

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UGDYMO MOKSLŲ IR SOCIALINĖS GEROVĖS FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA**

Specialiosios pedagogikos (specializacija -- logopedija) išstėstinių studijų programa, 4 kursas

Irena Eikšto

**MOKYKLOS INKLIUZINIO UGDYMO POLITIKA, PADEDANTI
TENKINTI MOKINIŲ SPECIALIUOSIUS UGDYMO SI POREIKIUS**

Bakalauro darbas

*Bakalauro darbo vadovė –
prof. dr. Stefanija Ališauskienė*

2017

Bakalauro darbo santrauka

Bakalauro darbe analizuojami mokyklos inkliuzinio ugdymo politikos veiksniai, padedantys tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Siekiant atskleisti nagrinėjamą temą, buvo atlikta teorinė mokslinių šaltinių analizė, kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa raštu, kokybinis tyrimas – mokyklų dokumentų analizė.

Tyrimo imtį sudarė 112 respondentų iš 30 bendrojo ugdymo mokyklų.

Anketinės apklausos metu tirta, kaip tyrime dalyvavusiose ugdymo įstaigose vyksta *Mokyklos visiems* kūrimas ir organizuojama specialioji pedagoginė pagalba. Atvejo analize siekiama parodyti, kaip mokyklų misijos ir vizijos atskleidžia inkliuzinio ugdymo principus.

Analizuojant tyrimo duomenis, ieškoma ryšio tarp inkliuzinio ugdymo politikos ir mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo kokybės.

Tyrimo metu atskleista, kad tikslas *kurti Mokyklą visiems įgyvendinamas diegiant atitinkamą inkliuzinio ugdymo politiką mokyklose. Pažymėtina, kad šiai ugdymo koncepcijai reikia tam tikrų būtinų sąlygų, viena iš kurių yra esminių inkliuzinio ugdymo principų įgyvendinimas*. Atsižvelgiant į *Mokyklos visiems* siekį įgyvendinti inkliuzinio ugdymo principus, bendro ugdymo mokyklose plėtojama pagarba mokinių įvairovei, aktyvus mokinių dalyvavimas bendruomenės gyvenime, ugdomos teigiamos mokytojų nuostatos, tobulinamos mokytojų kompetencijos, vystoma lyderystė mokykloje, įvairių žinybų paslaugų dermė. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo organizavimas bendrojo ugdymo mokyklose vykdomas kryptingai. Visi veiksmai derinami su nacionalinio švietimo strategijomis ir teisiniais dokumentais, reglamentuojančiais specialųjį ugdymą. Rūpinamasi mokinių ir darbuotojų fiziniu, psichologiniu saugumu, skiriamas dėmesys elgesio ir drausmės problemoms spręsti. Mokyklos aplinka jauki ir saugi, tačiau kai kuriose mokyklose mokytojai pasigenda modernumo ir funkcionalumo. Pastebimos mokyklų pastangos gerinti SUP turinčių mokinių ugdymo kokybę, taikyti visiškos integracijos ugdymo formą. Tačiau pedagogai ir specialistai pažymi, kad dalies mokytojų, specialistų ir kitų mokyklos darbuotojų neigiamos nuostatos ir nepasirengimas inkliuziniam mokinių ugdymui stabdo *Mokyklos visiems* kūrimo procesą. Mokyklose neužkirstas kelias smurto, patyčių ir diskriminacijos protrūkiams. O juk kiekvieno vaiko visavertis dalyvavimas mokyklos gyvenime gali būti užtikrintas tik patenkinant įvairius jo ugdymosi poreikius arba nors iš dalies kompensuojant sutrikusias funkcijas. Mokyklų patirties stoka kuriant strateginius planus, formuluojant savo viziją ir misiją tampa dideliu stabdžiu įgyvendinant inkliuzinio ugdymo politiką.

Esminiai žodžiai: inkliuzija / įtraukimas, specialieji ugdymosi poreikiai, specialioji pedagoginė pagalba, inkliuzinis ugdymas.

Turinys	
Bakalauro darbo santrauka.....	2
Įvadas.....	4
1 skyrius . INKLIUZINĖS ŠVIETIMO POLITIKOS TEORINIS PAGRINDIMAS	12
1.2. Inkluzinio ugdymo politikos reglamentavimas tarptautiniuose ir nacionaliniuose švietimo dokumentuose	19
1.3. Esminiai inkluzinio ugdymo politikos principai ir kokybės rodikliai	26
1.4. Bendrojo ugdymo mokyklų pasirengimas įgyvendinti inkluzinį ugdymą.....	31
1.5. Teigiami ir probleminiai aspektai, įgyvendinant inkluzinio ugdymo politiką	33
2 skyrius. INKLIUZINIO UGDYMO POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS MOKYKLOSE TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ	40
2.1. Tyrimo metodika.....	41
2.2 Tyrimo duomenų analizė	43
2.2.1. Demografiniai tyrimo duomenys	43
2.2.2. Mokyklos visiems principų įgyvendinimas bendrojo ugdymo mokyklose.....	46
2.2.3 Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo ugdymo mokykloje.....	51
2.3. Bendrojo ugdymo mokyklų vizijų ir misijų analizė.....	60
Išvados	70
Literatūra	71
Summary	76
Priedai.....	77

Ivadas

Problema ir jos aktualumas. Inkliuzinio ugdymo idėjos, gimusios JAV XX amžiaus aštuntojo dešimtmečio viduryje ir plačiai pasklidusios po Salamankos deklaracijos (1994) pasirašymo, vėliau dar labiau akcentuojamos tarptautinio švietimo forume Dakare (2000), kuriame buvo vertinami judėjimo *Mokykla visiems* rezultatai, peraugo į pažangią inkliuzinio švietimo strategiją. Šioje strategijoje išskirtinę vietą užima inkliuzinė ugdymo(si) politika, skatinanti ugdymo prieinamumą kiekvienam vaikui, jaunuoliui ir suaugusiam, lygių galimybių visiems visuomenės nariams (tarp jų ir neįgaliesiems, tautinių mažumų, skirtingų kultūrų atstovams ir kt.) užtikrinimą.

Lietuva neatsiejama nuo Europoje vykstančių procesų, nuo pasaulio raidos perspektyvų, technologijų, socialinės ir kultūrinės plėtros¹. Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros raporte *Rodiklių rengimas – inkliuzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti* (2009) pabrėžiamas visų šalių siekis, kad švietimo sistema taptų inkliuzinė ir būtų įgyvendinta pamatinė lygybė tarp pedagogų, tėvų ir vaikų, kurie taptų lygiaverčiais ugdymo/(si) proceso dalyviais ir partneriais. Tačiau inkliuzinis švietimas yra nesibaigiantis procesas, reikalaujantis vis naujų pokyčių ir sukeliantis įvairių problemų. Mokslininko Monkevičiaus (2009) teigimu, problemos kaitos procese neišvengiamos, tačiau be jų negalima nieko išmokyti ir sulaukti sėkmės. Tik susidūrę su problemomis, galime rasti kūrybiškus sprendimus.

Svarstydamas ateities perspektyvas, ieškomos susitarimo dėl bendro tikslo ir kylančių problemų sprendimo būdų, Europos šalys 2010 metais pradėjo įgyvendinti Europos šalių dešimtmetę užimtumo ir augimo strategiją *Europa 2020*, kurioje ypatingas dėmesys skiriamas užimtumo, mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrai². Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros ataskaitoje *Ištraukiojo ugdymo aprūpinimas pagalbos priemonėmis* (2014) pažymima, kad formuojant inkliuzinio švietimo politiką, šalys turi rengti teisės aktus, kuriuose būtų pripažįstamos visų vaikų teisės į ankstyvąją pagalbą, kokybišką švietimą ir visapusišką dalyvavimą visoje švietimo veikloje. Norint sustiprinti švietimo sistemos pokyčius, reikia plėtoti bendrą supratimą apie inkliuziją ir su ja susijusią viziją ir vertybes.

Lietuvoje įstatymų lygmenyje aiškiai demonstruojama politinė valia įgyvendinti inkliuzinį ugdymą. 2013 metais buvo patvirtinta Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija³, numatanti esminius švietimo pokyčius, kurie būtini atsižvelgiant į visuomenės

¹Lietuvos pažangos strategija *Lietuva 2030* .http://lms.lt/archyvas/files/active/0/2011-02-18_Lietuva2030.pdf (žiūrėta 2017-02-10).

²Europos komisija. Europa 2020. Apie strategiją *Europa2020* glaustai. http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_lt.htm (žiūrėta 2017-02-10).

³Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382> (žiūrėta 2017-02-10).

lūkesčius, *Valstybės pažangos strategijos Lietuva 2030*⁴ nuostatas, pasaulines švietimo filosofijos, politikos ir praktikos tendencijas, naujausius Lietuvos ir Europos Sąjungos švietimo būklės duomenis. Siekiama įgyvendinti *Valstybinėje švietimo strategijoje* iškeltą tikslą – užtikrinant švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį, suteikti mokiniams palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi poreikius, teikti veiksmingą pedagoginę ir psichologinę pagalbą mokiniams, patiriantiems mokymosi sunkumų⁵.

Viename iš naujausių švietimo ir mokslo ministro patvirtintų dokumentų *Bendrojo ugdymo mokyklų, vykdančių pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, inkliuzinio ugdymo plėtros 2014 – 2016 metų veiksmų plane* (atnaujintame 2017 metais), pabrėžiama, kad mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių dėl negalių, sutrikimų, mokymosi sunkumų ir nepalankios aplinkos, ugdymas(is) švietimo sistemoje drauge su bendraamžiais turi teigiamos įtakos visai mokyklos bendruomenei -- ugdo toleranciją skirtybėms, skatina socialinę sanglaudą, solidarumą. Praplečiama inkliuzinio ugdymo samprata, kalbama ne tik apie mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, bet ir apie išskirtinių gabumų turinčių mokinių, socialinės atskirties rizikos grupei priklausančių vaikų, emigrantų, anksti pasitraukiančių iš švietimo sistemos jaunuolių, ugdymą. Inkliuzinis ugdymas apibrėžiamas kaip procesas, užtikrinantis kokybišką ugdymą(si) visiems jo dalyviams, kai atsižvelgiama į kiekvieno mokinio, jo tėvų (globėjų, rūpintojų) lūkesčius, ugdymosi poreikių ypatumus, pagalbos ir paslaugų reikmes, užkertantis kelią iškristi iš švietimo sistemos. Numatomos svarbiausios inkliuzinio ugdymo prieinamumo, kokybės užtikrinimo ir ankstyvo pasitraukimo iš švietimo sistemos prevencijos sąlygos: veiksmingų inkliuzinio ugdymo modelių taikymas, įvairių ugdymosi poreikių turintiems mokiniams patrauklaus ugdymo(si) proceso organizavimas, savalaikės specialiosios pedagoginės, psichologinės, socialinės pedagoginės ir specialiosios pagalbos teikimas⁶.

Lietuva yra nemažai pasiekusi inkliuzinio švietimo srityje. Visose švietimo sistemos lygmenyse diskutuojama dėl inkliuzinio ugdymo strategijos, švietimo politikos kaitos krypčių įgyvendinimo kokybės, ugdymo turinio tobulinimo, siūlomi būdai, kaip geriau galėtų bendradarbiauti mokytojai ir mokslininkai, dėstytojai ir darbdaviai, kitos visuomenės grupės,

⁴Lietuva 2030. Lietuvos pažangos strategija *Lietuva 2030*. <https://www.docdroid.net/OHqeBsc/lietuva2030.pdf.html> (žiūrėta 2017-02-12).

⁵Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382> (žiūrėta 2017-02-11).

⁶ Bendrojo ugdymo mokyklų, vykdančių pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, stiprinimo ir inkliuzinio ugdymo plėtros 2014–2016 metų veiksmų planas. (2014). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/412ebe50371911e48fcad59d61177654> (žiūrėta 2017-02-10).

identifikuojami artimiausieji švietimo permainų prioritetai ir tobulinamas švietimo turinys, stiprinama įstatyminė bazė⁷.

Lietuvos mokslininkų teigimu, vien tik teisinis inkliuzinio ugdymo idėjų reglamentavimas nacionaliniuose dokumentuose dar negarantuoja, kad jomis bus patikėta ir jos pradės plisti tarp švietimo bendruomenės narių (Ališauskienė, Ališauskas, 2011, p. 13). Rengiant ir įgyvendinant inkliuzinio ugdymo strategines nuostatas, į šį procesą būtina įtraukti ir mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP), jų tėvus ir dirbančius su jais pedagogus. Visos mokyklos bendruomenės dalyvavimas inkliuzinio ugdymo politikos įgyvendinimo procese reikalauja mokyklos vadovų, darbuotojų ir pedagogų, mokinių, tėvų ir visuomenės nuostatų pokyčių į skirtybes, į specialiųjų bei individualiųjų ugdymosi poreikių įvairovę.⁸

Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūros (Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2009) inicijuotuose tyrimuose akcentuojama, kad inkliuzijos plėtrai ypač svarbi yra tolerancija, kuri leidžia suprasti, priimti ir vertinti kitą žmogų, nepriklausomai nuo jo socialinio statuso, tikėjimo, gyvenimo būdo, išvaizdos, fizinių ir psichinių ypatybių ar kitokių skirtumų. Taip pat pabrėžiama, kad turi keistis ne mokiniai, o pati mokykla -- ji privalo tapti kokybiškai nauja, besimokančia organizacija, gebančia formuluoti veiklos tikslus, kurti viziją bei parengti tinkamą inkliuzijos strategiją. Visa tai leidžia detaliai peržiūrėti ir suprasti, koku būdu galima įveikti kliūtis, išskylančias kiekvieno vaiko ugdymo(si) kelyje.⁹

Remiantis užsienio tyrėjų (Meijer, 2003; Ainscow, Sebba, 1996; Engelbrecht, 2006; Savolainen, 2009; Artiles and Dyson, 2005; Moberg & Savolainen, 2003; Avramidis & Norwich, 2002; O'Callaghan, 2000; UNESCO, 2009; ir kt.) išvadomis, akivaizdu, jog nemažai sunkumų mokyklose jau įveikta, tačiau turėtų būti įveiktos visos kliūtys, kad mokiniai galėtų pasiekti mokyklas, lengvai į jas patekti ir judėti jų viduje. Svarbūs praktiniai dalykai, tačiau didžiausią susirūpinimą kelia požiūris į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius, galimybės įveikti išankstines nuostatas ir stereotipus. Mokslininkai pripažįsta, kad išskirtinis dėmesys turėtų būti

⁷ Bendrojo ugdymo mokyklų, vykdančių pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, stiprinimo ir inkliuzinio ugdymo plėtros 2014–2016 metų veiksmų planas. (2014). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/412ebe50371911e48fcad59d61177654> (žiūrėta 2017-02-18).

⁸ Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2009. Raktiniai inkliuzinio švietimo kokybės plėtros principai – Rekomendacijos politikams, Odense, Danija; Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-LT.pdf (žiūrėta 2017-02-18).

⁹ Kyriazopoulou, M. ir Weber, H. (redaktoriai) 2009. Rodiklių parengimas – inkliuzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti, Odense, Danija; Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. [/www.european-agency.org/sites/default/files/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe_indicators-LT.pdf](https://www.european-agency.org/sites/default/files/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe_indicators-LT.pdf) (žiūrėta 2017-02-18).

skirtas informuotumo apie negalią didinimui, kad žmonės suvoktų neįgalių asmenų poreikius ir stipriąsias puses. Svarbu nedaryti apibendrinimų, netaikyti standartų, keisti požiūrį¹⁰.

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu šalies mokslininkai nuolat atlieka įvairius tyrimus inkliuzinio ugdymo tema. Reikšmingi Šiaulių ir kitų universitetų mokslininkų Ališausko, Ališauskienės, Geležinienės, Kaffemanienės, Kairienės, Melienės, Miltenienės, Tomėnienės, Vaitkevičienės pastaraisiais metais vykdomi naujausi specialiojo ir inkliuzinio ugdymo moksliniai tyrimai, kuriais siekiama kurti inovatyvius ir moksliškai pagrįstus specialiojo ir inkliuzinio ugdymo modelius bei sistemas, užtikrinančias atskirtį patiriančių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių veiksmingą ugdymąsi¹¹. Vienas iš tokių – tarptautinės tyrėjų grupės mokslinis tyrimas „Mokytojų vaidmuo ir rengimas inkliuzinei mokyklai” (kartu su Anglijos, Suomijos, Slovėnijos, Kinijos, Pietų Afrikos Respublikos tyrėjais), (Ališauskienė, Miltenienė, Kairienė, 2012– 2015). Jis atskleidžia socioedukacines inovacijas inkliuzinėje mokykloje bei jų plėtrą. Mokslininkų grupė (Ustilaitė, Valančiūtė, Kunigytė-Arlauskienė, 2011) pateikė pedagogų nuostatų į specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką ir jo integracijos bendrojo ugdymo mokykloje tyrimo rezultatus, atskleidžiančius ugdymo politikos pokyčių būtinumą.

Ališauskas ir kt. (2011, p. 22) akcentuoja, kad inkliuzinis ugdymas yra nesibaigiantis procesas, nuolat tobulintinas, priklausantis nuo šalies ekonominių, politinių, socialinių ir kultūrinių veiksnių, todėl kiekvienoje Europos šalyje inkliuzinio ugdymo politika yra pasiekusi labai skirtingus išsivystymo lygius. UNESCO ir Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra pateikia esminius inkliuzinio švietimo kokybės plėtros principus¹² ir vertinimo rodiklius¹³, kurie suteikia mokykloms galimybę, nepriklausomai nuo to, ar mokykla yra inkliuzinė, ar ne, sukurti inkliuzinio ugdymo strategiją. Booth ir Ainscow (2003, 2011) sukurtas inkliuzijos indeksas padeda mokykloms vykdyti savistabos ir pokyčių įvertinimo procesus, vertinti mokyklos darbuotojų, pedagogų, mokinių ir jų tėvų, taip pat vietos bendruomenės narių

¹⁰Veiksmai, kurių reikia imtis inkliuzinio ugdymo srityje. Delegatų nuomonės ir pasiūlymai. Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra. (2016) https://www.europeanagency.org/sites/default/files/Take%20Action%20for%20Inclusive%20Education_LT.pdf (žiūrėta 2017-02-18).

¹¹Specialiojo ir inkliuzinio ugdymo inovacijos. Šiaulių universitetas. http://www.su.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=16653:specialiojo-ir-inkliuzinio-ugdymo-inovacijos&catid=974:mokslas-ir-menas&Itemid=16526&lang=lt (žiūrėta 2017-02-18).

¹² Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2009. Raktiniai inkliuzinio švietimo kokybės plėtros principai – Rekomendacijos politikams, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-LT.pdf (žiūrėta 2017-02-18).

¹³ Kyriazopoulou, M. ir Weber, H. (redaktoriai) (2009). Rodiklių parengimas – inkliuzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. [/www.european-agency.org/sites/default/files/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe_indicators-LT.pdf](https://www.european-agency.org/sites/default/files/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe_indicators-LT.pdf) (žiūrėta 2017-02-18).

nuostatas į įvairių poreikių turinčių mokinių ugdymą bendroje mokykloje¹⁴. Akivaizdu, kad tam tikriems pokyčiams ugdymo sistemoje vertinti, analizuoti ir stebėti reikalingi indikatoriai, tinkami naudoti mokyklos lygmeniu. Pabrėžiama, kad didžiausią dėmesį reikia skirti inkliuzinei ugdymo politikai, kuri gali būti skatinančiu ar stabdančiu inkliuzijos plėtrą veiksniu. Skatinama, kad kiekviena Europos šalis Agentūros pateiktus vertinimo instrumentus pritaikytų savo nacionalinei švietimo sistemai. Nepaisant šio skatinimo, vis dar trūksta mokslinių tyrimų, įrodančių minėtų principų ir rodiklių veiksmingumą įvairiose ES šalyse.

Ugdymo politika apibrėžiama kaip teisinių dokumentų, įvairių priemonių ir veiklų bei finansavimo sistema. Ugdymo politikos sistemos dalimi laikoma ir politikos stebėsenos sistema, veikianti vietos, regiono bei nacionaliniu lygmeniu¹⁵. Kiekviena ES šalis vadovaujasi savo nusistovėjusiomis nuostatomis ir vertybėmis, naudoja įvairias priemones ir turi skirtingas finansavimo galimybes, todėl inkliuzinio ugdymo politikos įgyvendinimo ir kokybės vertinimo procesas taipogi vyksta skirtingai. Ši sritis išlieka problemiška ir Lietuvoje, nes kol kas nėra nacionalinės strategijos, kurioje būtų numatyti inkliuzinio ugdymo politikos bei jos įgyvendinimo etapai. Inkliuzinio ugdymo situacijai šalyje įvertinti būtini ir tinkami vertinimo indikatoriai, kurie atskleistų realią situaciją Lietuvos mokyklose.

Antropologė Simoniukštytė (2015) pabrėžia, jog geriausias indikatorius, parodantis inkliuzinio ugdymo realią situaciją, yra tokios socialinę atskirtį šalyje išgyvenančios etninės grupės, kaip romai, išsilavinimo rodikliai ir patyčių paplitimas mokyklose. Lyginant išsilavinimo rodiklius, romai itin išsiskiria tarp visų kitų gyventojų grupių. Minėtas tyrimas parodė, kad, jeigu bent vienai grupei nėra sudaromos sąlygos visaverčiai dalyvauti švietimo sistemoje, tokia švietimo sistema dar nėra inkliuzinė. Akivaizdu, kad ten, kur patiriamos patyčios, smurtas, prievarta, diskriminacija, būtini kardinalūs pokyčiai.

Remiantis Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūros rodikliais, kuriuos pateikė Booth ir Ainscow (2003, 2011), inkliuzinio ugdymo politikos kokybei vertinti galima taikyti teorines ekologinio sisteminio modelio nuostatas. Stebėseną ir vertinimą vykdomas makro (teisinė bazė, politinė ir administracinė struktūra), mezo (mokykla, bendruomenė, bendruomenės lygmens paslaugos), mikro (klasė) ir individualiuoju (mokytojas, mokinys) lygmenimis. Ekologinio sisteminio požiūrio pradininkas Bronfenbrenner (cit. Ališauskienė, 2005) vadovaujasi principu, kad sprendžiant sudėtingą subalansuotos plėtros problemą, būtina atsižvelgti į kiekvieną problemą sąlygojantį veiksni. Ališauskienė (2005) pabrėžia, kad vaikų,

¹⁴ Kyriazopoulou, M. ir Weber, H. (2009). Rodiklių parengimas -- inkliuzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. /www.european-agency.org/sites/default/files/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe_indicators-LT.pdf (žiūrėta 2017-02-18).

¹⁵ Ten pat, p. 15 (žiūrėta 2017-02-18).

turinčių SUP, ugdymas negali būti orientuojamas vien tik į trūkumų įveikimą, svarbu pripažinti vaiko individualumą bei tenkinti jo specialiuosius ugdymo(si) poreikius.

Ekologinė sistemų teorija, kaip teigia Kairienė, Ališauskienė (2013), išplėtotą Bronfenbrennerio, leidžia atskleisti, kaip vyksta abipusė sąveika tarp vaiko ir jį supančios nuolat kintančios aplinkos bei tiesiogiai ir netiesiogiai vaiką veikiančių veiksnių įvairiose sistemose (mikro, mezo, egzo, makro, chrono). Autorės, besiremiančios užsienio tyrėjų Paquette, Ryan ir Lewis, Morris įžvalgomis, teigia, jog ekologinė sistemų teorija gali padėti atpažinti pagrindinius vaiko poreikius, tokius, kaip kokybiški tarpasmeniniai santykiai su suaugusiaisiais ir bendraamžiais, saugi aplinka, gera sveikatos priežiūra ir ugdymosi galimybės, gebėjimai, ateityje galintys užtikrinti savarankiško gyvenimo ir aktyvaus dalyvavimo visuomenėje galimybes. Aktyvus dalyvavimas ir gebėjimas kontroliuoti savo gyvenimą laikomi esminiu pagalbos vaikui tikslu. Mokslininkės teigia, kad inkliuzinio ugdymo politika turi būti nukreipta į sąlygų sudarymą vaiko ugdymąsi skatinančioms sąveikoms, į strategijų, tobulinančių mokyklų bendradarbiavimą su šeima, kaip sistema, kūrimą. Inkliuzinėje aplinkoje pagalba teikiama komandos principu ir organizuojama pritaikant ugdomąją aplinką įvairiems vaikų poreikiams ir grindžiama įvairių specialistų, pedagogų ir tėvų bendradarbiavimu. Inkliuzinė ugdymo politika turi teisiškai reglamentuoti paslaugų, teikiamų mokykloje ir už jos ribų, integraciją, kompleksiškumą, orientaciją į turimų išteklių panaudojimą (Kairienė, Ališauskienė, 2013, p. 111–115). Manytina, kad vertinant mokyklų inkliuzinio ugdymo kokybę ekologinis sisteminis požiūris yra itin vertingas.

Mokslinės literatūros, dokumentų ir tyrimo rezultatų apžvalga parodo, kad vis dar vyrauja inkliuzinio ugdymo politikos plėtojimo ir jos poveikio mokinių specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimui problematika. Vis rečiau keliama klausimai, kas yra inkliuzinis ugdymas ir kodėl jis reikalingas. Lietuvoje esminis klausimas išlieka, kaip Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose įgyvendinami esminiai inkliuzinio ugdymo politikos principai ir kaip į tai reaguoja pedagogai ir kiti mokyklos darbuotojai. Taip pat trūksta tyrimų, kaip pasiekti pažangos, įgyvendinant inkliuzinio ugdymo politiką nacionaliniu mastu bei atskirose mokyklose, kaip geriausiai įveikti kliūtis inkliuzijos įgyvendinimui klasės lygmeniu.

Apibendrinant galima teigti, jog tam, kad inkliuzinis ugdymas taptų realybe, turi įvykti sisteminiai pokyčiai visose ugdymo pakopose, o ypač mokykloje.

Šio bakalauro darbo tyrimo aktualumą atspindi tai, jog formuojant įrodymais grįsto inkliuzinio ugdymo politiką, padedančią kurti kokybišką ugdymąsi visiems mokiniams, būtina: įvertinti bendrą šalies inkliuzinio ugdymo politiką bei šios politikos principų įgyvendinimą mokyklose; atskleisti inkliuzinio ugdymo politikos poveikį mokinių ugdymosi poreikių tenkinimui ir kokybei; atskleisti, kaip mokyklos pasirengimą inkliuzijai vertina mokyklos

pedagogai ir specialistai. Tyrimo duomenys padėtų atskleisti, ar mokyklos ugdymo politika yra skatinantis ar stabdantis inkliuzijos veiksnys.

Bakalauro darbe keliami tokie probleminiai klausimai:

- *Kaip bendrojo ugdymo mokyklos inkliuzinio ugdymo politika padeda tenkinti mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius, t. y., kaip vyksta Mokyklos visiems kūrimas?*
- *Kaip vyksta darbuotojų įdarbinimas ir naujų darbuotojų integracija į kolektyvą?*
- *Ar mokykla atvira visiems netoliese gyvenantiems vaikams, taip pat ir tiems, kurie turi SUP?*
- *Ar įveiktos kliūtys vaikams, turintiems fizinę ir kitokią negalią?*
- *Ar komplektuojant klases atsižvelgiama į vaikų nuomones ir poreikius?*
- *Kaip organizuojamas ir koordinuojamas specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas?*
- *Kaip mokytojai yra pasirengę dirbti inkliuzinėje mokykloje?*
- *Kaip mokyklos misija ir vizija atspindi inkliuzinio ugdymo nuostatas?*
- *Kokie teigiami poslinkiai ir kokie sunkumai kyla mokykloms, įgyvendinant inkliuzinio ugdymo politiką?*

Tyrimo objektas -- mokyklos inkliuzinio ugdymo politika, padedanti tenkinti mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius.

Tyrimo tikslas -- atskleisti mokyklos inkliuzinio ugdymo politikos veiksnys, padedančius tenkinti mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius.

Uždaviniai:

1. Remiantis mokslinės literatūros ir švietimo dokumentais, atskleisti inkliuzinės politikos sampratą, principus bei galimybes juos realizuoti mokyklose.
2. Atskleisti, kaip tyrime dalyvavusiose ugdymo įstaigose vyksta *Mokyklos visiems* kūrimas.
3. Išanalizuoti ir atskleisti, kaip bendrojo ugdymo mokyklose organizuojama specialioji pedagoginė pagalba.
4. Atskleisti, kaip mokyklų misijos ir vizijos atskleidžia inkliuzinio ugdymo principus.

Tyrimo metodai – teorinė mokslinių šaltinių analizė, kiekybinis tyrimas - anketinė apklausa raštu, kokybinis tyrimas – mokyklų dokumentų analizė.

Tyrimo dalyviai – tyrimo imtį sudarė 112 respondentų iš 30 bendrojo ugdymo mokyklų. Tyrimo respondentų atrankai buvo taikyta atsitiktinė atranka. Tyrimo pradžioje, remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos ITC švietimo valdymo informacine sistema (2016– 2017 m. m. pateiktais duomenimis), buvo sudarytas visų Lietuvos gimnazijų, vidurinių, pagrindinių ir pradinių mokyklų sąrašas. Tyrimo populiacija taip pat skirstyta sluoksnius pagal tipą (pradinė, pagrindinė, vidurinė, gimnazija) ir savivaldybes. Atliekant kiekybinį tyrimą, išsiųsta ir išdalinta

tiesioginio bendravimo metu 230 anketų, iš kurių grįžo 112. Apklausoje raštu dalyvavo įvairių tipų mokyklų (pradinių, pagrindinių, progimnazijų, ir gimnazijų) pedagogai, specialiąją pedagoginę pagalbą teikiantys specialistai ir administracijos atstovai iš Vilniaus, Trakų, Elektrėnų, Šalčininkų, Varėnos, Alytaus, Klaipėdos, Mažeikių, Zarasų, Druskininkų savivaldybių. Atliktas kokybinis tyrimas – 30 Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų strateginių dokumentų analizė.

Pagrindinės sąvokos

Inkliuzija -- išvestinė demokratijos idėja, kuri teigia, kad galime būti kartu, kad skirtingi pagal savo intelektinius, fizinius, psichinius gebėjimus žmonės gali mokytis kartu (Ruškus, 2002).

Inkliuzinis / įtraukusis ugdymas -- tai procesas, užtikrinantis kokybišką ugdymą(si) visiems, gerbiant jų įvairovę ir skirtingus poreikius, gebėjimus, charakteristikas ir ugdytinių bei bendruomenių mokymosi lūkesčius ir vengiant bet kokios diskriminacijos (UNESCO 2008).

Specialieji ugdymosi poreikiai -- pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių (Švietimo įstatymas, 2011).

Specialioji pedagoginė pagalba – pedagoginių priemonių sistema, padedanti užtikrinti veiksmingą specialiųjų poreikių turinčių asmenų ugdymą (Dėl specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo, 2011-07-20 Nr. 92-4395).

Bakalauro darbo struktūra. Šį bakalauro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, du skyriai, naudotos literatūros sąrašas (72 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 4 lentelės, 20 paveikslų. Prieduose pateikiama neužpildyta apklausos anketa (pavyzdinė) ir mokyklų vizijų ir misijų sąrašas.

Darbo apimtis – 75 lapai.

1 skyrius. INKLIUZINĖS ŠVIETIMO POLITIKOS TEORINIS PAGRINDIMAS

1.1. Inkliuzinio ugdymo politikos samprata mokslinėje literatūroje

Lietuvoje, kaip ir Europos šalyse, plačiai diskutuojama apie kultūrinių, politinių ir praktinių pokyčių mokykloje svarbą, siekiant atsižvelgti į kiekvieno asmens skirtynes ir individualius poreikius, kalbama apie inkliuzinį ugdymą – inkliuzinį darželį, inkliuzinę mokyklą. Paskutinius kelis dešimtmečius Lietuvoje sisteminiai inkliuzinio ugdymo politikos pokyčiai vyksta nuosekliai, nors ir sunkiai, įveikiant daugybę kliūčių, tačiau itin glaudžiai bendradarbiaujant su Europos šalimis ir įgyvendinant Europos švietimo strateginius tikslus. Lietuva kartu su visomis demokratinėmis valstybėmis žengia inkliuzinės mokyklos link, kurioje yra gera visiems, bet sėkmingam pokyčių įgyvendinimui mokyklose itin svarbu vadovautis tinkama inkliuzinio ugdymo politika.

Analizuojant mokslinę literatūrą, teisinius dokumentus bei tyrimo ataskaitas pastebėta, kad sąvokos *inkliuzinis ugdymas* bei *įtraukusis ugdymas*, taip pat kitos sąvokos įvairiose šalyse ir tarp įvairių tos pačios šalies tyrinėtojų vartojamos skirtingai. Šiame skyriuje bus analizuojama bendra inkliuzijos samprata ir jos ryšis su švietimo politika, labiau akcentuojant ne techninę, o socialinę svarbą ir supratimą.

Mokslinėje literatūroje ir Lietuvos švietimo dokumentuose vartojamos dvi tapачios sąvokos – *inkliuzija* ir *įtraukimas*. Lietuvoje iš pradžių įsitvirtino iš anglų kalbos perkeltoji sąvoka *inkliuzinis ugdymas*, tačiau Lietuvių kalbos komisijai rekomendavus, siūloma vartoti lietuvišką sąvoką *įtraukusis ugdymas*. Tyrinėtoja Galkienė (2013) pabrėžia, kad sąvokos, susijusios su asmenų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ugdymu, edukologijos terminijoje nuolat kinta. Šiandien ugdytojų, politikų, mokslininkų ir kalbos specialistų Lietuvoje ir kitose Europos šalyse vartosenoje įsitvirtino labai skirtingos sąvokos: *integracija*, *inkliuzija*, *įtraukiantis ugdymas*, *edukacinė įtrauktis*, *įtraukusis ugdymas*. Mokslininkė akcentuoja, kad lietuviška sąvoka, kuri aiškiai apibūdintų šiuolaikinę ugdymo sistemą, apimančią ir švietimo pagalbos sistemą, yra specialiųjų pedagogų ir edukologų lūkestis. Šiuo metu siūloma vartoti sąvoką *įtraukusis ugdymas*, kuri įprasmina pagalbos mokiniui reikšmę (Galkienė, 2013, p. 5–10). Tačiau yra kitų nuomonių, pažyminčių, jog įtraukimas yra tik pirmas inkliuzinio ugdymo žingsnis. Šiame darbe bus vartojama sąvoka *inkliuzinis ugdymas*.

Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūros (2014) jungtinėje ataskaitoje *Įtraukiojo ugdymo aprūpinimo pagalbos priemonėmis organizavimas* rekomenduojama mokykloms keisti ilgametes tradicijas, kuriose vyravo medicininės nuostatos, ir skatinama visose

Europos šalyse diegti inkliuzinį ugdymą, kuris susijęs su visais mokiniais. Ataskaitoje pastebėta, kad mokyklose, kuriose taikomas inkliuzinis ugdymas, mokiniai, turintys SUP arba negalią, turi ne tik fiziškai būti pamokose, bet ir jose aktyviai dalyvauti, dirbti kartu su savo bendraamžiais pagal savo pasiekimų lygį¹⁶. Kaip nurodė Crawford ir Porter (cit. Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra, 2014, p.8), inkliuzinį ugdymą galima apibūdinti kaip tokią švietimo tvarką, kuri mokykloms suteiktų mokomąją ir kitokią pagalbą, kad jos:

- priimtų ir užtikrintų visų mokinių dalyvavimą, nesvarbu, kokie skirtingi ir išskirtiniai jie būtų, į bendruomenės mokyklos įprastinės klasės veiklą kartu su bendraamžiais;
- skatintų dalyvavimą ir visapusišką visų mokinių žmogiškojo potencialo augimą;
- visus mokinius skatintų palaikyti socialiai vertingus santykius su įvairiais bendraamžiais ir suaugusiais¹⁷.

Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūros 2014 metų jungtinėje ataskaitoje *Įtraukiojo ugdymo aprūpinimo pagalbos priemonėmis organizavimas* akcentuojama, kad norint laikytis aukščiau pateiktų nuostatų, reikia pripažinti, kad vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turi tokias pat teises kaip ir visi kiti, tačiau mokyklose dažniausiai vyrauja labiau SUP turinčių vaikų integravimas nei inkliuzinis ugdymas. Daugelis mokslininkų pripažįsta, kad inkliuziją reikia pradėti nuo ankstyvo amžiaus, nes yra pastebėta, kad jei vaikai auga kartu, jie išmoka priimti skirtumus. Tyrimai Europoje rodo, kad aukštesniosiose klasėse inkliuzinis ugdymas susiduria ne tik su vaikų ir suaugusiųjų pasipriešinimu, bet ir su didėjančia dalykine specializacija, atotrūkiu tarp skirtingų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių ir neturinčių bendraamžių galimybių ir interesų. Pastebima, kad inkliuzinis ugdymas sėkmingiau diegiamas pradinėje mokyklos pakopoje, o inkliuzija vidurinės mokyklos lygmeniu iki šiol yra visų Europos šalių bendra problema¹⁸.

Remiantis tyrėjų išvadomis, visuomenės požiūris, lemiantis inkliuzinę ugdymo politiką keičiasi inkliuzinio ugdymo naudai. Akcentuojama (UNESCO, 2009, 2010, 2013, 2014, Avramidis, Bayliss, Burden, 2000; Meier, 2003; European Agency for Development in Special Needs Education, 2009; Thomas, Vaughan, 2010; Ainscow, Booth, Dyson, 2006 ir kt.), kad Europos šalyse inkliuzinio ugdymo procesas plėtojamas sėkmingai. Lietuvos mokslininkai (Ališauskienė, Kairienė, 2013; Ališauskienė, 2003; Ališauskienė, Miltinienė, 2003, 2004; Ališauskas, Klizaitė, 2010; Ambrukaitis, 2003, 2005; Ališauskas, Ališauskienė, 2011;

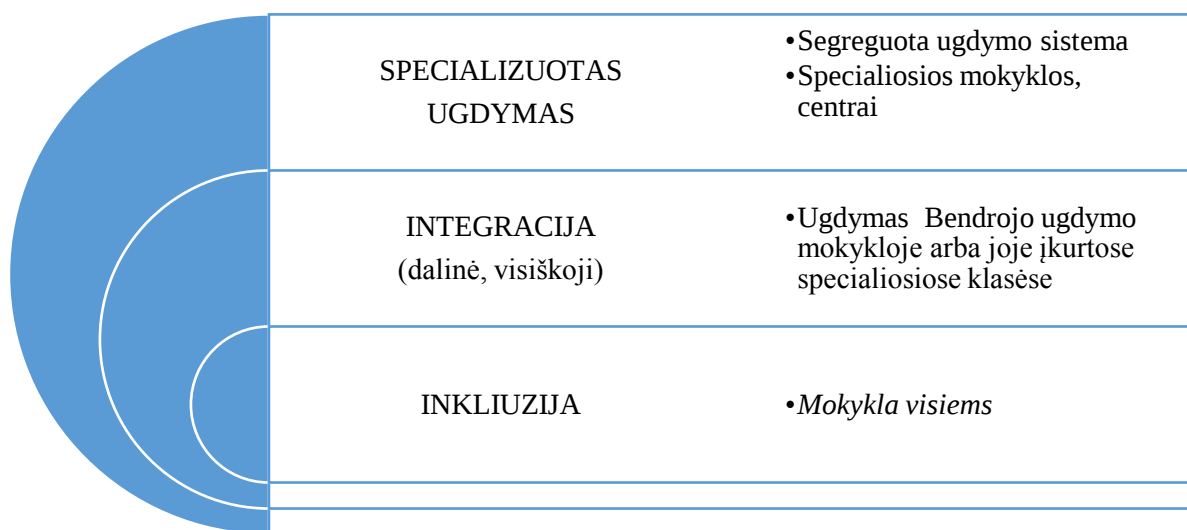
¹⁶Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra, 2014. Įtraukiojo ugdymo aprūpinimo pagalbos priemonėmis organizavimas – Jungtinė ataskaita. Odensė, Danija. Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo plėtros agentūra. https://www.european-agency.org/sites/default/files/OoPSummaryReport_LT.pdf (žiūrėta 2017-02-11).

¹⁷ Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra, 2014. Įtraukiojo ugdymo aprūpinimo pagalbos priemonėmis organizavimas – Jungtinė ataskaita. Odensė, Danija. Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo plėtros agentūra p. 10 -15. https://www.european-agency.org/sites/default/files/OoPSummaryReport_LT.pdf (žiūrėta 2017-02-11).

¹⁸ Ten pat, p. 8 (žiūrėta 2017-02-11).

Ališauskas, Jomantienė, 2008; Miltinienė, Dainiūtė, 2014; Aidukienė, 2012; Unčiūrys, 2000; Galkienė, 2001, 2003; Kaffemanienė, 2001; Ruškus, 2002; Labinienė, 2003; Ališauskas, Ališauskienė, Gerulaitis, Kaffemanienė, Melienė, Miltenienė, 2011 ir kt.), tyrinėjantys Lietuvos ugdymo sistemos pokyčius, atskleidžia inkliuzinio ugdymo politikos diegimo ypatumus nacionaliniu lygmeniu ir tiria šalies visuomenės požiūrį į inkliuzinį ugdymą.

Analizuojant inkliuzinio ugdymo raidą literatūros šaltiniuose (Ališauskas, Ališauskienė, Gerulaitis, Kaffemanienė, Melienė, Miltenienė, 2011), akcentuojami sąvokų ir koncepcijų pokyčiai – nuo specializuoto ugdymo, integracijos ir integruoto ugdymo pereita prie inkliuzinio ugdymo ir inkliuzijos. Šiuos sąvokų ir koncepcijų pokyčius galima pateikti grafiniu vaizdu (1 paveikslas).

1 pav. Specialiojo ugdymo sąvokų ir koncepcijų pokyčių grafinis vaizdas (sudaryta autorės, remiantis Ališauskas ir kt., 2011)

Mokslininkai pabrėžia, kad inkliuzija neįsivaizduojama be kiekvieno besimokančiojo buvimo bendroje fizinėje aplinkoje, dalyvavimo ir pasiekimų kokybės užtikrinimo, be konkrečių ugdymo strategijų paieškos. Inkliuzija apibrėžiama kaip „nenutrūkstamas mokyklos kaitos ir tobulėjimo procesas...“. Todėl nuolat tenka ieškoti priemonių, kaip įvairiuose socialinės sistemos lygmenyse sėkmingai įgyvendinti inkliuziją (Ališauskas ir kt., 2011, p. 26).

Peters, remdamasi Fulcher (cit. Ališauskas ir kt., 2011) išvalgomis, nurodo keturis svarbiausius inkliuzinio ugdymo kūrimo lygmenis: naujos politikos teisinis reglamentavimas ir jos įgyvendinimas aukščiausiu nacionaliniu lygmeniu; skirtingų interesų derinimas tarp švietimo dalyvių; politika negali egzistuoti be praktikos; politiką įgyvendina ir paverčia praktika socialiniai veikėjai (individai ar grupės). Įgyvendinant inkliuzinį ugdymą, būtina politinė valia, socialinių partnerių ryžtas ir apsisprendimas švietime įgyvendinti esminius pokyčius, užtikrinti

kokybišką švietimo, teisingumo ir ugdymo meistriškumo principų plėtrą (Ališauskas ir kt, 2011, p. 26).

Europos Sąjungos Taryba, įgyvendindama strateginių Europos šalių bendradarbiavimo švietimo ir profesinio rengimo srityje gairių nuostatas (ET2020, 2009), suformulavo uždavinius, pabrėžiančius inkliuzinio ugdymo politikos plėtros svarbą – švietimo sistemoje turėtų būti nugalėtos visos diskriminacijos formos, o jaunuoliai iš skirtingos kultūrinės ar socialinės aplinkos būtų parengti tinkamai bendrauti su bendraamžiais nepaisant skirtumų. UNESCO kartu su Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra (2010) parengė dokumentą *Politikos gairės inkliuziniam švietimui įgyvendinti*, kuriame nurodytos priemonės, padedančios įgyvendinti inkliuzinį ugdymą plėtojančią politiką: skatinti inovatyvias programas, remti bendruomenių pastangas nustatyti iškritusius iš mokyklos jaunuolius ir suaugusiuosius ir juos sugrąžinti į mokyklą, švietimo sistemą, ugdymo ir profesinio rengimo programas; užtikrinti, kad švietimo politika atspindėtų žmogaus teisių ir pagalbos skurstantiems nuostatas ir siekį įtraukti į švietimo sistemą rizikos grupės vaikus; vykdyti informacijos sklaidą, panaudojant masinės informacijos priemones, konferencijas ir mokymus.¹⁹, ²⁰. Kokybiškas inkliuzinis ugdymas įgyvendinamas tada, kai kuriamos lanksčios švietimo sistemos; įvairovė laikoma vertybe; pašalintos visos kliūtys – pritaikyta fizinė aplinka, pritaikytos programos ir mokymosi medžiaga, nėra skeptiškų nuostatų, yra pakankamai įrangos ir techninės pagalbos priemonių, tinkamos socializacijos sąlygos, prieinamos gestų kalbos ir kitos žodinės komunikacijos priemonės; teikiama pagalba mokytojams ir mokykloms; dirbama komandoje; stiprinama lyderystė mokykloje, harmonija tarp mokinių; plėtojamas bendradarbiavimas tarp tėvų, profesionalų ir savanorių (Ališauskas ir kt., 2011).

Mokslinės literatūros ir teisinių dokumentų analizė parodė, kad iki šiol nėra vieningo inkliuzinės ugdymo politikos apibrėžimo. Moksliniuose šaltiniuose pateikiama daug, įvairių ir savitų *švietimo, ugdymo, inkliuzinio ugdymo politikos* sąvokų apibūdinimų. Skirtingi autoriai pabrėžia skirtingus šių sąvokų aspektus, taip atskleisdami jų įvairiapusįškumą. Šios sąvokos kinta ir yra tobulintinos.

Šiuolaikiniuose tarptautiniuose ir lietuvių kalbos žodynuose *politika* taip pat apibūdinama įvairiai. Politika (gr. politikē (epistēmē) – valstybės valdymo menas): valstybės reikalų tvarkymo teorija ir praktika; visuomeninės grupės, partijos veikla, kurios tikslas – legaliai užimti

¹⁹ UNESCO Inkliuzinio ugdymo plėtros gairės iliustruojamos pavyzdžiais Tarptautinė konferencija „Inkliuzinis ugdymas: būdas skatinti socialinę sanglaudą“. http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/dokumente/upload/b2fa1_madridflyer-lt.pdf (žiūrėta 2017-02-14).

²⁰ UNESCO Inkliuzinio ugdymo plėtros gairės iliustruojamos pavyzdžiais Tarptautinė konferencija „Inkliuzinis ugdymas: būdas skatinti socialinę sanglaudą“. http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/dokumente/upload/b2fa1_madridflyer-lt.pdf (žiūrėta 2017-02-14).

ir išlaikyti valstybės valdžią (Tarptautinių žodžių žodynas, 2008); politika – valstybės vidaus ir užsienio reikalų tvarkymo teorija ir praktika; visuomeninė veikla, sauganti klasinius interesus (Lietuvių kalbos žodynas, <http://www.lkz.lt/startas.htm>); politika – tai bendro žmonių gyvenimo visuomenėje organizavimo ir nuolatinio reguliavimo veikla. (<https://lt.wikipedia.org/wiki/Politika>); autoritetas, privalomas vertybių paskirstymas visuomenėje (David Easton); (<https://lt.wikipedia.org/wiki/Politika>); kas, ką, kada ir kaip duoda, gauna (Harold Laswell). (<https://lt.wikipedia.org/wiki/Politika>). Senovės graikų kalbos žodis 'polis' reiškia miestą – valstybę ir visa tai, kas susiję su valstybe ir jos gyvenimu. (<https://lt.wikipedia.org/wiki/Politika>). Taigi galima teigti, kad švietimo ir ugdymo politika – tai valstybės švietimo ir ugdymo sistema, kuri neatsiejama nuo bendros valstybės politikos.

Užsienio ir Lietuvos mokslinėje literatūroje švietimo politikos sampratos analizei didelį dėmesį skyrė Bell, Stevenson (2006), Trowler (2003), Olssen et al. (2004), Fowler (2000), Ozga (2000), Želvys (2003), Katiliūtė (2005; 2008), Jucevičienė (1998) ir kt. Viena iš mokslinės literatūros šaltinių pateikiamas švietimo politikos apibrėžimas, kuriame teigiama, kad švietimo politika – viena iš valstybės politikos dalių ir yra teorinių idėjų, tikslų ir uždavinių, praktinių priemonių, skirtų švietimui plėtoti, visuma (Zacharova, 2009, p. 255). Mokslininkės Zacharovos teigimu, tai sudėtinga ekonominių, organizacinių, socialinių ir kitų priemonių sistema su tiesioginiais ir grįžtamaisiais ryšiais tarp jos sudedamųjų elementų (cit. Bartaševičius, Targamadzė, 2012, p. 118). Kiekviena visuomenė turi savo suvoktą edukacinę misiją ir yra priklausoma nuo visuomenės politinės, edukacinės, kultūrinės, socialinės aplinkos (Jucevičienė, 1998, p. 32). Suvokta edukacinė misija yra realizuojama konkrečiais būdais. Anot Jucevičienės, edukacinė misija yra stabilesnė negu švietimo politika, nes ne taip jautriai reaguoja į įvairius pokyčius visuomenėje. Ji pabrėžia, kad edukacinė misija ir politika daro tiesioginę įtaką švietimo sistemai – jos struktūrai ir funkcionavimui.

Paskutinio dešimtmečio mokslininkų (Želvys, 2003; Katiliūtė, 2005; 2008; Jovaiša, 2007) darbuose švietimo politika analizuojama įvairiais lygmenimis: kalbama apie nacionalinę, regioninę, vietos švietimo, mokyklos ugdymo politiką. Atsižvelgiant į sąvokų *ugdymas ir švietimas* netapatumą, mokyklos lygmens švietimo politiką pradėta vadinti mokyklos ugdymo politika (cit. Bartaševičius, Targamadzė, 2012, p. 117; Žadeikaitė, Targamadzė, 2007, p. 49). Bartaševičius, Targamadzė (2012) akcentuoja, jos mokyklos ugdymo politiką galima apibrėžti kaip visumą kryptingų veiksmų, kuriais siekiama įgyvendinti strateginius mokyklos tikslus. Tai ta veikla, kurios turinį sudaro vertybės, prioritetai, misija, vizija, filosofija, tikslai bei sprendimai ir priemonės tiems tikslams įgyvendinti. Autoriai pabrėžia, jog mokyklos ugdymo politikai ypač didelę įtaką turi kontekstas, ir atkreipia dėmesį į tai, kad svarbiausią vaidmenį formuojant ir

įgyvendinant mokyklos lygmens ugdymo politiką atlieka jos vadovas, kurio veikla yra orientuota į strateginį veiklos lygmenį (Bartaševičius, Targamadžė, 2012, p. 118).

Ugdymo politikos raidos eigoje gimė nauja sąvoka – inkliuzinio ugdymo politika, kurią Europos Specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra, koordinuojanti mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimą Europoje, pateiktuose dokumentuose apibrėžia kaip visa apimančią įtraukimą²¹.

UNESCO (2009) inkliuzinis ugdymas traktuojamas kaip „nenutrūkstantis procesas, kurio pagrindinis tikslas – užtikrinti kokybišką ugdymąsi visiems visuomenės nariams, pripažįstant ir gerbiant įvairovę, atsižvelgiant į kiekvieno individualius gebėjimus ir poreikius, vengiant bet kokios diskriminacijos“ (cit. Ališauskas, 2011, p. 106).

Vertinant Lietuvos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo privalumus ir trūkumus, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymosi patirtį, pastebėti dideli pokyčiai, nes į ugdymo procesą aktyviai įsitraukia ne tik mokiniai, bet ir mokinių tėvai, ko nebuvo anksčiau (Ališauskas ir kt., 2011, p. 113). Mokslininkai inkliuziją apibūdina kaip nenutrūkstamą mokyklos ir tėvų sąveiką bei abipusio aktyvumo procesą, kurio metu gali vykti individualūs ir instituciniai pokyčiai. Autoriai teigia, kad inkliuzija reiškia *įtraukimą*, *dalyvavimą* (angl. involvement), įgalinimą (angl. empowerment), asmens kitoniškumo priėmimą ir pagarbą savitumui.

UNESCO (2009) ir Europos Specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūros (2009)²² dokumentuose teigiama, kad inkliuzinio ugdymo politika – tai įstatymų, įvairių politinių priemonių ir veiklų visumą, kurie padeda stabdyti ankstyvą pasitraukimą iš švietimo sistemos, padidina vaikų ankstyvojo ugdymo prieinamumą, paskatina atnaujinti ugdymo programų turinį, pagerinti mokytojų rengimo kokybę ir jų gebėjimą taikyti inovatyvius ugdymo metodus, individualizuotą pagalbą. Pabrėžiama, kad visos šios politinės priemonės būtinos ypač pažeidžiamoms grupėms, įskaitant migrantus ir romus. Agentūros rekomendacijose taip pat nurodoma, kad reikalingos ir tokios inkliuzinės politikos priemonės, kurios užtikrina veiksmingesnį bendradarbiavimą su šeimomis ir vietos bendruomenėmis. Aktyviai bendradarbiaudamos, teikdamos pagalbą mokiniams ir jų tėvams, mokyklos turi galimybę daryti daugiau teigiamos įtakos mokiniams.

²¹Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2009. Raktiniai inkliuzinio švietimo kokybės plėtros principai – Rekomendacijos politikams, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-LT.pdf (žiūrėta 2017-03-04)

²²Kyriazopoulou, M. ir Weber, H. (2009). Rodiklių parengimas – inkliuzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. www.european-agency.org/sites/default/files/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe_indicators-LT.pdf (žiūrėta 2017-03-04)

Mokslininkės Jucevičienės (cit. Gumuliauskienė, 2013, p. 29). teigimu, švietimo politika yra esminės nuostatos, išreiškiančios švietimo paskirtį ir prioritetus konkrečiame šalies raidos etape, taip pat principai, kuriais turi būti grindžiamos įvairių švietimo sistemos grandžių vystymo strategijos. Atskiros švietimo organizacijos lygmeniu švietimo politika įgyvendinama diegiant švietimo naujoves, jų visumą, kompleksiskai siekiant esminių veiklos kokybės pokyčių. Mokslininkė Gumuliauskienė (2013) atkreipia dėmesį į tai, kad vienas iš svarbiausių kaitos iššūkių šiuolaikiniame pasaulyje yra globalizacija, kuri iš esmės keičia ne tik Lietuvos, bet ir viso pasaulio šalių švietimo sistemas ir visuomenės nuostatas, stereotipus. Inkluzinio ugdymo politikai vartotojiškoje visuomenėje tenka sudėtinga misija – sudaryti sąlygas mokykloms puoselėti, ugdyti jaunosios kartos toleranciją, tautinę savimonę, tapatumą, kurių menkėjimas vis labiau išryškėja. (Gumuliauskienė, 2013, p. 24).

Inkluzinė ugdymo politika skatina sukurti mokyklą, kurioje gera visiems, kuri tenkina visų ugdymosi dalyvių poreikius: ir vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ir mokytojo, kuriam reikia pagalbos, ir itin gabių vaikų, ir jų tėvų. Inkluzinį ugdymą kuria visi, pradedant vaikais, tėvais, pedagogais, baigiant politikais (Ališauskas, 2014).

Remiantis analizuotais moksliniais šaltiniais, galima teigti, kad inkluzinė politika aprėpia du lygmenis: švietimo politika kaip visos šalies, o ugdymo politika kaip atskiros švietimo organizacijos politika. Kalbant apie inkluzinę politiką, būtina pabrėžti, kokiame – švietimo ar ugdymo – lygmenyje ji veikia. Inkluzinio ugdymo politika sudaro sąlygas kurti mokyklą visiems be išimties, kurį turėtų orientuotis į strategijas, tenkinančias visų besimokančių asmenų specialiuosius ugdymosi poreikius. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad jau XX amžiaus pabaigoje atkreiptas dėmesys į mokyklos ugdymo politiką, o tai ypač aktualu ir šio amžiaus mokyklai. Šiuolaikinė mokykla jau geba formuoti ir įgyvendinti savo autentišką inkluzinio ugdymo politiką, tačiau vis dar išlieka spęstinių problemų, ypač mokyklos lygmeniu. Ališausko, Jomantaitės (2008) teigimu, specialiojo ugdymo tyrinėtojai atskleidė, kad skirtingų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių mokymasis kartu sukuria naują situaciją, kurioje būtina tikslingai, nuosekliai formuoti metakognityvinius įgūdžius, įgalinančius specialiųjų ugdymosi poreikių turintį mokinį tapti nepriklausomu ir aktyviai kontroliuojančiu savo pažinimo procesą. Inkluzinio ugdymo kontekste ypač išauga visų dalyvių kooperacijos, komandinio darbo, atsakomybių pasidalijimo vaidmuo (Ališauskas, Jomantaitė, 2008, p. 71–72). Todėl inkluzinio ugdymo politikos strategijose turi būti numatomas ir užtikrinamas tinkamos aplinkos kūrimas.

Europos specialiojo ir inkluzinio ugdymo agentūros rekomendacijose politikams (2009, 2011) pažymima, kad siekti inkluzinio švietimo kokybės padeda aiškos švietimo politikos nuostatos. Patariama, kad tikslas kurti inkluzinę mokyklą turėtų būti suformuluotas švietimą

reglamentuojančiuose teisės aktuose ir įgyvendinamas diegiant atitinkamą etiką, vadybą ir ugdymo praktiką mokyklose.

Agentūros rekomendacijose akcentuojama, kad siekiant sėkmingai diegti inkliuzinę ugdymo politiką, jos formuotojai privalo užsibrėžtus tikslus aptarti su visais ugdymo proceso dalyviais. Ugdymo sistemos vadovai visuose lygmenyse – nacionaliniame, regiono, vietos bendruomenės, taip pat ir mokyklos – turi prisiimti atsakomybę diegti politiką, skatinančią inkliuzinio ugdymo kokybę, atspindinančią teigiamas nuostatas į mokinių poreikių įvairovę, taip pat numatyti priemones, kurios padėtų tuos poreikius tenkinti. Agentūra skatina inkliuzinę ugdymo politiką, kuria siekiama atsižvelgti į konkretaus mokinio individualius ugdymosi poreikius visuose sistemos lygmenyse, diegti įvairiuose tarpžinybiniuose sektoriuose ir tarnybose.

Analizuojant Agentūros rekomendacijas pastebėta, kad jose pabrėžiama numatytų ir planuojamų įgyvendinti priemonių stebėsenos svarba, kuri turėtų apimti: politikos ir praktikos stebėsenai vykdyti reikiamų rodiklių identifikavimą, partnerystės tarp mokyklų, vietos politikų ir tėvų skatinimą, siekiant kuo didesnės atsiskaitomybės už suteiktas paslaugas ir aprūpinimo bei pagalbos, suteiktos mokiniams, kokybės vertinimo procedūrų sukūrimą. Tokios procedūros ypatingai svarbios politikos, siekiančios ugdymo sistemoje užtikrinti lygias galimybes visiems mokiniams, veiksmingumui vertinti (Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra, 2009, 2011).

Apibendrinant galima teigti, kad inkliuzinio ugdymo politikos kryptingi veiksmai padeda įgyvendinti strateginius mokyklos tikslus ir teikia neabejotiną naudą visiems besimokantiems vaikams ir dirbantiems mokykloje suaugusiems. Mokslinėje literatūroje pateikiamos išvalgos apie tai, jog vien apie valstybės lygmens švietimo politiką kalbėti nebepakanka, svarbu inkliuzinio ugdymo politiką analizuoti ir mokyklos lygmeniu – atskirų mokyklų ir jų valdymo organų ugdymo politiką.

1.2. Inkliuzinio ugdymo politikos reglamentavimas tarptautiniuose ir nacionaliniuose švietimo dokumentuose

Šiame skyriuje analizuojama, kaip inkliuzinės ugdymo politikos kontekstą atskleidžia tarptautiniai ir Lietuvos inkliuzinį ugdymą reglamentuojantys dokumentai. Inkliuzinio ugdymo politikos formavimo ir įgyvendinimo procesai išsamiai analizuojami strateginiuose švietimo dokumentuose ir mokslinėje literatūroje, kur aptinkama įvairių inkliuzinio ugdymo politikos sampratos ir tipologijos interpretacijų, rekomendacijų, kaip vykdyti esminius pokyčius švietimo srityje, orientuojantis į šalies visuomenės lūkesčius, pasaulio, Europos Sąjungos švietimo politikos ir švietimo būklės vertinimo rodiklius.

UNESCO ir Europos Specialiojo ir inkluzinio ugdymo agentūros strateginiai dokumentai yra svarbus orientyras kuriant Lietuvos švietimo strategiją ir politiką. Gudinas, Uginskienė (2006), analizuodami UNESCO (2009) ir Europos Specialiojo ir inkluzinio ugdymo agentūros (2009) pateiktas švietimo politikos gerinimo gaires, pabrėžia, kad Lietuva aktyviai dalyvauja UNESCO veikloje, orientuojasi į ugdymo inovacijas ir kokybę kiekvienam vaikui. Ugdymo kokybė siejama su tokiais veiksniais, kaip aukštas mokytojų profesionalumas, ugdymo individualizavimas, vertinimo kokybė, fizinės ugdymo aplinkos gerinimas, mokinių skaičiaus klasėse mažinimas ir kt. Formuojant Lietuvos švietimo strategiją ir politiką svarbu remtis esamos švietimo būklės analize, įvertinti konkrečių UNESCO švietimo politikos tikslų ir rekomendacijų aktualumą mūsų švietimo sistemai, numatyti jų transformavimo galimybes (Gudinas, Uginskienė, 2006, p. 127).

Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę ir įstojus į JTO narių tarpą, įvyko žymių sisteminių pokyčių visose visuomenės srityse. Ypač daug dėmesio buvo skiriama vienai iš švietimo sričių – specialiajam ugdymui – bei imta kurti vaikų, turinčių negalių ir sutrikimų, integravimo į bendrojo ugdymo mokyklų sistemą (Kunigytė-Arlauskienė, Jakaitienė, 2010, p. 123). Lietuvoje integracijos procesas įteisintas Švietimo įstatymu (Žin. 1991, Nr. 23-593) ir kitais teisinais dokumentais. Tačiau, kaip pabrėžia mokslininkės, specialiojo ugdymo pertvarka – tai ilgalaikis procesas, reikalaujantis keisti požiūrius, nuostatas ir ugdymo filosofiją.

Lietuvos švietimo situaciją sunku lyginti su kitomis Europos valstybėmis, nes Lietuvos švietimui per vieną dešimtmetį teko sukurti naują švietimo koncepciją. Visa tai kitos Vakarų Europos šalys kūrė dešimtmečiais, nuolatos keisdamos, tobulindamos, reformuodamos švietimo tikslus, uždavinius, struktūras, ugdymo turinį, metodus, strategijas. Lietuvos švietimo sistema turėjo būti ne tik reformuota, bet iš esmės sukurta naujai. Nors 1990 metais Lietuvos politinė situacija kardinaliai pakito, tačiau naują valstybės švietimo sistemą kurti ir įgyvendinti teko laipsniškai, paneigiant ir keičiant buvusią sovietinę švietimo sąrangą – struktūras, formas, turinį, metodus, vertybines orientacijas²³. Ruškaus teigimu, Lietuvoje iki 1990 m. kovo 11 d. vyravo segregacinis neįgaliųjų asmenų ugdymo modelis – neįgalieji asmenys visuomenėje buvo ugdomi, globojami, tačiau ugdymo ir globos institucijos ir šeimos buvo atskirtos nuo socialinių tinklų, užkirstas kelias jų socialinei savirealizacijai (Ruškus, 2002).

Atgavus nepriklausomybę, 1991 metais Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, vadovaudamasi LR Laikiniu Pagrindiniu Įstatymu, humanizmo ir teisingumo principais, siekdama įgyvendinti tarptautiniuose aktuose įtvirtintas neįgaliųjų asmenų teises, pripažindama, kad jų integracija į visuomenės ir valstybės gyvenimą yra vienas iš civilizuotumo rodiklių,

²³Nacionalinis švietimo plėtots raportas. Švietimo ir mokslo ministerija. (2001) https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/687_f36e428baa3be1af5722f6d880e03896.pdf (žiūrėta 2017-03-04)

priėmė Invalidų socialinės integracijos įstatymą²⁴ ir LR Švietimo įstatymą²⁵. Šie du pagrindiniai šalies dokumentai apibrėžė ne tik specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ir jaunuolių teisę ugdytis bendrojo ugdymo mokyklose, bet ir suteikė galimybę pasirinkti ugdymo įstaigą, esančią arčiau gyvenamosios vietos, gauti specialiąją pedagoginę, psichologinę, medicininę pagalbą, reikiamas specialiąsias mokymo priemones bei kompensacinę techniką.

Lietuva, vadovaudamasi Vakarų Europos šalyse priimtais tarptautiniais strateginiais dokumentais, kūrė ir tobulino nacionalines švietimo strategijas inkliuzijos įgyvendinimui. Vieni svarbiausių dokumentų, prisidėjusių prie švietimo sistemos reformavimo, buvo *Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija* (1989), *JT Taisyklės apie lygias neįgalių asmenų galimybes* (1993), *Salamankos deklaracijos ratifikavimas ir Rekomendacijos dėl specialiojo ugdymo tobulinimo* (1994).

Europos Specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūros dokumentuose nurodoma, kad visos Europos valstybės yra ratifikavusios UNESCO *Salamankos deklaraciją* ir Veiksmų planą specialiajam ugdymui tobulinti ir pasirinko inkliuzijos kelią. Ši kolektyvinė Deklaracija tapo pagrindiniu dokumentu, reglamentuojančiu vaikų, turinčių SUP, ugdymo kokybės gerinimą. Deklaracijoje apibrėžti pagrindiniai principai, susiję su lygių galimybių užtikrinimu: švietimo prieinamumu, pagarba poreikių įvairovei ir individualioms skirtybėms, švietimo kokybės užtikrinimu visiems, remiantis asmens stiprybėmis, o ne silpnybėmis²⁶, pakeitė inkliuzinio ugdymo sampratą.

UNESCO ir Europos Specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūros rekomendacijose pažymima, kad švietimo politika ir aprūpinimo sistema turėtų skatinti tokį mokyklų bendruomenių kultūros vystymąsi ir aplinkos kūrimą, kurie atsižvelgia į vaikų poreikius ir siekia visų vaikų inkliuzijos²⁷.

Rekomendacijos švietimo politikos formuotojams UNESCO *inkliuzinio švietimo politikos gairės*²⁸ (2009) tapo inkliuzinio ugdymo politikos kūrimo pagrindu visose ES šalyse. Gairėse

²⁴ Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. (2011). <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.199156E4E004> (žiūrėta 2017-03-21).

²⁵ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (1991). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9A3AD08EA5D0> (žiūrėta 2017-03-21).

²⁶ Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. (2009). Raktiniai inkliuzinio švietimo kokybės plėtros principai – Rekomendacijos politikams, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-LT.pdf (žiūrėta 2017-03-21).

²⁷ Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2009. Raktiniai inkliuzinio švietimo kokybės plėtros principai – Rekomendacijos politikams, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-LT.pdf (žiūrėta 2017-03-22).

²⁸ Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2009. UNESCO Inkliuzinio ugdymo plėtros gairės iliustruojamos pavyzdžiais. Rekomendacijos politikams, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/dokumente/upload/b2fa1_madridflyer-lt.pdf (žiūrėta 2017-03-22).

pateikta praktinė medžiaga, kuri turėjo padėti formuoti ir diegti inkliuzinį ugdymą plėtojančią politiką ir pabrėžiamas pagrindinis inkliuzinio ugdymo politikos ir teisėkūros tikslas, numatantis išplėtoti švietimo sistemą taip, kad ji pajėgtų tenkinti kiekvieno mokinio įvairius specialiuosius ugdymo(si) poreikius ir įtrauktų jį į visavertį dalyvavimą ugdymo procese. Pabrėžiama, kad ne mažiau svarbu sukurti kiekvienam vaikui palankią ugdymo(si) aplinką ir suteikti galimybę aktyviai dalyvauti mokinių bendruomenėje. Akcentuojama, kad inkliuzinio ugdymo sistema bus sukurta tik tuomet, kai mokyklos ugdys visus vietos bendruomenės vaikus, o kiekvienas mokytojas ir specialistas bus pasirengęs lanksčiai taikyti alternatyvius mokymo metodus, naujausias ugdymo technologijas, bendradarbiauti su tėvais. Gairėse pabrėžiama, kad būtinas politinis inkliuzinio ugdymo reglamentavimas tam, kad inkliuzinis ugdymas taptų realybe, o švietimo politika užtikrintų žmogaus teises.

Pastaraisiais metais priimta daug svarbių teisinių aktų, reglamentuojančių inkliuzinio ugdymo politikos plėtrą ir apibrėžiančių inkliuzijos procesą ugdymo sistemoje. Bendros Lietuvos ir ES šalių inkliuzinio ugdymo politikos raidos apžvalga tarptautiniuose ir Lietuvos Respublikos dokumentuose pateikiama 1 lentelėje.

1 lentelė

Bendra Lietuvos Respublikos ir ES šalių inkliuzinio ugdymo politikos raida (sudaryta autorės)

ES šalių dokumentai, reglamentuojantys inkliuzinio ugdymo politiką	Lietuvos Respublikos dokumentai, reglamentuojantys inkliuzinio ugdymo politiką
Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (UDHR, 1948). Pripažintas kiekvieno vaiko unikalumas, individualūs, tik jam būdingi interesai, gebėjimai ir ugdymosi poreikiai. Skatinama visuomenės pagarba įvairovei ir siekiama užtikrinti lygias teises neįgaliesiems naudotis visomis žmogaus teisėmis. Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencija (UNCRC, 1989). Užtikrinti lygias teises visiems vaikams be išimties. Jungtinių Tautų Taisyklės apie lygias neįgaliųjų asmenų galimybes (UNCRC, 1993) Užtikrinti ir skatinti visapusišką visų neįgaliųjų, visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių įgyvendinimą be jokios diskriminacijos dėl neįgalumo. Salamankos deklaracija ir rekomendacijos dėl specialiojo ugdymo tobulinimo (UNESCO, 1994). Švietimo sistemos ir ugdymo programos pritaikomos besimokančiųjų įvairovei ir ugdymosi poreikių skirtybėms – turintieji SUP turi galimybę lankyti įprastas mokyklas, kur ugdymas privalo būti pritaikytas, siekiant patenkinti specialiuosius mokinio ugdymosi poreikius.	LR invalidų socialinės integracijos įstatymas. LR švietimo įstatymas (1991). Apibrėžta specialiųjų poreikių turinčių vaikų ir jaunuolių teisė pasirinkti ugdymo įstaigą, ne tik būti ugdomiems arčiau gyvenamosios vietos esančiose ugdymo institucijoje, bet ir gauti specialiąją pedagoginę, psichologinę, medicininę pagalbą. LR švietimo įstatymas (1991). Visi vaikai „mokyтини“. LR Konstitucija (1992) Pripažįstama atvira naujovėms, demokratinėmis nuostatomis grįsta humaniška visuomenė, kurios kiekvienas pilietis, nepaisant jo tautybės, rasės ir gebėjimų, yra vertybė. Lietuvos švietimo koncepcija (1992) Lietuvos švietimas grįstinas glaudžiu šeimos, mokyklos ir visuomenės bendradarbiavimu. Mokykla kuriama kaip šeimai ir visuomenei atviras kultūros židinys, kuriama vieninga tęstinė (permanentinė) Lietuvos švietimo sistema, aprėpianti formalųjį bei neformalųjį švietimą, išplėtotą valstybinių bei privačių švietimo įstaigų tinklą. Švietimo kolegijos nutarimas (1993). SUP turintys vaikai gali mokytis įprastose klasėse/ grupėse; specialiosiose klasėse/ grupėse ir

Pasaulinis švietimo forumas, Dakaro veiksmų planas (2000).

Buvo atnaujinta pasaulinė programos *Švietimas visiems* strategija. Nuspręsta užtikrinti mokymosi prieinamumą visuomenės grupėms, turinčioms mažiau mokymosi galimybių dėl patiriamos socialinės atskirties.

Madridas, 2002. Europos neįgalių žmonių Forumo deklaracija.

Įtvirtinanti neįgalių žmonių nediskriminavimą ir pozityvių valstybės veiksmų tokių žmonių atžvilgiu būtinumą.

Šiaurės ir Baltijos šalių projektas „Mokykla visiems“ (2000–2004)

Veiksmingesnis SUP mokinių dalyvavimas klasės, mokyklos, bendruomenės gyvenime; kultūra, politika ir ugdymo praktika pakitusios taip, jog atliepia mokinių ugdymosi poreikių įvairovę.

Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencija (2006).

Būtinybė diferencijuoti valstybės politiką ir tarp pačių neįgaliųjų, kreipiant ypač daug dėmesio į labiausiai pažeidžiamas žmonių grupes.

UNESCO Inkliuzijos plėtros gairės (2005).

Vaikai ir jaunuoliai bus dėmesio centre, aptariant jų dalyvavimo klausimus (prieinamumą ir lankomumą), dalyvavimą (vertingų ugdymosi patirčių įgijimą) ir pasiekimus (įtraukti į ugdymosi procesą).

UNESCO „Rekomendacijos dėl inkliuzinio švietimo plėtros“ (2008)

Mokyklos veiklą grindžianti inkliuzinio ugdymo filosofija yra veiksmingiausia priemonė, padedanti kovoti su diskriminacija ir atskirtimi, kurti toleranciją, skirtybėms pagrįstą visuomenę, siekiant, kad visi jos nariai įgytų išsilavinimą pagal gebėjimus.

UNESCO „Politikos gairės inkliuziniam švietimui įgyvendinti“ (2009).

Inkliuzija ir kokybė abipusiai susiję – inkliuzinis etosas gali reikšmingai prisidėti prie kokybiško visų mokinių ugdymo.

Užtikrinti, kad švietimo politika atspindėtų žmogaus teisių ir pagalbos skurstantiems nuostatas ir siekį įtraukti į švietimo sistemą rizikos grupės vaikus.

Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra.

Raktiniai inkliuzinio švietimo kokybės plėtros principai-rekomendacijos politikams (2009).

Išdėstyti raktiniai principai, kurie gali būti naudingi mokytojams ir kitiems specialistams praktikams plėtoti inkliuzinį ugdymą.

Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. Inkliuzinio vertinimo diegimas (2009).

Numatoma formuoti ir diegti inkliuzinį ugdymą

iš dalies įprastose ir specialiosiose klasėse/grupėse.

Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams bendrojo ugdymo įstaigose tvarka (1993).

Bendrojo lavinimo mokyklos dalykų programų modifikavimas ir adaptavimas specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintiems mokiniams, kalbama apie dalinę ir visišką integraciją, kad mokyklose turi būti įsteigta specialiojo ugdymo komisija, aptariami kiti specialiojo ugdymo klausimai.

Specialiojo ugdymo metmenys (1993).

Esminis principas – neįgaliųjų integravimas į bendrąsias ugdymo įstaigas. Diegiamos dvi neįgaliųjų vaikų integravimo formos – *visiška*, kai vaikas ugdomas bendroje grupėje, klasėje su visais vaikais, *dalinė*, kai bendrojo ugdymo įstaigoje sudaroma neįgaliųjų grupė, klasė. Paraleliai veikia ir specialiosios mokyklos vaikams su sunkiomis specifinėmis negalėmis – regėjimo, klausos, judėjimo ir pan.

Apibrėžiami specialieji poreikiai.

LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996).

Kiekvienas vaikas turi lygias su kitais vaikais teises ir negali būti diskriminuojamas dėl savo arba savo tėvų ar kitų teisėtų vaiko atstovų lyties, amžiaus, tautybės, rasės, kalbos, tikėjimo, pažiūrų, socialinės, turtinės, šeiminės padėties, sveikatos būklės ar kokių nors kitų aplinkybių. Kiekvienas vaikas turi teisę į mokymo ir kitų valstybės institucijų paramą atskleidžiant ir ugdant talentus bei gabumus. Mokiniui suteikiama galimybė pagal gebėjimus ir polinkius rinktis švietimo programas.

Specialiojo ugdymo įstatymas (1998.)

Specialiųjų poreikių asmenimis vadinami vaikai ir suaugusieji, kurie dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų, turi ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, visuomenės gyvenime.

Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (2003). Vaikas turi teisę į mokslą, į nemokamą mokymą valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklose, nepaisant vaiko ir jo šeimos ekonominių, rasinių ar socialinių skirtumų.

2003 m. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo redakcija.

Pateikti švietimo sistemos veiklos organizavimo principai – lygios galimybės, veiksmingumas ir tęstinumas, susiję su „Švietimas visiems“ idealais.

LR Švietimo įstatymas (2007).

Visiška integracija, dalinė integracija, ugdymas specialiojoje mokykloje. Ugdymas namuose skiriamas tik išimtiniais atvejais.

LR Socialinių paslaugų įstatymas (2010).

Numatomos socialinės paslaugos socialinės

plėtojančią politiką. Aprašomi poslinkiai nuo multidisciplinio prie tarpdisciplinio darbo, kai integruojamos skirtingų sričių žinios ir nuostatos, siekiant lankstesnių pagalbos mokiniui formų.

Tarptautinė konferencija „Inkliuzinis ugdymas: būdas skatinti socialinę sanglaudą“, vykusi 2010 m. kovo 11– 12 d. Madride.

Inkliuzinis ugdymas, kai asmuo esti proceso centre, yra naudingas visiems mokiniams, t. y. neturintiems specialiųjų poreikių ir dėl neįgalumo ar kitų aplinkybių jų turintiems. Būtent inkliuzinis ugdymas parengs mokinius gyvenimui pliuralistinėje visuomenėje. Būtina politinė valia, socialinių partnerių ryžtas ir apsisprendimas švietime įgyvendinti esminius pokyčius. Vizijos, žinių, įgūdžių ir teisinės bazės dėmė yra būtina prielaida kokybiško inkliuzinio švietimo plėtrai, teisingumo ir ugdymo meistriškumo principams bendrojoje visų lygių švietimo sistemoje įgyvendinti. Visuomenė turi būti įtraukta ir aktyviai dalyvauti šioje švietimo sistemos kaitoje. Būtina remti susijusių sektorių pastangas koordinuoti savo politiką, o taip pat keitimosi gerąja patirtimi procesą. Mokytojai turėtų būti pasirengę ugdyti įvairių poreikių mokinius, nes tai yra esminė sėkmingo inkliuzinio ugdymo sąlyga. Jaunuoliai nenori, kad su jais būtų elgiamasi kaip su vaikais. Jie pageidauja patys priimti sprendimus. Visi turi teisę mokytis tokiose programose, kurias baigę jaustųsi esą visaverčiai piliečiai.

Ankstyvoji intervencija vaikystėje. Pažanga ir pokyčiai 2005– 2010 m. (2010)

Teigiama, kad mokyklos ir skirtingų žinybų paslaugas teikiančios tarnybos turėtų tampti bendradarbiauti dirbdamos su šeima kiekvienoje vietos bendruomenėje. O finansinės investicijos į ankstyvąjį ugdymą ir švietimo pagalbą turėtų būti laikomos ilgalaikėmis, mažinančiomis išlaidas paslaugoms, vėliau teikiamoms rizikos grupių mokiniams.

Europos specialiojo ugdymo plėtos agentūra, 2011. Raktiniai inkliuzinio ugdymo kokybės skatinimo principai. Praktinės rekomendacijos. Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtos agentūra.

Mokytojai, veikdami išvien su pagalbos mokiniams ir tėvams tarnybomis, gali vaidinti lemiamą vaidmenį, užtikrinant labiausiai pažeidžiamų mokinių dalyvavimą ugdyme(si).

Europos specialiojo ugdymo plėtos agentūra. Mokytojų rengimas inkliuziniam švietimui Europoje (2011).

Pagalba mokytojams, pasirengimas dirbti inkliuzinėje mokykloje. Ypatingą dėmesį reikėtų atkreipti į mokytojų rengimą (studijas ir

rizikos vaikui, likusiam be tėvų globos, kuriant saugią ir sveiką vaiko ugdymosi bei vystymosi aplinką, organizuojant su švietimu ir ugdymu suderintą pagalbą.

Pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos ugdymui (2010).

Ugdymo turinio individualizavimas ir diferencijavimas; siekti, kad mokiniai įgytų jų galimybes atitinkančių bendrųjų ir esminių dalykinių kompetencijų pagrindus; siekiama bendrojo ir specialiojo ugdymo dermės.

LR Švietimo strateginės nuostatos (2003– 2013 m.).

Siekama užtikrinti švietimo prieinamumą, tęstinumą ir socialinį teisingumą suteikiant lygias mokymosi galimybes.

Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2011).

Reglamentuoja įvairaus lygmens institucijų veiklą, tenkinant besimokančiųjų SUP bendrojo lavinimo ir specialiojo ugdymo sistemos sandarą, specialiųjų poreikių asmenų ugdymo organizavimo nuo ankstyvojo amžiaus vaikų iki suaugusiųjų švietimo teisinius pagrindus.

Aprašas dėl kompleksiskai teikiamos švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų vaikams ir jų tėvams (globėjams) (2011).

Kompleksiškai teikiamos švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugos mokyklinio amžiaus vaikams ir jų tėvams (globėjams); siekiama užtikrinti veiksmingą vaikų ugdymąsi ir padėti tėvams (globėjams) ugdytis tėvystės ir socialinius įgūdžius; kompleksiskai teikiamos pagalbos prieinamumas – ji teikiama vaikui ir jo tėvams (globėjams) kuo arčiau jų gyvenamosios vietos.

Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2010–2012 metų programa.

Sukurti palankią aplinką ir sąlygas oriam ir pilnaverčiam neįgaliųjų gyvenimui Lietuvoje, užtikrinti lygias galimybes ir neįgaliųjų gyvenimo kokybę. Įpareigoja užtikrinti inkliuzinę visų lygių švietimo sistemą, kuri būtų prieinama neįgaliesiems, o švietimo paslaugos būtų kokybiškos ir pritaikytos individualiems kiekvieno asmens ugdymosi poreikiams.

LR Vyriausybės 2012– 2016 metų prioritetinių priemonių įgyvendinimo veiksmų planai 2014– 2016 metų laikotarpiui.

Bendrojo ugdymo mokyklų, vykdančių pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, stiprinimo ir inkliuzinio ugdymo plėtos 2014–2016 metų veiksmų planas. Įvairios mokymosi pagalbos teikimas mokiniams, turintiems mokymosi sunkumų.

Lietuvos pažangos strategija Lietuva 2030.

Esminis sėkmės veiksnys – švietimo institucijų ir

dirbančiųjų kvalifikacijos tobulinimą) visuose švietimo lygmenyse. Mokytojai turėtų būti pasirengę ugdyti įvairių poreikių mokinius, nes tai yra esminė sėkmingo inkluzinio ugdymo sąlyga. IKT neįgaliųjų ugdyme (2011) (UNESCO IITE) Išryškina būdus, kaip informacinės kompiuterinės technologijos tampa galingu individualizuoto ugdymosi proceso užtikrinimo įrankiu. Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra (2012). Inkluzinio švietimo mokytojo profilis. Mokytojus rengimas darbui inkluzinio švietimo sistemoje. Mokytojų kokybės gerinimas: ES politinė darbotvarkė. Tobulinti mokytojų įdarbinimą ir atranką studijoms, siekiant geresnės ugdymo kokybės. Europos Komisija (2010), ES strategija Europa 2020 . ES šalių prioritetą – įrodymais grįsta inkluzinio švietimo politika. Tai ateinančio dešimtmečio ES ekonomikos augimo strategija, kad ES ekonomika taptų pažangi, tvari ir integracinė. Šie trys vienas kitą papildantys prioritetai turėtų ES ir valstybėms narėms padėti pasiekti didelį užimtumą, našumą ir socialinę įtrauktį.	visuomenės narių dinamiška sąveika, kuriant sumanią visuomenę. Tik taip švietimas gali prisidėti prie Lietuvos tikslo tapti modernia, veržlia, atvira pasauliui, puoselėjančia savo nacionalinį tapatumą šalimi. Valstybinė švietimo strategija 2013– 2022 m. ir kiti strateginiai dokumentai. Tai Lietuvos ateities vizija, kaip paversti Lietuvos ateitį sėkminga. Lietuvos pažangos strategija <i>Lietuva 2030</i> parengta ir grindžiama žmonių siūlymais ir mintimis. Per tūkstantis idėjų virto šalies raidos dvidešimtmetį apimančiu dokumentu, kurį 2012 m. gegužės 15 d. patvirtino Seimas.
--	---

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (Europos Bendrija, 2000) 26 straipsnyje įtvirtintas pagrindinis principas, kad ES teisės aktais ir politikos priemonėmis turi būti padedama užtikrinti visapusišką inkluziją. Tai atsispindi 2010– 2020 metų Europos Strategijoje dėl negalios, kurioje skatinamas vaikų, turinčių negalią, mokymasis bendrojo ugdymo mokyklų bendrosiose klasėse. Šioje Strategijoje per programą *Švietimas ir mokymas 2020* įpareigojama remti valstybių narių pastangas pašalinti politines ir organizacines kliūtis žmonėms, turintiems negalią, dalyvauti bendrojo ugdymo ir visą gyvenimą trunkančio mokymosi sistemose.

Paskutiniais metais išleisti politiniai dokumentai rodo, kad visos Europos šalys pereina nuo diskusijų apie inkluzijos reikšmę prie ypatingo dėmesio visai švietimo sistemai, kuri veda prie teisingesnės ir nešališkos visuomenės (Europos Specialiojo ir inkluzinio ugdymo agentūra, 2014).

Mokslinių šaltinių analizė rodo, kad teisiniai aktai kuriami tam, kad būtų užtikrinta specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių teisė pasirinkti pageidaujamą ugdymo įstaigą, mokytis pagal gebėjimus ir gauti reikiamą pagalbą. Tarptautiniai ir Lietuvos švietimo politikos sprendimai rodo, kad nuosekliai siekiama sudaryti palankias sąlygas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems, iškritusiems iš mokyklų, patyrusiems smurtą ir skurdą mokiniams mokytis kartu, visaverčiai dalyvauti ugdymo procese. Įteisintas SUP turinčių mokinių ugdymas bendrojo

ugdymo mokyklų bendrosiose klasėse, detalizuoti švietimo bei ugdymo organizavimo pagrindai, tvarka ir sąlygos užtikrinti lygybės, humaniškumo, demokratiškumo principus.

Apibendrinus inkliuzinio ugdymo politikos raidą, išryškėja švietimo politikos nuostatos, padedančios siekti inkliuzinio ugdymo kokybės. Tikslas kurti Mokyklą visiems formuluojamas tarptautiniuose ir Lietuvos švietimą reglamentuojančiuose teisės aktuose ir įgyvendinamas diegiant atitinkamą inkliuzinio ugdymo politiką mokyklose. Pažymėtina, kad inkliuzinio ugdymo politikos diegimui mokykloje reikia tam tikrų būtinų sąlygų, viena iš kurių yra esminių inkliuzinio ugdymo principų įgyvendinimas.

1.3. Esminiai inkliuzinio ugdymo politikos principai ir kokybės rodikliai

Šiame skyriuje pateikiami esminiai inkliuzinio ugdymo politikos principai ir kokybės rodikliai, padedantys vykdyti stebėseną ir pokyčių vertinimą.

Naujausi nacionaliniai strateginiai švietimo tikslai suformuluoti dviejuose dokumentuose – LR Švietimo įstatyme²⁹ ir Lietuvos pažangos strategijoje Lietuva 2030. Tikslų aktualumą, modernumą ar originalumą rodo jų dermė su tarptautinių bendrijų ir organizacijų (Europos Sąjungos, UNESCO, EBPO) iškeltais švietimo tikslais. Lietuvos pažangos strategijoje Lietuva 2030 šalies ir asmens raidos idealai pateikiami lakoniškiau nei anksčiau: „Lietuva turi tapti moderni, veržli, atvira pasauliui, puoselėjanti savo nacionalinę tapatybę šalis; ją kuria atviri, kūrybingi ir atsakingi žmonės“³⁰.

Visame pasaulyje vis plačiau pripažįstama, kad būtina diegti inkliuzinio ugdymo politiką. Europos Sąjungos Taryba nurodo, kad „kuriant sąlygas, kurios reikalingos sėkmingai mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo poreikių, inkliuzijai bendrojo ugdymo įstaigose, laimi visi besimokantieji“ (Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra, 2014, p. 5).

Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra (2003, 2009) Europos šalių inkliuzinio ugdymo politikos formuotojams pateikė rekomendacijas dėl švietimo politikos įgyvendinimo, kuriose remtasi sėkmingo inkliuzinio įvairių SUP turinčių mokinių ugdymo patirtimi. Agentūros ataskaitoje pateikti apibendrinti inkliuzinio švietimo principai, kurie taikytini visose švietimo pakopose, formaliajame, neformaliajame, tęstiniame ugdymesi. Rekomendacijos grindžiamos nuostata, kad prie mokinio ugdymosi poreikių taikosi ugdymo sistema, o ne priešingai,

²⁹ Lietuvos švietimo įstatymas. (2011). http://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/Lietuvos-Respublikos-svietimo-istatymas_svietstrat.pdf (žiūrėta 2017-02-19).

³⁰Lietuva 2030. Lietuvos pažangos strategija Lietuva 2030. <https://www.docdroid.net/OHqeBsc/lietuva2030.pdf.html> (žiūrėta 2017-02-10).

nepaisant, ar mokinys neįgalus, ar neturi negalios. Inkluzinio švietimo sistema siekiama užtikrinti visų mokinių ugdymosi kokybę. Agentūra skatina plėtoti šiai temai skirtas diskusijas, teigiamas visuomenės nuostatas, tobulinti švietimo ir socialines paslaugas, reikalingas sprendžiant naujus švietimui ir jo valdymo struktūroms keliamus uždavinius (2009).

Agentūros publikacijoje *Raktiniai inkluzinio švietimo kokybės plėtros principai* (2009), akcentuojami veiksniai, kurių reikia imtis, kad būtų įgyvendinti visi esminiai principai ir su jais susiję svarbūs procesai, padedantys užtikrinti kiekvieno mokinio, turinčio SUP, inkluzinio ugdymo kokybę bendrojoje švietimo sistemoje. Žemiau tekste pateikti principai apima nacionalinės teisėkūros ir mokyklos lygmenis. Pagrindinis šių principų diegimo tikslas yra skatinti dalyvavimą inkluzinio švietimo sistemoje ir užtikrinti kokybiškas švietimo paslaugas (Europos Specialiojo ugdymo agentūra, 2009).

Inkluzinio švietimo kokybės plėtros principai:

1. *Dalyvavimo plėtojimas siekiant padidinti švietimo prieinamumą visiems mokiniams.*
Įgyvendinant šį principą būtina užtikrinti, kad visi mokiniai būtų įtraukti į jiems parmingą ugdymosi veiklą. Teigiamų nuostatų formavimas švietimo sistemoje yra lemiamas veiksnys kelyje į mokinių dalyvavimo plėtrą. Inkluzinio ugdymo procese, kurio metu mokiniai neskirstomi į kategorijas, o siekiama atsižvelgti į kiekvieno individualius ugdymosi poreikius, būtina įdiegti ugdymosi strategijas ir būdus, naudingus visiems mokiniams, t. y. mokymas ir mokymasis bendradarbiaujant, problemų sprendimas drauge, heterogeninis mokinių grupavimas ir ugdymo diferencijavimas, efektyvus mokymas, mokytojų atliekamas vertinimas, skatinantis mokymąsi, bet neturintis neigiamų pasekmių jų ugdymuisi. Strategijos, skirtos plėtoti galimybes mokiniams ugdytis bendrosiose klasėse, nebus įdiegtos atsietai nuo platesnio mokyklos ir gyvenamosios aplinkos konteksto³¹.
2. *Visų mokytojų pasirengimas dirbti inkluzinėje švietimo sistemoje.* Kokybiškam mokytojų darbui inkluzinėje švietimo sistemoje reikalingas gebėjimas vadovautis atitinkamomis vertybėmis ir nuostatomis, mokytojai turi būti įgiję įgūdžių ir kompetencijų, žinių ir supratimo, reikalingų diferencijuoti ugdymo procesą ir atsižvelgti į kiekvieno mokinio ugdymosi poreikius, bendradarbiauti su tėvais, mokinių šeimų nariais, dirbti komandoje. Mokytojų rengimo, kvalifikacijos tobulinimo sistemoje turėtų būti galimybės rengti mokytojus, turinčius tam tikrą specializaciją mokinių, turinčių SUP, ugdymo srityje; įvairių žinybų specialistams drauge dalyvauti mokymuose ir tobulinti profesinę

³¹ Europos specialiojo ugdymo agentūra. (2009). Raktiniai inkluzinio švietimo kokybės plėtros principai – Rekomendacijos politikams, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-LT.pdf (žiūrėta 2017-03-21).

kvalifikaciją; mokyklų, švietimo įstaigų ir organizacijų vadovams tobulinti profesinę kvalifikaciją vadybos srityje, įgyti žinių ir įgūdžių, reikalingų inkliuzinio švietimo idėjoms diegti.

3. *Organizacijos kultūra ir etika, skatinančios inkliuzinio ugdymo plėtrą.* Mokykloje puoselėjama teigiama nuostata mokinių įvairovės klasėse ir kitoniškumo atžvilgiu yra lemiamas veiksnys, kai švietimo įstaigoje siekiama atsižvelgti į skirtingus mokinių ugdymosi poreikius.
4. *Pagalbos sistemos, skatinančios inkliuzinio ugdymo plėtrą.* Esama įvairių pagalbos mokiniui ir mokyklai sistemų, skatinančių inkliuzijos švietime plėtrą. Dažnai jose dalyvauja skirtingų žinybų specialistai, naudojami įvairūs darbo metodai ir būdai. Šios sistemos gali būti inkliuziją švietime skatinančiu arba stabdančiu veiksmu.
5. *Lanksti švietimo aprūpinimo sistema, skatinanti inkliuzinio ugdymo plėtrą.* Finansavimo politika ir modeliai išlieka vienu svarbiausiu švietimo prieinamumą lemiančiu veiksmu. Išteklių ribotumas arba jų nebuvimas gali būti kliuviniu SUP turinčių mokinių inkliuzijai ir lygioms galimybėms švietime.
6. *Politika, kuri skatina inkliuzinio švietimo plėtrą.* Siekti inkliuzinio švietimo kokybės padeda aiškos švietimo politikos nuostatos. Tikslas kurti *Mokyklą visiems* turėtų būti suformuluotas švietimą reglamentuojančiuose teisės aktuose ir įgyvendinamas diegiant atitinkamą etiką, vadybą ir ugdymo praktiką mokyklose.
7. *Teisėkūra, skatinanti inkliuzinio švietimo plėtrą.* Visuose teisės aktuose, kurių įgyvendinimas turi bent kiek įtakos švietimo prieinamumo plėtrai, inkliuzinės švietimo sistemos sukūrimas turėtų būti įvardintas kaip tikslas. Taip pat ir kitų žinybų teisės aktų nuostatos turėtų apibrėžti pagalbą ir paslaugas, prisidedančias prie inkliuzinio švietimo plėtos. Ypač svarbu, kad būtų: *integruota* įvairių žinybų teisėkūra, kuri derėtų tarpusavyje ir atspindėtų inkliuzinio švietimo idėją; vieningos inkliuzinio švietimo plėtos gairės visuose švietimo lygmenyse (Europos Specialiojo ugdymo agentūra, 2009).

Inkliuzinis ugdymas įgauna vis didesnę svarbą ir vis plačiau pripažįstama inkliuzinio ugdymo kokybės būtinybė. Lygios galimybės ir prieinamumas visiems tampa pagrindiniu inkliuzijos tikslu. Pateikti principai yra rekomenduojamo pobūdžio visoms Europos šalims, kurios, norėdamos sėkmingai įgyvendinti inkliuziją, turi priderinti juos prie savo šalies ekonominių, socialinių ir politinių sąlygų.

Siekdama paskatinti inkliuzinio švietimo plėtrą, Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra (2011) patobulino 2009 metais publikuotus principus ir pateikė raktinius inkliuzinio ugdymo kokybės skatinimo principus, kurie labiau tinka mokyklos lygmeniui³².

1. *Pagarba mokinių nuomonei.* Mokinių, jų tėvų ir artimųjų, organizacijų, besirūpinančių neįgaliųjų asmenų teisėmis, nuomonių turėtų būti paisoma, ypač priimant sprendimus.
2. *Aktyvus mokinių dalyvavimas.* Visiems mokiniams sudaryta galimybė aktyviai dalyvauti mokyklos ir vietos bendruomenės gyvenime.
3. *Teigiamos mokytojų nuostatos.* Visi mokytojai turėtų turėti teigiamą požiūrį į visus mokinius ir norą bendradarbiauti su kolegomis.
4. *Mokytojų įgūdžiai.* Visi mokytojai turėtų išsiugdyti įgūdžių, reikalingų veiksmingam visų mokinių ugdymui, atsižvelgiant į kiekvieno poreikius.
5. *Lyderystė mokykloje.* Mokyklų vadovai turėtų teigiamai vertinti darbuotojų ir mokinių skirtybes, skatinti kolegialumą ir inovacijas.
6. *Įvairių žinybų paslaugų dermė.* Kiekvienai mokyklai turėtų būti prieinamos įvairių žinybų teikiamos paslaugos.

Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra (2011) akcentuoja, kad vis labiau pripažįstama mokytojo vaidmens svarba inkliuzinės mokyklos kokybės užtikrinimui. Pažymima, kad mokytojų pasirengimo kokybė, patirtis ir motyvacija bei jų taikomi ugdymo metodai, bendradarbiavimas su pagalbos mokiniams ir tėvams tarnybomis gali vaidinti lemiamą vaidmenį, užtikrinant labiausiai pažeidžiamų mokinių dalyvavimą ir ugdymąsi. Kaip pabrėžė Meijer (cit. Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra, 2011, p. 19), galima kalbėti apie inkliuziją koncepcijų, teisėkūros, politikos ar mokslinių tyrimų lygmenimis, bet galiausiai mokytojas klasėje yra tas, kuris turi ugdyti įvairių ugdymosi poreikių turinčius mokinius. Būtent mokytojas diegia inkliuzinio ugdymo nuostatas. Aukščiau pateikti principai gali būti naudingi mokytojams ir kitiems specialistams plėtoti inkliuzinį ugdymą ir veiksmingai atsižvelgti į mokinių ugdymosi poreikių įvairovę bendrojo ugdymo klasėse.

Inkliuzinio ugdymo politikai didelės reikšmės turėjo 2000 m. Inkliuzinio ugdymo tyrimų centro (Centre for Studies on Inclusive Education) pateikti tyrimų rezultatai, kuriuose apibrėžtas *Inkliuzijos indeksas* ir išleistas praktinis vadovas mokykloms, padedantis pagerinti ugdymo inkliuzinėje aplinkoje kokybę. Booth, ir Ainscow³³ parengė rodiklius, kurie leidžia vertinti ir

³² Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2011. Raktiniai inkliuzinio ugdymo kokybės skatinimo principai. Praktinės rekomendacijos. Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. <http://www.eenet.org.uk/resources/docs/key-principles-LT.pdf> (žiūrėta 2017-03-24).

³³ Kyriazopoulou, M. ir Weber, H. (2009). Rodiklių parengimas – inkliuzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. www.european-agency.org/sites/default/files/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe_indicators-LT.pdf (žiūrėta 2017-03-24).

skatinti inkluzinio ugdymo plėtrą mokyklose. Inkluzijos indeksas turėtų padėti mokykloms vykdyti savistabos ir pokyčių vertinimo procesus, įvertinant mokyklos darbuotojų, mokinių ir jų tėvų, taip pat vietos bendruomenės narių nuostatas. *Inkluzijos indekso* rekomendacijose numatyta išsami kliūčių, kurios gali pasitaikyti mokinio ugdymosi ir visaverčio dalyvavimo kelyje, sumažinimo analizė. *Inkluzijos indeksas* atskleidžia tris tarpusavyje susijusias dimensijas: *inkluzinės politikos formavimas, inkluzinės praktikos įgyvendinimas, inkluzinės kultūros kūrimas*. Visi mokykloje vykstantys pokyčiai, net ir mažai pastebimi, turi būti siejami su šiomis dimensijomis. Itin svarbus vaidmuo skiriamas inkluzinės politikos formavimui³⁴.

Europos specialiojo ir inkluzinio ugdymo agentūra (2009) pasiūlė švietimo sistemoje politikos pokyčių vertinimui naudoti modelį *indėlis--procesas--produktas*. Švietimo srityje indėliu ir ištekliais laikoma lėšos, atitinkami teisės aktai, infrastruktūra, mokytojų kvalifikacija. Švietime vykstantys procesai indėlius ir išteklius transformuoja į rezultatus (outputs) ir tam tikrus produktus (outcomes). Nors rezultatai ir parodo vykdytų priemonių efektyvumą, tačiau svarbus ir veiksmingumas, poveikis ar pasekmės, kuriuos sukėlė indėlis ir procesai. Procesas visada susijęs su švietimo veikla, ar tai būtų valstybėje / mokykloje / rajone įprasta kultūra, ar mokytojo kompetencijos.³⁵

Agentūra rekomenduoja reguliariai, periodiškai vykdyti priežiūrą ir tikrinimą, įvertinant rodiklių pasiekimų lygį ir vertę. Hollenweger ir Haskell (cit. Kyriazopoulou, Weber, 2009, p. 7) parengė sąrašą kokybės rodiklių, susijusių su švietimo indėliu ir ištekliais, procesais ir rezultatais:

- *švietimo indėlis ir ištekliai*: politika, bendruomenės charakteristika, turimi ištekliai, darbuotojų, mokinių ir jų tėvų bruožai;
- *procesai, vykstantys švietimo sistemoje*: valstybės, teritorinio vieneto, kuriame veikia mokykla, švietimo paslaugų teikimo praktika, mokykloje įprasti ugdymo organizavimo modeliai, ugdymo organizavimo praktika klasėje, su individualiu mokiniu susijusių procesų charakteristikos;
- *pasiekimų rezultatai sistemos ir individų lygmenimis*: akademinis ir praktinis raštingumas, fizinė sveikata, atsakomybė ir savarankiškumas, pilietiškumas, asmeninė ir socialinė gerovė, pasitenkinimas³⁶.

³⁴ Kyriazopoulou, M. ir Weber, H. (redaktoriai) 2009. Rodiklių parengimas – inkluzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. www.european-agency.org/sites/default/files/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe_indicators-LT.pdf (žiūrėta 2017-03-24).

³⁵ Ten pat (žiūrėta 2017-03-24).

³⁶ Kyriazopoulou, M. ir Weber, H. (2009). Rodiklių parengimas – inkluzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. www.european-agency.org/sites/default/files/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe_indicators-LT.pdf (žiūrėta 2017-03-25).

Pažymėtina, kad daugelis Europos šalių yra parengusios rodiklių, reikalingų SUP tenkinimui ar inkluzinio ugdymo plėtotei stebėti skirtingu lygiu, bet tai dažniausiai rodikliai, skirti mokyklos ir klasės lygmeniui. Mokslinėje literatūroje akcentuojama, kad nėra sukurta rodiklių sistemų ir rodiklių, vartotinų visų šalių nacionaliniuose ar Europos lygmens švietimo kontekstuose.

Apibendrinus pateikiamus kokybiško inkluzinio ugdymo plėtros principus ir inkluzinio ugdymo politikos nuostatas, išryškėja sisteminiai inkluzinio ugdymo pokyčiai. Išsiskiria du esminiai principai - politika ir teisėkūra, kurie skatina inkluzinio švietimo plėtrą, reglamentuojant švietimo prieinamumo didinimą, inkluzinio ugdymo plėtros veiksmų planus ar strategijas, identifikuojant politikos kokybės stebėsenai vykdyti reikiamus rodiklius. Esminiai inkluzinio ugdymo kokybės plėtros principai įgyvendinami diegiant švietimo naujoves, jų visumą, kompleksiskai siekiant esminių veiklos kokybės pokyčių.

1.4. Bendrojo ugdymo mokyklų pasirengimas įgyvendinti inkluzinį ugdymą

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ugdymas bendrojo ugdymo mokykloje yra sudėtingas procesas, nuolat reikalaujantis ne tik mokytojų ypatingų pastangų, bet ir inkluzinio ugdymo politikos formuotojų ryžtingų sprendimų. Tyrinėtojos Kunigytė-Arlauskienė ir Jakaitienė (2010) pabrėžia, kad specialiojo ugdymo koncepcija reikalauja kiekvienam specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam vaikui sukurti optimalią ugdymosi aplinką. Autorės akcentuoja, kad šalyse, kuriose inkluzinis ugdymas yra švietimo politikos prioritetas, specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams bendrojo ugdymo mokyklose teikiama papildoma pedagoginė pagalba, pritaikomos ugdymo programos, jie aprūpinami kompensacine technika ir specialiosiomis mokymo priemonėmis. Europoje pripažįstama, kad žmonės skirtingi, tačiau visi turi vienodas teises gauti švietimo ir kitas paslaugas (Kunigytė-Arlauskienė ir kt., 2010, p. 123).

LR Švietimo įstatyme (2011) akcentuojama, kad Lietuvoje inkluzinis ugdymas yra svarbiausias švietimo sistemos politinis siekis, o kartu ir iššūkis. Didžiausias išbandymas plėtojant inkluzinio ugdymo politiką tenka mokyklos bendruomenėms, kurios, siekdamos įgyvendinti valstybinės švietimo strategijos nuostatas – švietimo prieinamumą, socialinį teisingumą ir kiekvieno besimokančiojo ugdymo kokybę, stengiasi įtraukti į ugdymo(si) procesą visus vaikus be išimties. Tačiau *LR Švietimo įstatyme* akcentuojama, kad ugdymo prieinamumas – tai galimybė mokytis saugioje, tinkamoje edukacinėje aplinkoje, kurioje kiekvienas ugdomas pagal jo galimybes, poreikius bei polinkius. O tai yra nelengvas uždavinys bendrojo ugdymo

mokykloms, nes tenka įveikti daugybę kliūčių, viena iš kurių – netinkama finansavimo politika ir visuomenės nuostatos³⁷.

Analizuojant mokslinės literatūros šaltinius ir įvairius dokumentus, pastebėta, kad teisės aktuose, švietimo gairėse ir įstatymuose akcentuojama kiekvieno vaiko teisė į kokybišką mokslą, pabrėžiama, kad svarbiausias *Mokyklos visiems* rodiklis yra jos bendruomenės pastangos įtraukti visus mokinius, be išimties, sugrąžinti į mokyklą iškritusius mokinius, užkirsti kelią diskriminacijai, smurtui, patyčioms.

Kišonienė ir Dudzinskienė (2007) besiremiančios Dale'as Mannas įžvalgomis, akcentuoja, kad „efektyvi mokykla -- tai pridėtinės vertės mokykla. Pridėtinė vertė – tai mokinio pasiekimas daugiau nei jam numatyta, atsižvelgiant į jo šeimos sąlygas, jo sugebėjimus. Efektyvi mokykla – tai toji, kuri pranoksta prognozes, sukurdamą kuo didesnę pridėtinę vertę. Mokyklos efektyvumo rodiklis yra paties vaiko pažanga“ (Kišonienė, Dudzinskienė, 2007, p. 5– 6). Pažymėtina, kad ugdymo efektyvumui užtikrinti mokyklos bendruomenė privalo kurti atitinkamą ugdymo politiką, sudarančią sąlygas, būtinas kokybiškam kiekvieno vaiko ugdymui.

Salamankos deklaracijoje (1994) akcentuojama, kad „mokyklos privalo priimti visus vaikus, nepriklausomai nuo jų turimų fizinių, intelektinių, socialinių, emocinių, lingvistinių ar kitokių gebėjimų. Jos privalo priimti talentingus, ypač gabius vaikus ir gatvės vaikus, dirbančius vaikus, lingvistinių, etninių, kultūrinių mažumų, skurdžių visuomenės sluoksnių vaikus. Pritardama deklaracijai Lietuva įgyvendina inkliuzijos strategiją, tačiau sparti ekonominio ir socialinio šalies gyvenimo kaita mokyklų bendruomenėms pateikia vis sudėtingesnių iššūkių. Mokyklos turi įgyvendinti ugdymo proceso kokybės pokyčius ir atitinkamai juos vertinti tam, kad galėtų pasirinkti efektyvias tobulėjimo strategijas.

Ališauskas, Gerulaitis ir Miltenienė (2011) pabrėžia, kad bendrojo ugdymo mokyklose šiuo metu taikomos trys ugdymo formos – visiška integracija, dalinė integracija, ugdymas specialiojoje mokykloje, ugdymas namuose. Mokslininkai pažymi, kad taikant visiškos integracijos formą dominuoja inkliuzinio ugdymo nuostatos, tačiau jos gana dažnai formalios, nes dalis pedagogų atsakomybę už šių idėjų realizavimą perduoda visuomenei, kuri dar nepasirengusi priimti ir tinkamai įvertinti pokyčius švietimo sistemoje. Realizuojant inkliuzinio ugdymo idėjas, iškyla daug sunkumų dėl bendrojo ugdymo mokyklos nepasirengimo tenkinti mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius ir užtikrinti visų besimokančiųjų ugdymo kokybę. Inkliuzinio ugdymo procesas, kai kokybiškai tenkinami visų mokinių poreikiai, realybėje sėkmingai vyksta tik epizodiškai, nes mokyklos nepajėgios pašalinti visų kliūčių ir trukdžių.

³⁷LR Švietimo ir mokslo ministerija. Lietuvos švietimo įstatymas. (2011). http://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/Lietuvos-Respublikos-svietimo-istatymas_svietstrat.pdf (žiūrėta 2017-03-25).

Autoriai akcentuoja, kad pereinant nuo integracijos link inkluzijos nepakanka pakeisti sąvokas ar tam tikras politines nuostatas, būtina keisti ugdymo politiką ir sieti ją su realia praktika, identifikuojant ir skleidžiant gerą pedagogų patirtį, kuriant inkluzinę klasę, inkluzinę mokyklą, inkluzinę visuomenę (Ališauskas ir kt., 2011, p.105– 115).

Nepaisant visų sunkumų ir trukdžių, bendrojo ugdymo mokyklos tampa vis labiau inkluzinės. Inkluzinio ugdymo politikos formuotojai, reglamentuodami įvairius švietimo dokumentus, susijusius su specialiojo ugdymu, ypatingą dėmesį turi skirti ankstyvajai intervencijai ir teikti pagalbą mokykloms, kad jos galėtų sustiprinti savo gebėjimą patenkinti visų mokinių poreikius³⁸.

Apibendrinant mokslinės literatūros ir dokumentų apžvalgą, pažymėtina, kad Lietuvoje kuriama savarankiška nacionalinė švietimo sistema, orientuota į inkluzinį ugdymą. Lietuvos švietimo ir ugdymo politika ir praktika patiria iššūkių, tačiau daroma nuolatinė pažanga plėtojant inkluzinį ugdymą.

1.5. Teigiami ir probleminiai aspektai, įgyvendinant inkluzinio ugdymo politiką

Šiame skyriuje bus aptariami teigiami inkluzinio ugdymo politikos pokyčiai ir iššūkiai, aptariamose esminėse problemose.

Remiantis užsienio literatūros apžvalga, tarptautiniais moksliniais tyrimais, Europos specialiojo ir inkluzinio ugdymo agentūros ataskaitų medžiaga matyti, kad mokinių, turinčių SUP, ugdymas bendrojo ugdymo mokykloje yra sudėtingas procesas, reikalaujantis ypatingų inkluzinio ugdymo politikos sprendimų, nukreiptų į vaikų ugdymosi poreikių tenkinimą. Moksliniai tyrimai atskleidė, kad inkluzinis ugdymas dažniausiai sėkmingai vykdomas pradinėje mokykloje; vidurinėje mokykloje rimtų sunkumų kelia mokymosi dalykų gausa bei skirtingos mokymo organizavimo strategijos. Svarbu ir tai, jog atotrūkis tarp SUP turinčių vaikų ir jų bendraamžių su amžiumi didėja. Ypač tai pastebima šalyse, kuriose taikomas diferencijuoto ugdymo modelis, kai mokiniai yra grupuojami pagal jų pasiekimų lygį (Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2005, p. 4– 6).

Viena iš konsultacinių ir ekspertinių institucijų šalyje yra Lietuvos Švietimo taryba, kuri Lietuvos švietimo būklės (2013– 2016) apžvalgoje pabrėžia, kad mokyklos, kaip atskiros organizacijos, vertė yra jos unikalumas, gebėjimas susikurti savo ugdymo politiką, praktiką,

³⁸ Europos specialiojo ir inkluzinio ugdymo plėtros agentūra. (2014). Įtraukiojo ugdymo aprūpinimo pagalbos priemonėmis organizavimas. Jungtinė ataskaita. Odensė, Danija. Europos specialiojo ir inkluzinio ugdymo plėtros agentūra. www.european-agency.org/sites/default/files/OoPSummaryReport_LT.pdf (žiūrėta 2017-03-26).

kultūrą ir savo veiklos ritmą. Mokyklai svarbus gebėjimas atitikti bendrus reikalavimus, siekiant nacionalinių švietimo tikslų, ir išlaikyti atitinkantį šalies reikalavimus ugdymo kokybės ir veiklos sėkmingumo lygį. Todėl mokykla turi sukurti tokią viziją, kuri atspindėtų nacionaliniu lygiu sukurtos vizijos prioritetus ir tuo pačiu būtų unikali ir atspindėtų mokyklos bendruomenės poreikius (Lietuvos Švietimo taryba, 2017).

Moksliniai tyrimai (Ališauskas 2002; Ambrukaitis 2002; Ruškus 2002; Galkienė, 2003; Pivorienė, 2003; Ališauskas, Kaffemanienė, Melienė, Miltenienė, 2011; Ališauskienė, 2012; Kairienė, Ališauskienė, 2013) atskleidžia būtinybę gerinti mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, švietimo prieinamumą ir kokybę, didinti jų profesinių kompetencijų įgijimo galimybes. Taipogi išryškėja poreikis stiprinti švietimo pagalbos vaikui ir jo šeimai tarpžinybinį bendradarbiavimą, atkreipiamas dėmesys į tai, kad reikalinga kokybiškesnė, įvairesnė sisteminė pagalba ne tik pačiam vaikui, bet ir visai jo šeimai, taip pat su juo dirbančiam mokytojui ir specialistui. Svarbu padėti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam vaikui mokytis pagal gebėjimus, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją, įveikti socialinę atskirtį (Ališauskas, Jomantaitė, 2008, p. 71– 73; Melienė, Ruškus, Elijošienė, 2003). Kokybiškas specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas padeda didinti SUP turinčių mokinių ugdymosi veiksmingumą.

Mokslininkai Ališauskas ir Jomantienė (2008) nurodo, kad LR Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu 2007 m. atliktas tyrimas *Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis* (Ališauskienė, Ališauskas, Šapelytė, Melienė, Miltenienė, Gerulaitis, 2007) parodė, jog šalies bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams teikiama psichologinė, specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba yra netolygi ir negali būti vertinama vienareikšmiškai (Ališauskas ir kt., 2008, p.71– 78).

Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių SUP tenkinimo analizė atskleidė, kad vaikų SUP tenkinimas tampa ne tik specialiųjų pedagogų, logopedų, psichologų, socialinių pedagogų veiklos sritis, tačiau į šį procesą būtina įtraukti ir dalykų mokytojus, administracijos atstovus, tėvus ir pačius vaikus (Ališauskas, Jomantaitė, 2008, p. 71– 78). Inkluzinėje mokykloje labai svarbu visų dalyvių kooperacija, komandinis darbas, atsakomybių pasidalijimas. Inkluzinio ugdymo politika turi būti nukreipta į mokyklų aprūpinimą kvalifikuotais pagalbos mokiniui specialistais, į tinkamų darbo sąlygų jiems užtikrinimą ir apmokėjimo už darbo valandas tvarkos tobulinimą.

Ališauskienė (2012) pažymi, kad visų ugdymo politikos sprendimų ir veiklų centre yra vaiko gerovė, jo ir šeimos poreikių tenkinimas. Autorė akcentuoja, kad įvairių veiksmų, darančių įtaką vaiko ir jo šeimos raidai, vertinimą reikia atlikti taikant ekologinį sisteminį vertinimo modelį. Kairienės, Ališauskienės (2013) teigimu, ekologinė sistemų teorija politikos formuotojams padėtų atpažinti pagrindinius vaiko poreikius ir visas svarbiausias politines

strategijas nukreipti į sąlygų sudarymą vaiko ugdymąsi skatinančioms sąveikoms, į strategijų, tobulinančių mokyklų bendradarbiavimą su šeima kaip sistema, kūrimą, teisinį paslaugų reglamentavimą, kompleksiskumą, orientaciją į turimų išteklių panaudojimą (Kairienė, Ališauskienė, 2013, p. 111– 115). Pasak Horwath (cit. Ališauskienė, 2012, p. 10), ekologinis–sisteminis požiūris leidžia vaiko ir jo šeimos raidą bei pokyčius analizuoti sistemiškai, atsižvelgiant į platesnį kontekstą. Tai turėtų būti svarbu kuriant inkliuzinio ugdymo politikos gaires, užtikrinančias tinkamų sprendimų, nukreiptų į naujų ugdymo modelių kūrimą, į vaiko poreikių tenkinimą, įgyvendinimą. Porter (cit. Ališauskienė, 2012, p. 10) teigia, kad taikant ekologinį-sisteminį požiūrį ugdymo tikslu tampa vaiko išklauskymas ir atsižvelgimas į jo savitą gyvenimiškąją patirtį, o ne vien žinios. Tai ir yra viena esminių inkliuzinio ugdymo nuostatų.

Lietuvos ugdymo sistemoje įvyko strateginiai bendrojo ugdymo pokyčiai 2013– 2016 metais, kai buvo patvirtinti svarbūs Švietimo ir mokslo ministerijos dokumentai, skirti bendrojo ugdymo sistemai tobulinti: *Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas* (2016-12-21, pakeitimai 2016-06-29), apimantis visus svarbiausius ugdymo aspektus; *Geros mokyklos koncepcija* (patvirtinta 2016-12-21), mokyklos raidos orientyras, numatantis, kokie turi būti svarbiausi mokyklos bruožai, veiklos aspektai ir susitarimai, siekiant kiekvieno mokinio asmeninės pažangos ir brandos. 2016 metais buvo atnaujinta *Mokyklų, įgyvendinančių bendrojo ugdymo programas, veiklos kokybės įsivertinimo metodika*, apimanti įsivertinimo rodiklius, pagal kuriuos mokyklos gali analizuoti savo darbo kokybę ir priimti sprendimus dėl mokyklos veiklos tobulinimo. Lietuvos Švietimo taryba (2017) akcentuoja, kad bendrojo ugdymo situacijai ir pokyčiams turi įtakos LR Seimo patvirtinta *Valstybinė švietimo 2013– 2022 metų strategija* ir 2012 metais priimta *Valstybės pažangos strategija Lietuva 2030*. Galima teigti, kad prasidėjo naujas strateginių inkliuzinio ugdymo politikos pokyčių etapas, ryškiausias po 1988– 1992 metų Meilės Lukšienės *Tautinės mokyklos koncepcijos*³⁹.

Atsižvelgiant į *Lietuvos pažangos strategijos Lietuva 2030* siekį kurti sumanią visuomenę, galima išskirti pagrindinius *Strategijos* tikslus: *mokytojo asmenybė* – pasiekti tokį pedagoginių bendruomenių lygį, kai jų daugumą sudarytų mąstantys, nuolat tobulėjantys ir rezultatyviai dirbantys profesionalūs mokytojai ir dėstytojai; *mokyklų kokybės kultūra* -- įdiegti duomenų analize ir įsivertinimu grįstą švietimo kokybės kultūrą, užtikrinančią savivaldos, socialinės partnerystės ir vadovų lyderystės darną; *bendra posistemių veikla dėl įtraukties* – užtikrinant švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, plėtojant švietimo aprėptį, suteikti palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi ir studijų poreikius. Teikti veiksmingą pedagoginę ir psichologinę pagalbą mokiniams,

³⁹Lietuvos švietimo taryba. (2017). Lietuvos švietimo būklės 2013--2016 metais apžvalga. http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=9258&p_k=1&p_t=171259#_Toc476372584 (žiūrėta 2017-03-28).

patiriantiems mokymosi sunkumų; *mokymasis ir įgalinimas veiklai visą gyvenimą* – garantuojant švietimo sistemos veiksmingumą, sukurti paskatų ir vienodų sąlygų mokytis visą gyvenimą sistemą, grįstą veiksminga pagalba atpažįstant save ir renkantis kelią veiklos pasaulyje. Derinti asmens pasirinkimą su valstybiniu planavimu⁴⁰.

Šių dokumentų analizė laidžia teigti, kad numatyta išspręsti labai opias ugdymo problemas, tokias, kaip mokytojų pasirengimas dirbti inkliuzinėje mokykloje, jaunų specialistų, ypač vyrų, mokykloje trūkumas, pedagoginės ir psichologinės pagalbos mokiniams veiksmingumas ir jos stoka, kvalifikuotų specialistų trūkumas, mokyklų strateginio planavimo įgūdžiai. Akcentuojama, kad perversmą švietimo sistemoje sukėlė *Geros mokyklos koncepcija*, parengta 2015 metais. *Koncepcijoje* numatyta sudaryti prielaidas kelti šalies mokyklų, įgyvendinančių bendrojo ugdymo programas, veiklos kokybės lygį, nurodyti mokykloms veiklos kryptį bei gaires ir įgalinti ją veikti. Švietimo ir mokslo ministerijai priskiriama atsakomybė už valstybės formaliojo švietimo sistemos politikos formavimą, organizavimą, koordinavimą ir jos įgyvendinimo kontrolę. Tačiau akivaizdu, kad tik dokumentais ir planais šie siekiai neįgyvendinami, būtinas kokybiškas strateginių nuostatų, finansinių ir organizacinių priemonių įgyvendinimas, konkreti pagalba mokykloms⁴¹.

Ugdymo politikos formuotojai pripažįsta, kad bendrojo ugdymo mokykloms labai svarbus yra įsivertinimas. 2007 m. išleista atnaujinta mokyklų įsivertinimo metodika *Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito tvarkos aprašas*⁴². Kaip viena iš svarbiausių mokyklos veiklos sričių išskiriama ugdymo politika ir pateikiami pagrindiniai inkliuzinio ugdymo politikos kokybės rodikliai: mokyklos strateginis valdymas, materialinių išteklių valdymas, mokyklos strategija, personalo valdymas, vadovavimo stilius, mokyklos įsivertinimas.

Geros mokyklos koncepcijoje (2015)⁴³ taip pat išskirti devyni pagrindiniai mokyklos veiklos aspektai, atspindintys mokyklos misiją, jos įgyvendinimą lemiančius veiksniai ir mokyklos gyvavimo prielaidas⁴⁴. *Koncepcijoje* svarbiausiu sėkmingos mokyklos veiklos požymiu laikomas tinkamas mokyklos misijos įgyvendinimas: geri ugdymo rezultatai ir prasmingos, malonios gyvenimo mokykloje ir mokymosi patirtys, mokyklos misijos ir vizijos suderinamumas.

⁴⁰Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2015). Valstybinės švietimo 2013--2022 metų strategijos įgyvendinimas. Medžiaga diskusijoms.

https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/687_50cbfc3aaaafe430fd5f465dcd6095.pdf (žiūrėta 2017-03-28).

⁴¹Lietuvos švietimo taryba. (2017). Lietuvos švietimo būklės 2013--2016 metais apžvalga. http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=9258&p_k=1&p_t=171259#_Toc476372584 (žiūrėta 2017-03-24).

⁴² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2007). Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito tvarkos aprašas. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A187A4C0BFFB> (žiūrėta 2017-03-24).

⁴³ Geros mokyklos koncepcija. (2015). http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2015/01/GM_koncepcija_11-121.pdf (žiūrėta 2017-03-24).

⁴⁴ Ten pat (žiūrėta 2017-03-24).

Švietimo dokumentų analizė rodo, kad iki šiol pagrindiniais geros mokyklos rodikliais buvo laikomi formalūs akademiniai rezultatai. Tačiau naujoje *Koncepcijoje* skiriama ne viena rezultatų rūšis, atsižvelgiama ir į jų pasiekimo būdą. Tam, kad mokykla taptų efektyvia inkliuzine organizacija, ji privalo išmokti kurti savo ugdymo politiką, numatančią kryptingus veiksmus, kurių turinį sudaro vertybės, prioritetai, misija, vizija, filosofija, tikslai bei sprendimai ir priemonės tiems tikslams įgyvendinti.

Švietimo veiklos rekomendacijose *Žingsniai link veiksmingo planavimo* (2010) pabrėžiama, kad planuoti veiklą (rengti strateginius planus, metinę veiklos programą, ugdymo planus, ilgalaikius ir trumpalaikius mokymo planus) mokyklas įpareigoja LR *Švietimo įstatymas*, *Bendrujų ugdymo programų* rekomendacijos. Tačiau šiai veiklai vykdyti tiek mokyklose, tiek švietimo skyriuose reikia aiškesnių susitarimų, konkrečių pavyzdžių, veiksmingesnių sprendimų. Mokyklose, vykdant įvairių dokumentų reikalavimus, planuojama daug, tačiau neišvengiama problemų, todėl reikia nuoseklaus ir sistemingo bendradarbiavimo mokyklos viduje, bendradarbiavimo su steigėju ir išoriniais dalininkais. Teigiama, kad mokyklos „strateginis planas yra būdas mokyklai parodyti savo pastangas tobulėti ir kuo geriau pasirūpinti ją lankančiais vaikais“ (Švietimo veiklos lavinimo rekomendacijos, 2010, p. 11).

LR Švietimo ir mokslo ministerijos ataskaitoje *Kas yra gera mokykla?* (2012) pažymima, kad tinkamas strateginis mokyklos valdymas užtikrina mokyklos kokybę, tačiau dažnai būna, kad mokyklos misija yra tik formaliai įteisinta mokyklos dokumentuose ir neįgyvendinama realiame gyvenime. Ataskaitoje akcentuojama, kad sėkmingai dirbančiose mokyklose misija ir vizija turėtų būti visos mokyklos veiklos strateginio planavimo pagrindas. Strateginio planavimo procesas sėkmingai dirbančioje mokykloje turėtų apimti:

- *savianalizę*. Sėkmingai dirbanti mokykla yra ta, kurios bendruomenė numato, kada ir kaip vykdys įsivertinimą, ir geba susitarti dėl sprendimų matydama sunkumus;
- *pranašumo konkurencinėje aplinkoje siekimą*. Konkurencijos klausimas švietime tapo ypač aktualus, kai sumažėjo mokinių skaičius. Tėvai žiūri ne tik į atstumą, bet ieško informacijos apie mokyklos veiklą, egzaminų rezultatus, absolventų įstojimo į aukštąsias mokyklas rodiklius, neformaliojo švietimo pasiūlą – taigi renkasi mokyklą pagal savo poreikius;
- *perspektyvų numatymą*. Sėkmingai dirbanti mokykla yra ta, kuri geba numatyti perspektyvą ir galimus aplinkos pokyčius;
- *sprendimų racionalumą*. Svarbu, kad mokykla gebėtų laiku priimti sprendimus, orientuodamasi į aktualius mokyklos poreikius;
- *orientavimąsi į suinteresuotųjų poreikius*. Priimant sprendimus ir organizuojant ugdymo procesą, sėkmingai dirbančioje mokykloje pagal galimybes atsižvelgiama į suinteresuotųjų grupių poreikius;

- *socialinės partnerystės plėtojimą*. Mokyklos bendradarbiavimas su socialiniais partneriais, rėmėjais, profesinėmis sąjungomis užtikrina jos pripažinimą visuomenėje. Vadinasi, geros mokyklos strateginio valdymo pagrindą sudaro gebėjimas įvertinti savo galimybes, aplinkos veiksnius ir priimti pagrįstus sprendimus⁴⁵.

Mokslinių straipsnių ir švietimo dokumentų apžvalga atskleidė, kad visose švietimo srityse yra ir stiprybių, kurias reikėtų išlaikyti, ir trūkumų bei problemų. Švietimo ir mokslo ministerija *Švietimo raidos Lietuvoje įžvalgose* (2013) akcentuoja, kad didžiausias iššūkis švietimo sistemai šiuo metu yra sąlygų sudarymas tokios mokyklos kūrimui, kuri, išlikdama tautinė, būtų ir moderni, nuolat atsinaujinanti (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2013, p. 11). Taip pat pripažįstama, kad šiandieninė mokykla neturi pakankamai nei profesinių, nei intelektualinių, nei materialinių išteklių, kad galėtų patenkinti kiekvieno mokinio poreikius. *Bendrojo ugdymo politikos formavimo ir įgyvendinimo rekomendacijose*⁴⁶ teigiama, kad bendrojo ugdymo politika negali būti atskirta nuo mokytojų ir vadovų rengimo politikos. Kūrybiškumo, kritiškumo, lyderystės problemų sprendimo, naujosios komunikacijos, pilietinės ir tapatybės savivokos kompetencija turi būti suderinamai ugdoma abiem lygiais – bendrojo ugdymo mokyklos programose ir mokytojų bei vadovų rengimo programose.

Išanalizavus inkliuzinio ugdymo politikos plėtros situaciją Lietuvoje ir susipažinus su užsienio šalių, šalies mokslininkų ir inkliuzinio ugdymo politikos formuotojų įžvalgomis, ryškėja tokie pasiekimai ir spręstinos problemos:

- *Lietuvoje reglamentuojami svarbūs sprendimai, diegiant inkliuzinio ugdymo politiką, padedančią tenkinti mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius;*
- *inkliuzinio ugdymo politikos kokybės aspektai aptariami visuose švietimo sistemos lygmenyse;*
- *Lietuvos inkliuzinio ugdymo politikos diegimui ir kokybės vertinimui taikomi esminiai tarptautiniai inkliuzinio ugdymo kokybės skatinimo principai;*
- *patvirtinta ir įgyvendinama Geros mokyklos koncepcija, skatinanti kelti bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybės lygį, nurodanti mokyklai veiklos kryptį ir įgalinanti ją veikti;*
- *plėtojama inkliuzinio ugdymo politika, numatanti kryptingus veiksmus, kurių turinį sudaro vertybės, prioritetai, misija, vizija, filosofija, tikslai bei sprendimai ir priemonės tiems tikslams įgyvendinti;*

⁴⁵ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo problemos analizė. (2012). Kas yra gera mokykla? http://www.smm.lt/svietimo_bukle/analizes.htm (žiūrėta 2017-03-28).

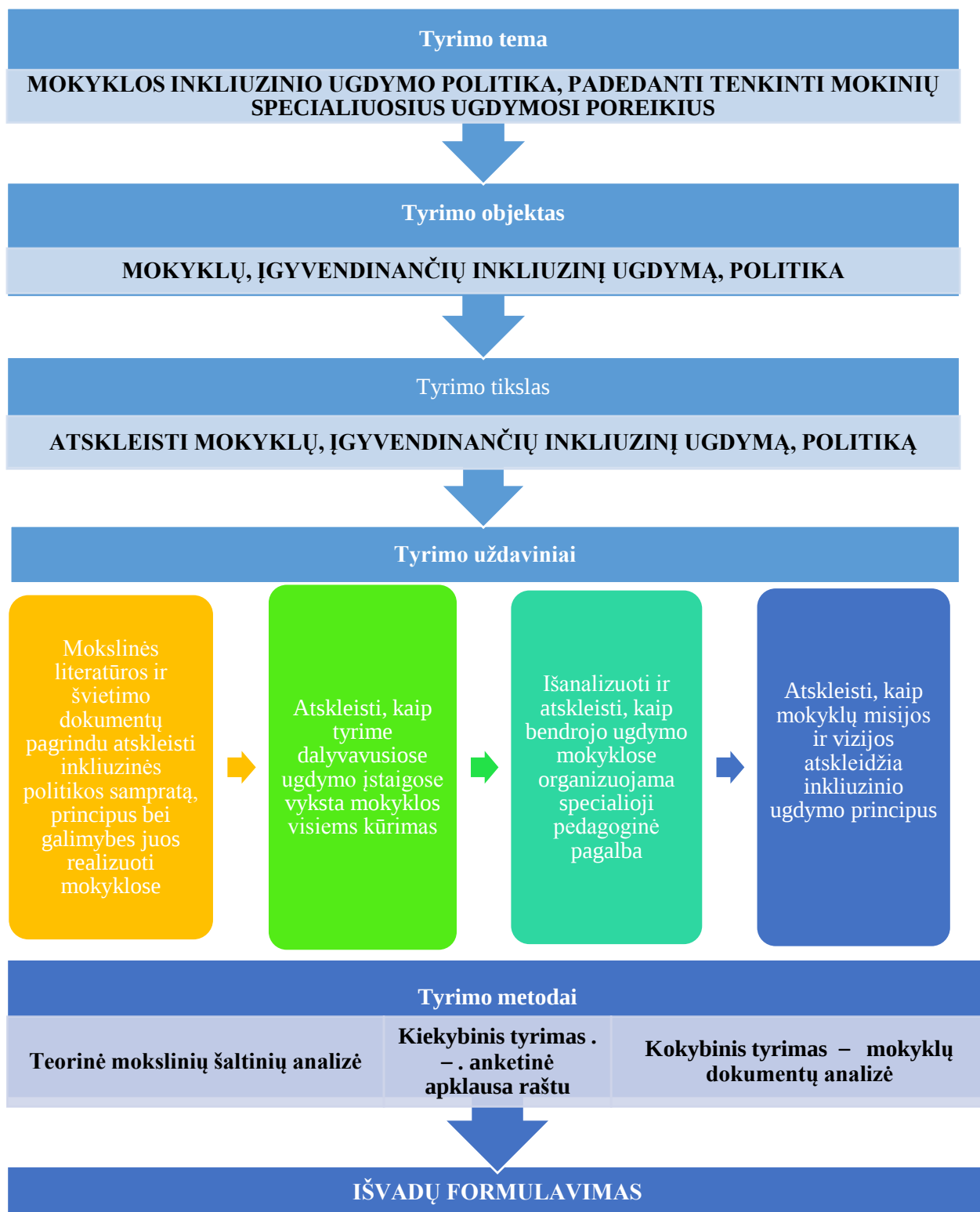
⁴⁶ Lietuvos Respublikos seimas. (2014). Dėl bendrojo ugdymo politikos formavimo ir įgyvendinimo. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=9495&p_k=1&p_d=150575 (žiūrėta 2017-03-28).

- *Švietimo sistemoje turi būti daugiau alternatyvų, siekiant ugdyti individualius gebėjimus ir tobulinti asmenybę, užtikrinti naudojimosi švietimu pirmenybę socialinės atskirties, prekybos žmonėmis aukoms ir rizikos grupės bei SUP turintiems asmenims.*

2 skyrius. INKLIUZINIO UGDYMO POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS MOKYKLOSE:

TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ

Žemiau pateikiamas atliekamo tyrimo plano grafinis vaizdas (žr. 2 pav.).

2 pav. Tyrimo planas

2.1. Tyrimo metodika

Tyrimas atliktas remiantis socialinio edukacinio tyrimo tradicijomis: apibrėžtas tyrimo objektas, tikslas, numatyti tyrimo uždaviniai, siekta didesnio tyrimo reprezentatyvumo, taikomi ir derinami tarpusavyje kiekybinio ir kokybinio tyrimo metodai (teorinė mokslinių šaltinių analizė, anketinė apklausa, dokumentų analizė (mokyklų strateginių dokumentų analizė).

Analizuojamu klausimu buvo apžvelgti prieinami dokumentai ir šaltiniai. Kadangi oficialūs tarptautiniai dokumentai, mokslinė literatūra ir dauguma tyrimų ataskaitų pateikiami nacionalinėmis kalbomis, buvo pasitelkta antrinių šaltinių analizė, kuri atlikta naudojantis UNESCO, Europos Specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūros tyrimų ataskaitomis ir literatūros šaltiniais.

Siekiant atskleisti nagrinėjamą temą bei išsiaiškinti bendrojo ugdymo mokyklų, įgyvendinančių inkliuzinį ugdymą politiką buvo atliktas kiekybinis ir kokybinis tyrimas.

Tyrimas atliktas 2017 m. sausio–vasario mėnesiais Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose. Tyrimo procesą sudarė šie etapai:

I etapas. Siekiant išsiaiškinti, kokia turėtų būti įgyvendinama inkliuzinio ugdymo politika bendrojo ugdymo mokyklose orientuojantis į esminius inkliuzinio ugdymo plėtros principus, buvo analizuojama mokslinė literatūra, švietimo dokumentai, atlikta jų lyginamoji analizė.

II etapas. Kiekybiniam tyrimui atlikti parengtas instrumentas – anketa, kuri buvo išbandyta bendrojo ugdymo mokyklose, pradinėse, pagrindinėse mokyklose, progimnazijose ir gimnazijose. Po išbandymo anketa buvo patikslinta.

III etapas. Empirinis tyrimas atliktas atsitiktine atranka įvairių Lietuvos savivaldybių mokyklose. Atliekant anketinę apklausą respondentams trumpai buvo pristatytas tyrimo tikslas, anketos pildymo būdas, akcentuojama tyrimo etika, anonimiškumas.

IV etapas. Atlikta 30 bendrojo ugdymo mokyklų (pradinių, pagrindinių, progimnazijų ir gimnazijų) strateginių dokumentų, leidžiančių atskleisti mokyklų misijos, vizijos ir filosofijos suderinamumą, analizė.

V etapas. Remiantis tyrinėta mokslinė literatūra bei atlikto kiekybinio tyrimo statistine duomenų analize, mokyklų dokumentų analize, išryškinti teigiami ir tobulintini aspektai, kurie būdingi mokyklų inkliuzinio ugdymo politikai.

VI etapas. Suformuluotos išvados.

Kiekybinio tyrimo etapai:

1. *Tyrimo metodologijos pagrindimas*: pasirinktas duomenų rinkimo metodas – anoniminė anketinė apklausa raštu, kuri leido per trumpą laiką apklausti mokykloje dirbančius asmenis: vadovus, pavaduotojus ugdymui, pedagogus ir pagalbos mokiniui specialistus. Anketine apklausa buvo siekiama atskleisti respondentų nuomonę apie esminių inkliuzinio ugdymo politikos principų įgyvendinimą mokyklose.

2. *Metodikos parengimas*.

3. *Respondentų apklausa*.

4. *Anketinės apklausos duomenų analizė ir interpretavimas bei išvadų formulavimas*.

Tyrimo metodika rengta 2016 m. spalio–gruodžio mėnesiais. Tyrimo duomenims rinkti naudotas bakalauro darbo autorės ir vadovės modifikuotas tyrimo instrumentas *Inkliuzinės ugdymo politikos plėtra mokyklose* (remiantis Booth ir Ainscow *Inkliuzijos indeksas*)⁴⁷. Anketa sudaro 79 atviro tipo klausimai ir teiginiai, kurie yra suskirstyti į 3 blokus:

1. Demografiniai ir kiti duomenys. Šio bloko klausimai skirti išsiaiškinti bendrą mokyklą lankančių vaikų skaičių ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių bei vaikų iš socialinės rizikos aplinkos skaičių, kiek mokykloje dirba mokytojų ir kitų specialistų. Taip pat pateikti klausimai, padedantys surinkti duomenis apie respondentų užimamas pareigas, darbo stažą, kurioje mokyklos pakopoje dirbama ir su kokiais mokiniais dirbama. Bloką sudaro 8 pagrindiniai ir 2 patikslinantys klausimai.

2. *Mokyklos visiems kūrimas*. Šį bloką sudaro teiginiai, suskirstyti į 6 skyrius. Pateiktais teiginiais siekiama išsiaiškinti, kaip mokykloje kuriama inkliuzinė aplinka, vyksta darbuotojų įdarbinimas ir adaptacija naujame kolektyve, kaip vyksta naujų klasių komplektavimas, mokinių pasiskirstymas ir adaptacija naujoje aplinkoje, kaip darbuotojai, mokiniai ir tėvai informuojami apie mokykloje vykstančius procesus, kaip organizuojama pagalba mokytojams, specialistams ir kitiems darbuotojams bei mokiniams, kokia mokyklos bendruomenės nuostata į skirtumus, kaip įtraukiami į mokyklos gyvenimą vaikai, gyvenantys netoliese.

3. Specialiosios pagalbos teikimo organizavimas. Trečiąjį bloką sudaro 9 skyriai, kurių teiginių pagalba atskleidžiami specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo būdai, išsiaiškinama, ar darbuotojų profesinės kvalifikacijos kėlimas padeda pakeisti jų nuostatas į skirtynes, ar mokyklos politika yra inkliuzinė. Teiginiai padeda įvertinti, kaip įveikiamos mokymosi ir dalyvavimo kliūtys ir kaip mokyklos strategijos siejamos su šalies įstatymais ir

⁴⁷Показатели инклюзии. (2013). Разработка инклюзивной ПОЛИТИКИ. Практическое пособие. Тони Бут, Мэл Эйнскоу, Перевод пособия осуществлен РООИ «Перспектива» Москва, Россия. <https://perspektiva-inva.ru/userfiles/education/publication/pokazateli-incluzii.pdf> (žiūrėta 2017-02-21).

poįstatyminiais aktais. Šeštame skyriuje pateiktų teiginių tikslas – išsiaiškinti, kaip organizuojama neformaliojo ugdymo ir pagalbos vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų, politika siejama su ugdymo planų pritaikymo ir specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo politika. Šio bloko paskutinių trijų skyrių teiginiai atskleidžia mokinių šalinimo iš mokyklos dėl elgesio taisyklių pažeidimų praktiką, tirama, kaip įveikiamos kliūtis, trukdančios lankomumui, mažinama psichologinio smurto mokykloje rizika.

Klausimynas pateikiamas 1 priede.

Tyrimo organizavimas ir etika. Tyrimo imtį sudarė 112 respondentų iš 30 bendrojo ugdymo mokyklų. Kiekybinio tyrimo respondentų atrankai buvo naudojama atsitiktinė atranka. Tyrimo pradžioje, remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos ITC švietimo valdymo informacine sistema (2016–2017 mokslo metų pateiktais duomenimis), buvo sudarytas visų Lietuvos gimnazijų, vidurinių, pagrindinių ir pradinų mokyklų sąrašas. Apklausoje raštu dalyvavo įvairių tipų bendrojo ugdymo mokyklų (pradinių, pagrindinių, progimnazijų, ir gimnazijų) pedagogai, specialiąją pedagoginę pagalbą teikiantys specialistai ir administracijos atstovai iš Vilniaus, Trakų, Elektrėnų, Šalčininkų, Varėnos, Alytaus, Klaipėdos, Mažeikių, Zarasų, Druskininkų savivaldybių.

2.2 Tyrimo duomenų analizė

2.2.1. Demografiniai tyrimo duomenys

Tyrimo dalyvavo 112 respondentų – bendrojo ugdymo mokyklose dirbantys pedagogai, specialistai, pavaduotojai ugdymui ir vadovai (105 respondentės – moterys, 7 respondentai – vyrai): 5 mokyklų vadovai (vienas iš jų – vyras), 11 pavaduotojų ugdymui (vienas iš jų – vyras), 61 pedagogas (iš jų – 5 vyrai) ir 36 mokyklose dirbančios specialistės: socialinės pedagogės, specialiosios pedagogės, logopedės, psichologės. Daugumos (66,14%) respondentų pedagoginio darbo stažas sudaro daugiau kaip 16 metų

Kaip minėta tyrimo metodologijos skyriuje, mokytojų ir specialistų apklausa vyko pradinėse mokyklose (M 1), pagrindinėse mokyklose (M 2), progimnazijose (M 3) ir gimnazijose (M 4). Informacija apie mokyklų, dalyvavusių tyrime, ir respondentų skaičių procentinė išraiška pateikta 2 lentelėje.

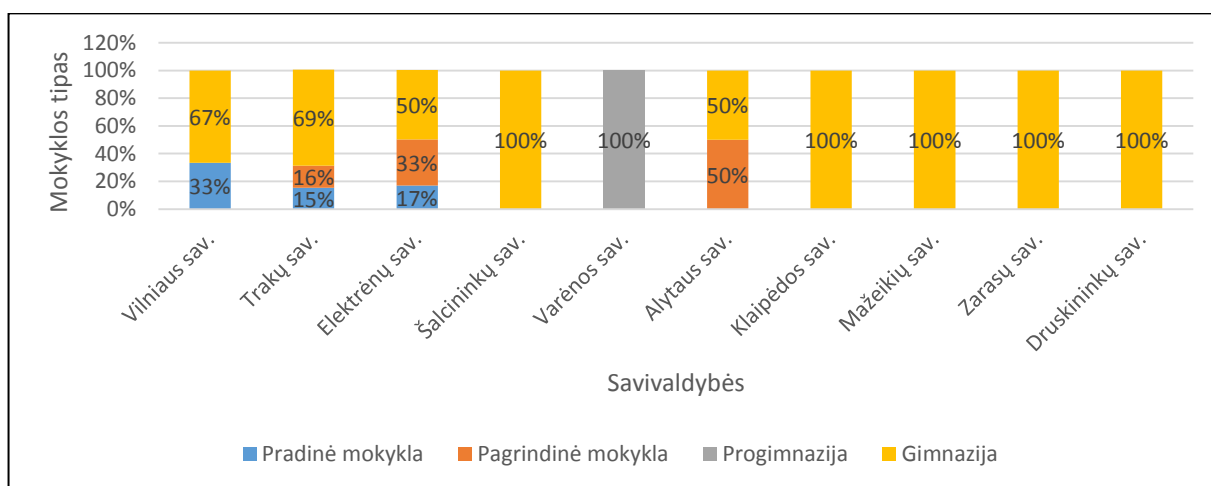
2 lentelė

Bendras mokyklų ir respondentų dalyvavusių tyrime skaičius, %

Mokyklos tipas	Mokyklos kodas	Mokyklų, dalyvavusių tyrime skaičius %	Respondentų skaičius %
----------------	----------------	--	------------------------

Pradinė mokykla	M 1	13,4	14,28
Pagrindinė mokykla	M 2	16,6	12,5
Progimnazija	M 3	6,7	7,22
Gimnazija	M 4	63,3	66

Kaip matome, 2 lentelėje įvairių tipų mokyklų skaičius pasiskirstė netolygiai. Tyrimo metu pasirinkta daugiau pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą teikiančių mokyklų, nes, išanalizavus mokslinę literatūrą, išaiškėjo, kad aukštesnėse mokyklose pakopose inkluzinis ugdymas plėtojamas daug sunkiau nei pradinėse mokyklose. Mokyklų pasiskirstymą pagal savivaldybes atspindi 3 paveikslas.

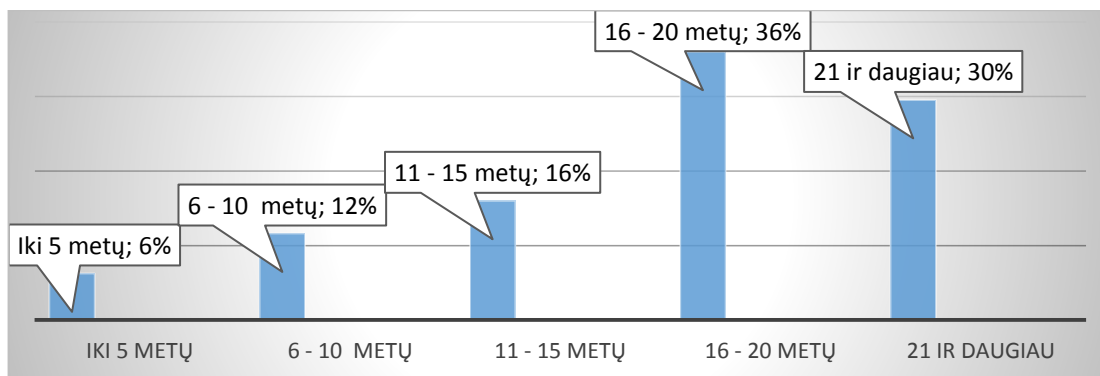

3 pav. Mokyklų, dalyvavusių tyrime, pasiskirstymas pagal savivaldybes, %

Daugiausiai tyrime dalyvavo gimnazijų iš Vilniaus, Kauno ir Trakų savivaldybių. Pradinės mokyklos dalyvavo tik iš Vilniaus ir Trakų savivaldybių.

Respondentų pasiskirstymas pagal lytį parodo, kad tyrime dalyvavo daugiau moterų (94%) nei vyrų (6%) respondentų, dirbančių mokykloje pedagogais ir įvairiais pagalbos mokiniui specialistais. Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad Lietuvos mokyklose dirba daugiau moterų nei vyrų. Patvirtintoje Švietimo 2013– 2022 metų strategijoje pabrėžta, kad 87,5% šalies mokytojų, ugdančių pagal bendrojo ugdymo programas, sudaro moterys, tad tokia padėtis ne visada palanki visapusiškai ugdyti vaikus ir jaunimą, todėl numatytas strateginis tikslas – iki 20% padidinti mokytojų vyrų skaičių mokyklose.

Vienas iš pateiktų klausimų respondentams buvo apie jų pedagoginio darbo stažą. Respondentų atsakymai pateikti 4 paveiksle.

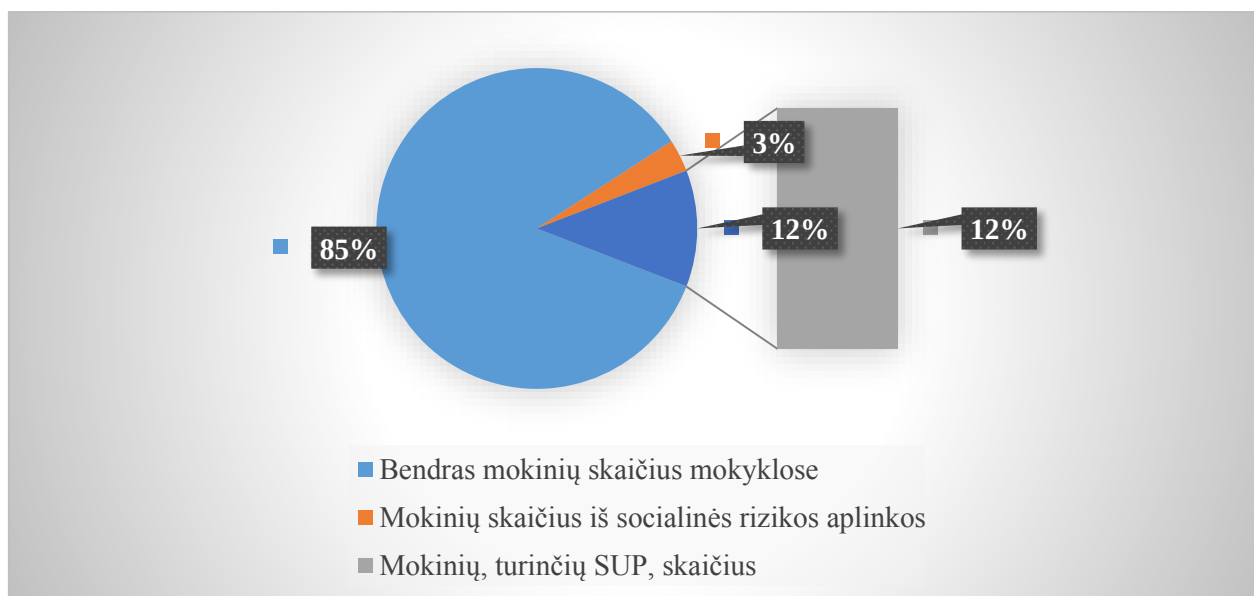

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo stažą, %

Sprendžiant iš respondentų atsakymų apie darbo stažą, tyrime dalyvavo patyrę pedagogai ir pedagoginę pagalbą teikiantys specialistai, nes daugumos jų pedagoginio darbo stažas didesnis nei 16 metų. Jauni specialistai sudaro tik 6% visų respondentų.

Tai rodo, kad tyrime dalyvavusiose mokyklose dirba patyrę specialistai, užtikrinantys ugdymo kokybę, nes svarbus mokinių pasiekimus lemiantis veiksnys yra ugdymo proceso kokybė, kur svarbiausias vaidmuo tenka mokytojui, jo profesionalumui. Tačiau tai atskleidžia ir opią ugdymo sistemos problemą – švietimo sistema susiduria su mokytojų senėjimo tendencijomis⁴⁸.

Mokyklose, dalyvavusiose tyrime, mokinių skaičiaus vidurkis – 270 mokinių, tai atspindi 5 paveikslas.

5 pav. Įvairių poreikių mokinių skaičius mokyklose, dalyvaujančiose tyrime, %

Mažiausias mokinių skaičius užfiksuotas kaimo vietovių mokyklose, kuriose respondentai nurodė nuo 56 iki 70 mokinių. Didelis mokinių skaičiaus vidurkis mokyklose

⁴⁸LR vyriausybės 2016 metų veiklos ataskaita. (2017). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8d5c7320161511e79800e8266c1e5d1b> (žiūrėta 2017-03-21).

susidarė todėl, kad tyrime dalyvavo ir gimnazijos, kuriose mokosi daug mokinių. Analizuojant respondentų atsakymus, pastebėta, kad vidutiniškai 12% bendro mokinių skaičiaus sudaro mokiniai, turintys SUP, ir 3% mokinių iš socialinės rizikos aplinkos. Ši statistika rodo, kad bendrojo ugdymo mokyklose vis daugiau SUP turinčių mokinių mokosi kartu su bendraamžiais bendrose klasėse arba specialiosiose klasėse.

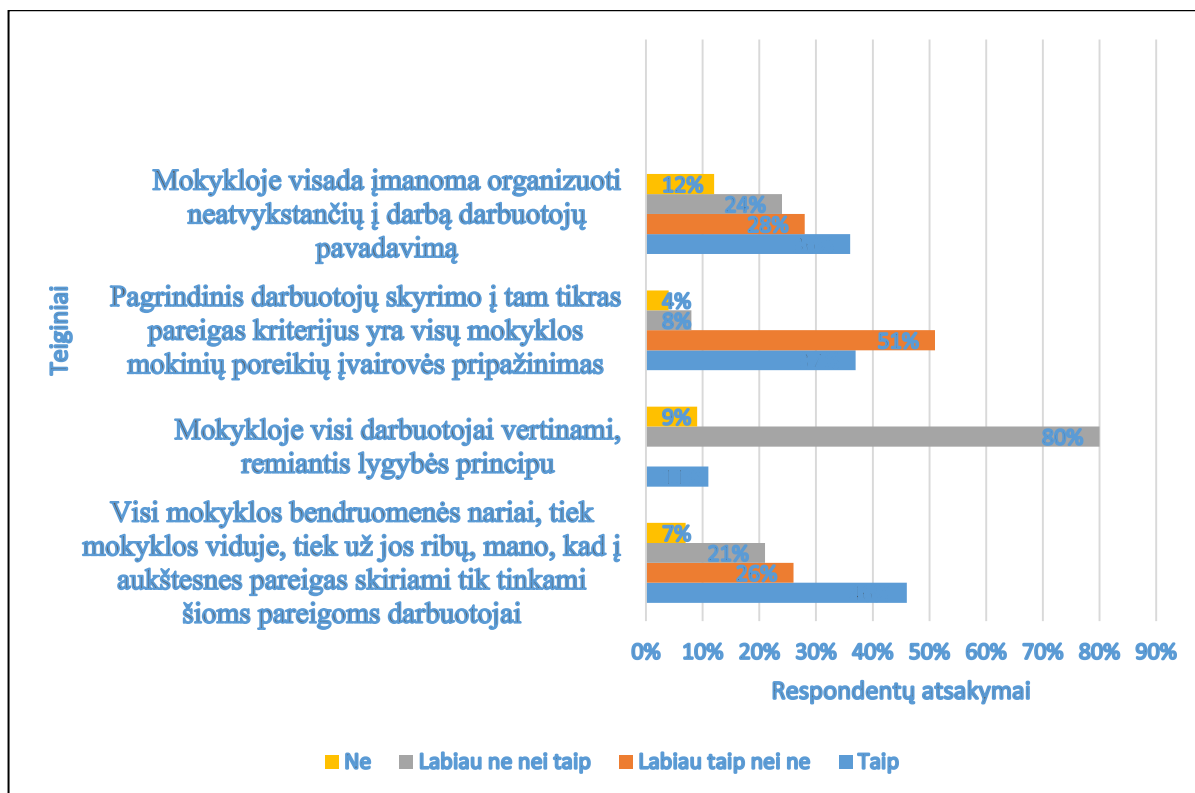
Analizuojant respondentų atsakymus į klausimą, *kiek ir kokie specialistai dirba mokykloje*, pastebėtas specialistų trūkumas. Respondentai nurodė, kad 20% mokyklų neturi visų pagalbos mokiniui specialistų. Daugiausiai trūksta logopedų ir psichologų, todėl pagalba teikiama nesistemingai arba visai neteikiama.

2.2.2. Mokyklos visiems principų įgyvendinimas bendrojo ugdymo mokyklose

Siekiant atskleisti respondentų nuomonę apie *Mokyklos visiems* principų įgyvendinimą bendrojo ugdymo mokyklose, buvo analizuota respondentų nuomonė tokiose kategorijose, kaip *Darbuotojų įdarbinimas ir pareigų paaukštinimas vykdomi sąžiningai; Visiems naujiems darbuotojams padedama integruotis į mokyklos kolektyvą; Mokykla siekia, kad joje ugdytųsi visi netoliese gyvenantys vaikai; Mokykliniai pastatai prieinami asmenims, turintiems fizinę negalią; Visiems naujiems mokiniams padedama adaptuotis mokykloje; Kiekvienas mokinytis vienodai vertinamas vykdamas klasių ir ugdymo grupių komplektavimą.*

Darbuotojų įdarbinimas ir pareigų paaukštinimas vykdomi sąžiningai

Šios kategorijos duomenų analizė parodė, kad respondentų nuomonės pasiskirstė netolygiai. Mokyklų vadovai ir pavaduotojai ugdymui mokyklų situaciją vertina palankiai, tačiau pedagogai ir pagalbos mokiniui specialistai mano, kad mokyklose dar yra pažeidimų, pasitaiko atvejų, kai į aukštesnes pareigas darbuotojai skiriami nesąžiningai, ne visi darbuotojai vertinami lygybės principu, ne visada mokyklose galima organizuoti neatvykstančių į darbą darbuotojų pavadavimą (7% respondentų nuomonė). Šios kategorijos duomenų analizė pateikta 6 paveiksle.

6 pav. Respondentų nuomonė apie darbuotojų įdarbinimo ir paaukštinimo sąžiningumą, %

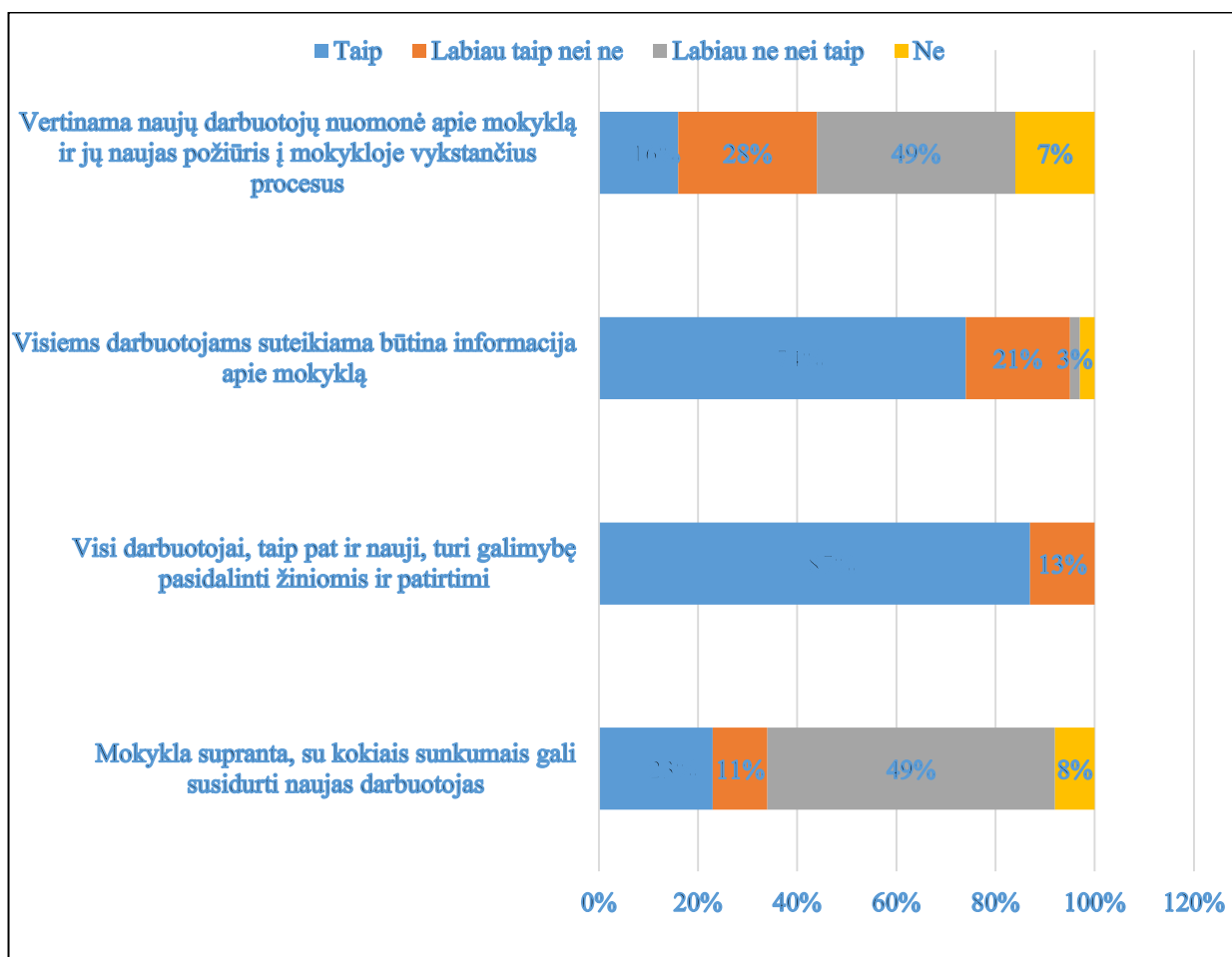
Remiantis respondentų nuomone, galima daryti prielaidą, kad tyrime dalyvavusiose mokyklose vis dar pasitaiko nesąžiningo skyrimo į aukštesnes pareigas atvejų.

Dauguma respondentų pažymėjo, kad vertinant darbuotojus, dažnai pažeidžiamas lygybės principas. 12% respondentų nuomone, skiriant darbuotojus į tam tikras pareigas retai arba visiškai neatsižvelgiama į tai, kokia šio darbuotojo nuostata į vaikų ir ugdymosi poreikių įvairovę.

Apklaustos duomenys atskleidė, kad mokyklos neturi galimybės organizuoti visų darbuotojų, neatvykstančių į darbą, pavadavimo arba neturi lėšų apmokėti pavaduojantiems darbuotojams už pavaduojamas valandas. 36% respondentų pažymėjo, kad niekada nevaduojamos logopedo pratybos, specialiojo pedagogo, psichologo, socialinio pedagogo, tikybos mokytojo pamokos, nes sunku surasti tinkamos kvalifikacijos specialistą. Mokytojui neatvykus į darbą, pamokos vyksta pagal pakoreguotą tvarkaraštį, kurį sudaro direktoriaus pavaduotojas ugdymui. Mokyklose nusistovėjusi tvarka, kad direktoriaus pavaduotojas apie pamokų jungimą, mokinių paleidimą namo informuoja mokinius ir mokytojus.

Visiems naujiems darbuotojams padedama integruotis į mokyklos kolektyvą

Respondentų nuomonė apie pagalbą naujiems darbuotojams integruotis į mokyklos kolektyvą pateikta 7 paveiksle.

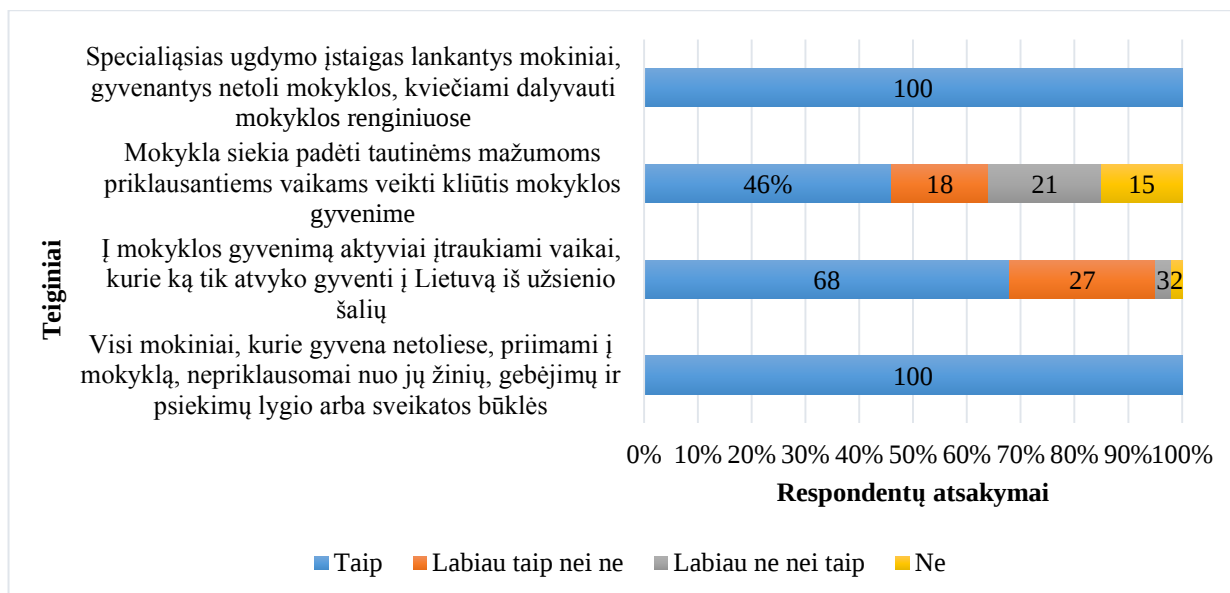
7 pav. Pagalbos naujiems darbuotojams integruotis į mokyklos kolektyvą vertinimas, %

Tyrimo duomenys atskleidė, kad tyrime dalyvavusiose mokyklose jauni specialistai retai sulaukia tinkamos pagalbos. Respondentai savo komentaruose akcentuoja, jog mokyklos oficialiai neskiria jauniems pedagogams mentorių. Naujas darbuotojas pristatomas kolektyvui mokyklos bendruomenės susirinkimuose, pedagogų tarybos posėdžiuose, jis supažindinamas su kolegomis, naująja darbo vieta, pagrindinėmis pareigybėmis. Pirmus metus dirbantiems pedagogams iškyla įvairių klausimų, sunkumų ir problemų, todėl efektyviai dirbančios mokyklos pareiga yra tinkamai priimti ir integruoti naujus darbuotojus.

Remiantis tyrimo rezultatais, galima teigti, kad mokykloms dar trūksta praktinės patirties bei gebėjimų efektyviai bendradarbiauti. Mokyklose nevyksta bendradarbiavimas tarp jaunų pedagogų, mokyklos vadovo, patyrusių mokyklos mokytojų ir pedagogus rengiančių institucijų.

Mokykla siekia, kad joje ugdytųsi visi netoliese gyvenantys vaikai

Tyrimo metu atskleista respondentų nuomonė apie siekius ugdyti visus netoliese gyvenančius vaikus (žr. 8 paveikslą).

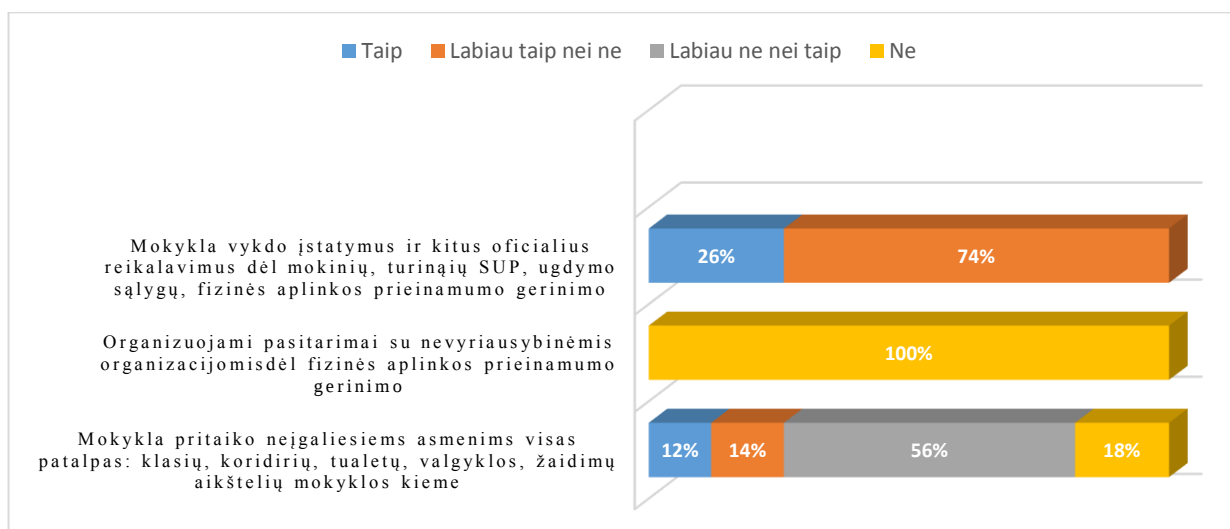

8 pav. Mokyklos siekia, kad jose ugdytųsi visi netoliese gyvenantys vaikai, %

Aukščiausi įverčiai užfiksuoti apibendrintoje kategorijoje *Visi mokiniai, kurie gyvena netoliese, priimami į mokyklą, nepriklausomai nuo jų žinių, gebėjimų ir pasiekimų lygio arba sveikatos būklės* (100%) ir *Specialiąsias ugdymo įstaigas lankantys mokiniai, gyvenantys netoli mokyklos, kviečiami dalyvauti mokyklos renginiuose* (100%). Aktyvus mokinių dalyvavimas ir teigiamos mokytojų nuostatos sudaro galimybę mokiniams aktyviai dalyvauti mokyklos ir vietos bendruomenės gyvenime.

Mokykliniai pastatai prieinami asmenims, turintiems fizinę negalią

Respondentų nuomonė apie mokyklų pastatų prieinamumą mokiniams, turintiems fizinę negalią, pateikta 9 paveiksle.

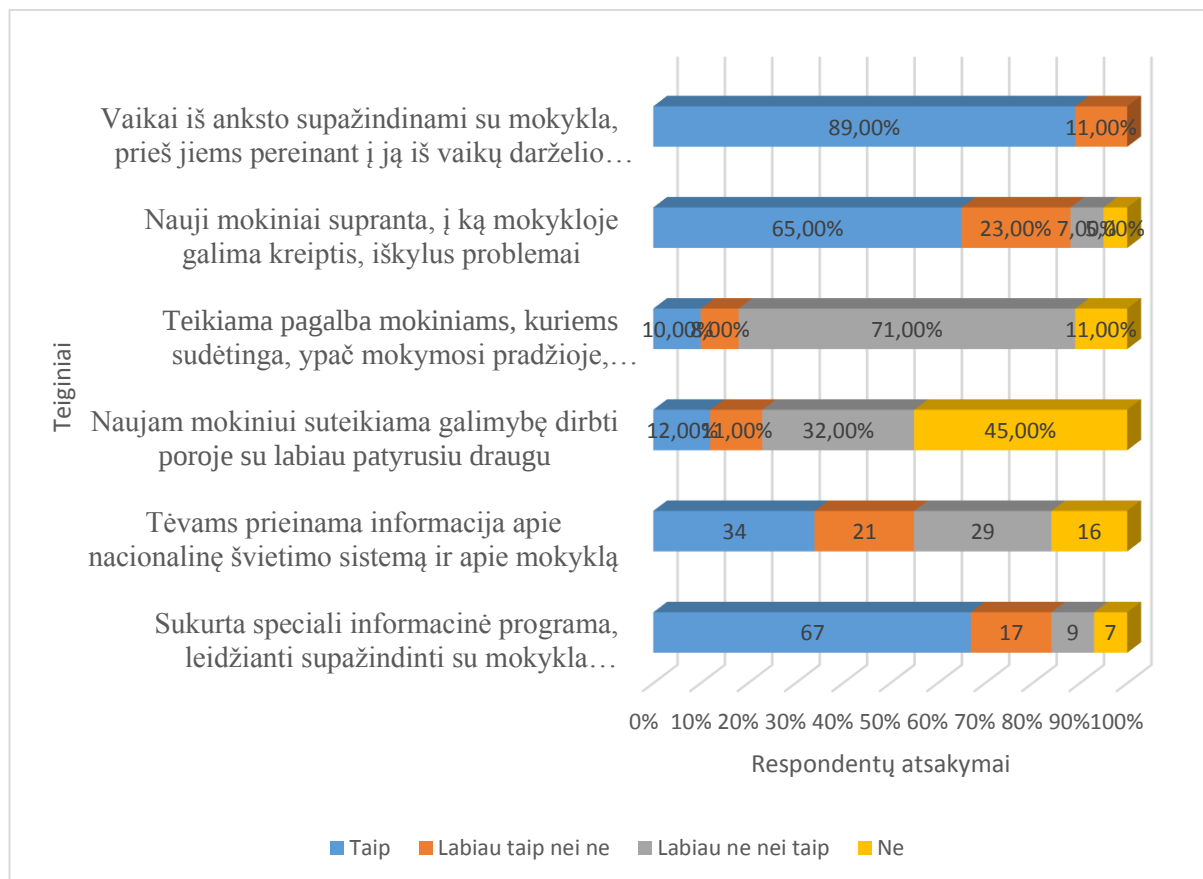

9 pav. Mokykliniai pastatai prieinami asmenims, turintiems fizinę negalią, %

Visi respondentai nepritarė teiginiui *Organizuojami pasitarimai su nevyriausybinėmis organizacijomis dėl fizinės aplinkos prieinamumo gerinimo* ir dauguma nepritarė teiginiui *Mokykla vykdo įstatymus ir kitus oficialius reikalavimus dėl mokinių, turinčių SUP, ugdymo sąlygų, fizinės aplinkos prieinamumo gerinimo* (74%).

Visiems naujiems mokiniams padedama adaptuotis mokykloje

10 paveiksle pateikta respondentų nuomonės apie pagalbą, padedančią naujiems mokiniams adaptuotis mokykloje, analizė.

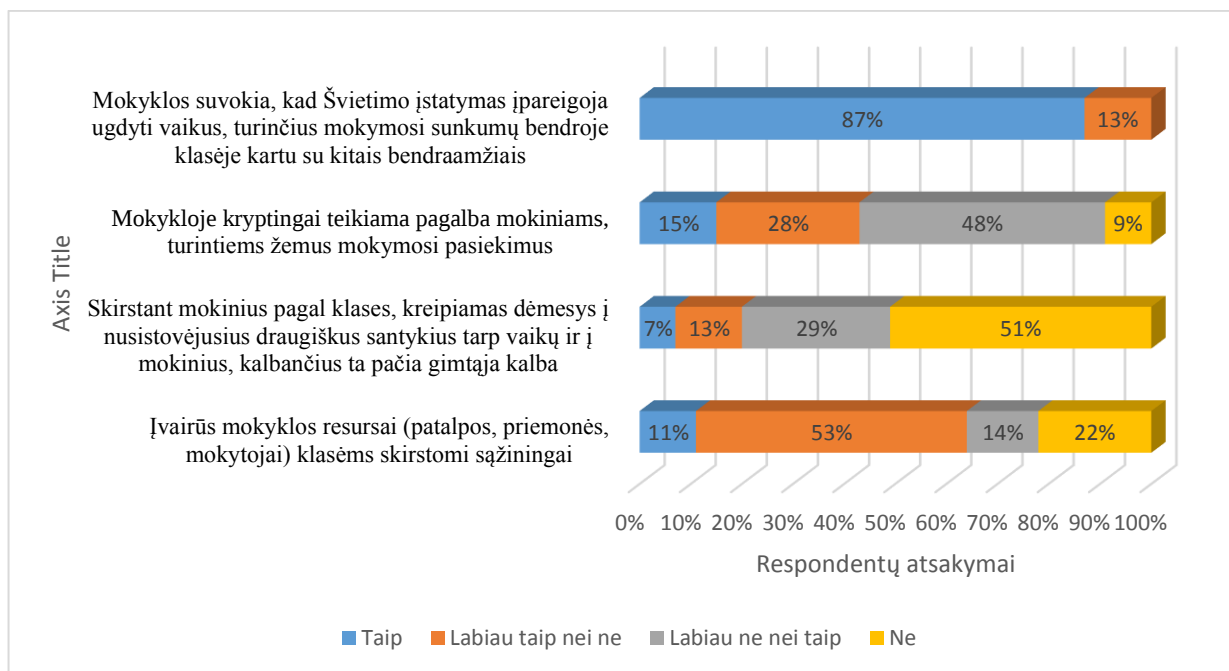

10 pav. Visiems naujiems mokiniams padedama adaptuotis mokykloje, %

Išanalizavus ir apibendrinus respondentų nuomonę apie pagalbą naujai į mokyklą atvykusiems mokiniams, paaiškėjo, kad daugiau kaip 60% respondentų pritarė trimis teiginiais: *Vaikai iš anksto supažindinami su mokykla, prieš jiems pereinant į ją iš vaikų darželio ar iš pradinės mokyklos į vidurinę; Nauji mokiniai supranta, į ką galima kreiptis, iškilus problemai ir Sukurta speciali informacinė programa, leidžianti supažindinti su mokykla kiekvieną naują mokinį.* Tačiau net 71% apklaustųjų nepritaria teiginiui *Teikiama pagalba mokiniams, kuriems sudėtinga, ypač mokymosi pradžioje, įsiminti mokyklos patalpų išsidėstymą.*

Kiekvienas mokinys vienodai vertinamas vykdant klasių ir ugdymo grupių komplektavimą

Šios kategorijos duomenų analizė pateikta 11 paveiksle.

11 pav. Kiekvienas mokinys vienodai vertinamas vykdant klasių ir ugdymo grupių komplektavimą, %

Apibendrinus 11 paveiksle pateiktus respondentų teiginius, galima teigti, kad didžioji dauguma respondentų (87%) pritaria Švietimo įstatymo nuostatai ugdyti mokinius, turinčius mokymosi sunkumų klasėje kartu su kitais bendraamžiais, tačiau likusieji 13% respondentų nepritaria šiam teiginiui. Daugiau nei pusė respondentų nepritaria teiginiui *Skirstant mokinius į klases kreipiamas dėmesys į nusistovėjusius draugiškus santykius tarp vaikų ir į mokinius, kalbančius ta pačia gimtąja kalba*. Tačiau apie 50% respondentų pažymėjo *labiau taip nei ne* vertinant įvairių mokyklos resursų skirstymo klasėms sąžiningumą.

Apibendrinus antrojo bloko *Mokyklos visiems kūrimas* teiginius, matyti, kad tyrime dalyvavusios mokyklos iš esmės laikosi inkluzinio ugdymo politikos, tačiau ne visi pritaria esminių inkluzinio ugdymo principų įgyvendinimui.

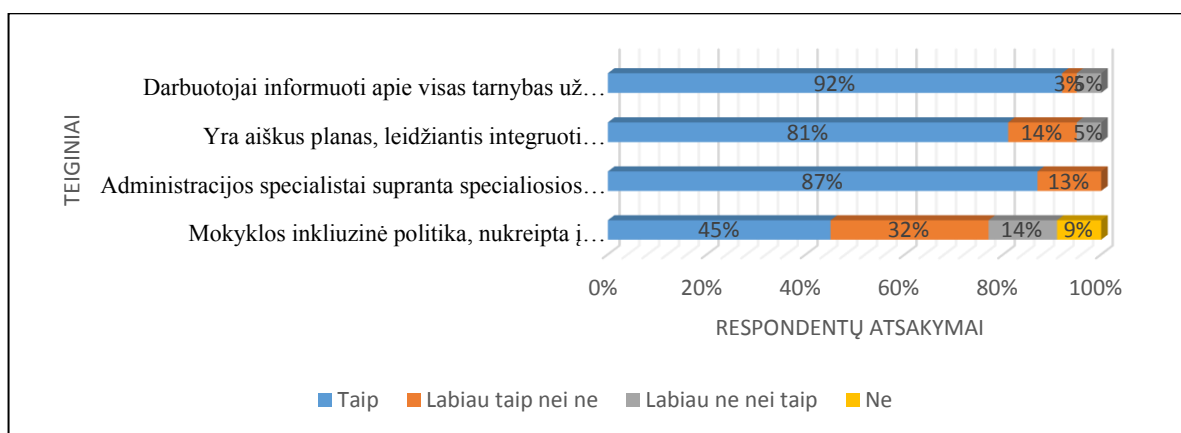
2.2.3 Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo ugdymo mokykloje

Šio anketos bloko kategorijos: *Visi specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo būdai yra koordinuojami; Darbuotojų profesinės kvalifikacijos kėlimas padeda jiems tinkamai reaguoti į skirtingus mokinių poreikius; Mokyklos švietimo politika yra inkluzinė; Įveikiant ugdymosi ir dalyvavimo kliūtis, vadovaujamosi LR Švietimo įstatymu bei poįstatyminiais aktais; Mokiniams,*

ugdomiems ne gimtąja kalba, specialioji pedagoginė pagalba derinama su kita pagalba; Neformaliojo ugdymo ir pagalbos vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų, politika siejama su ugdymo planų pritaikymo ir specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo politika; Mokinių šalinimo iš mokyklos dėl elgesio taisyklių pažeidimų praktika; Įveikiamos kliūtys, trukdančios pamokų lankomumui; Mažinama psichologinio smurto mokykloje rizika.

Visi specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo būdai yra koordinuojami

Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo būdų koordinavimo ypatumus atskleidžia 12 paveikslas.

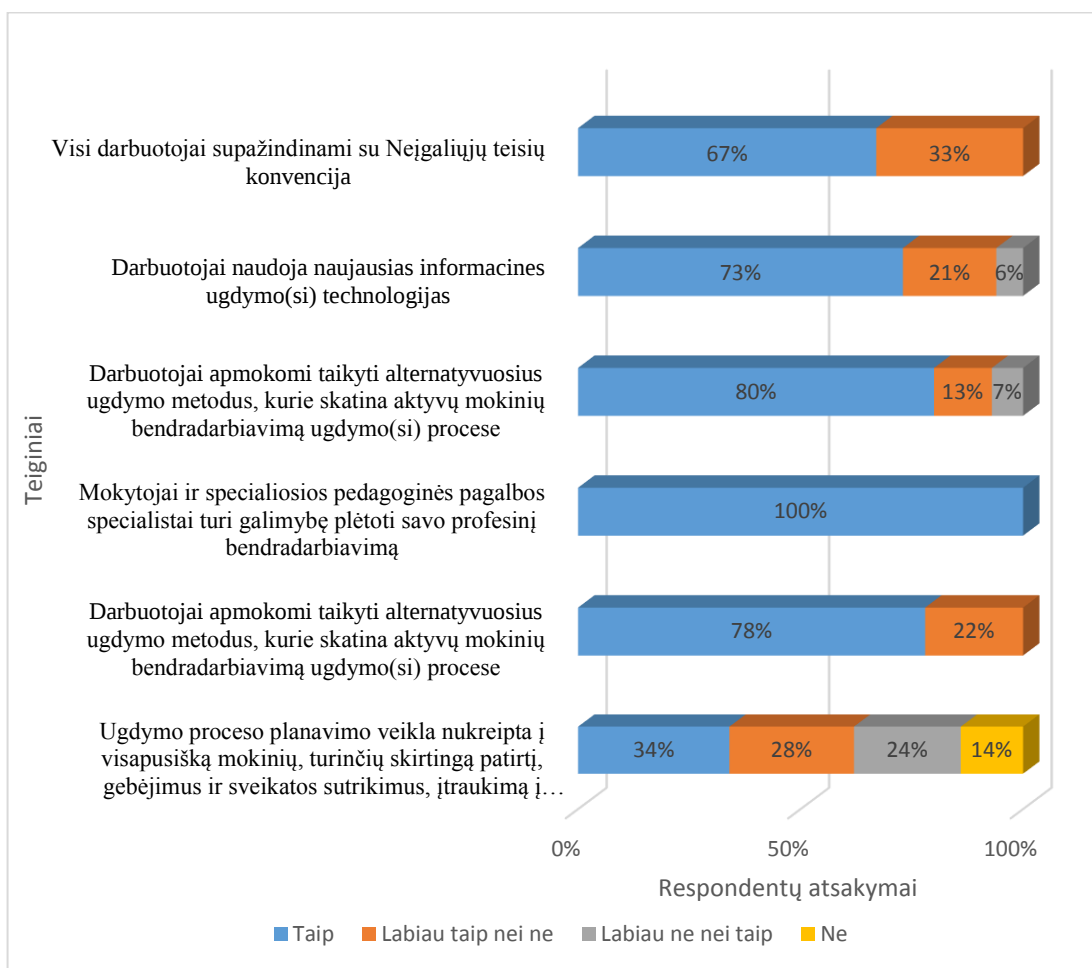

12 pav. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo būdų koordinavimas, %

Daugiau nei pusė respondentų teigia, kad mokyklos darbuotojai informuoti apie visas tarnybas už mokyklos ribų, kurios gali padėti užtikrinti kokybišką ugdymą ir visų mokinių įtraukimą į mokyklos gyvenimą (87%), administracijos specialistai supranta specialiosios pedagoginės pagalbos svarbą įgyvendinant inkliuzinę politiką mokykloje (87%). Remiantis respondentų pateiktais teiginiais (81%), mokyklose yra aiškus planas, leidžiantis integruoti tarpžinybinių pagalbos tarnybų paslaugas, įgyvendinant inkliuzinę mokyklos politiką. Tačiau respondentai (55%) labiau sutinka su teiginiu, kad mokyklos inkliuzinė ugdymo politika, nukreipta į specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą, suprantama visiems mokyklos bendruomenės nariams. Tokia respondentų nuomonė patvirtina, kad inkliuzinės politikos plėtra bendrojo ugdymo mokyklose neatitinka visų esminių inkliuzinio ugdymo plėtros principų.

Darbuotojų profesinės kvalifikacijos kėlimas padeda jiems tinkamai reaguoti į skirtingus mokinių poreikius

Teiginių grupė, pateikta 13 paveiksle, padėjo atskleisti darbuotojų profesinės kvalifikacijos kėlimo svarbą.

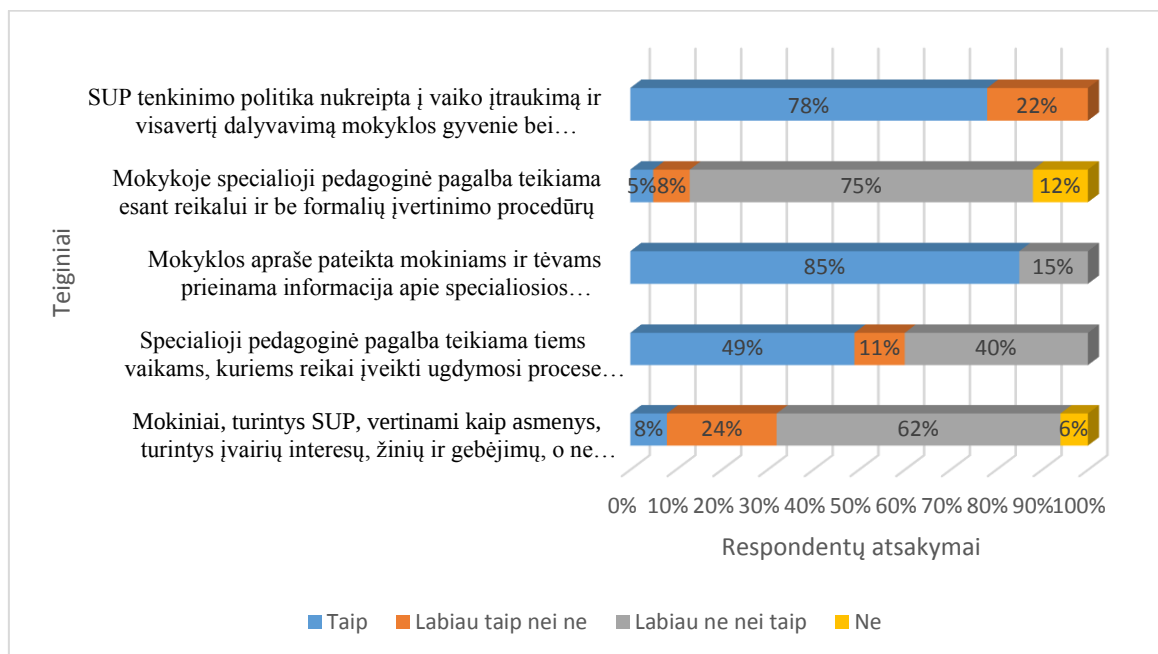
13 pav. Darbuotojų profesinės kvalifikacijos kėlimas padeda jiems tinkamai reaguoti į skirtingus mokinių poreikius, %

Visi respondentai teigė, kad jų mokykloje mokytojai ir specialiosios pedagoginės pagalbos specialistai plėtoja savo profesinį bendradarbiavimą. Daugiau nei 60% respondentų nurodė, kad jų mokykloje darbuotojai apmokomi taikyti alternatyviuosius ugdymo metodus, naudotis naujausiomis informacinėmis technologijomis, yra supažindinami su Neįgaliųjų teisių konvencija. Kadangi dalis respondentų (38%) pažymi, kad ugdymo proceso planavimo veikla nukreipta į visapusišką mokinių, turinčių skirtingą patirtį, gebėjimus ir sveikatos sutrikimus, įtraukimą į ugdymo procesą ir mokyklos gyvenimą, todėl tai išlieka tobulintina sritimi.

Remiantis respondentų atsakymais, galima daryti prielaidą, kad tyrime dalyvavusiose mokyklose ugdymo proceso planavimo veikla nepakankamai nukreipta į visapusišką mokinių, turinčių skirtingą patirtį, gebėjimus ir sveikatos sutrikimus, įtraukimą į ugdymo procesą ir mokyklos gyvenimą. Sudarant ugdymo planus nesikonsultuojama su tėvais ir pačiais mokiniais, neatsižvelgiama į jų nuomonę ir pageidavimus.

Mokyklos švietimo politika yra inkliuzinė

Šios kategorijos tyrimo duomenys leido įvertinti respondentų nuomonę apie mokyklos ugdymo politiką, t. y. kiek ji inkliuzinė. Duomenys pateikti 14 paveiksle.

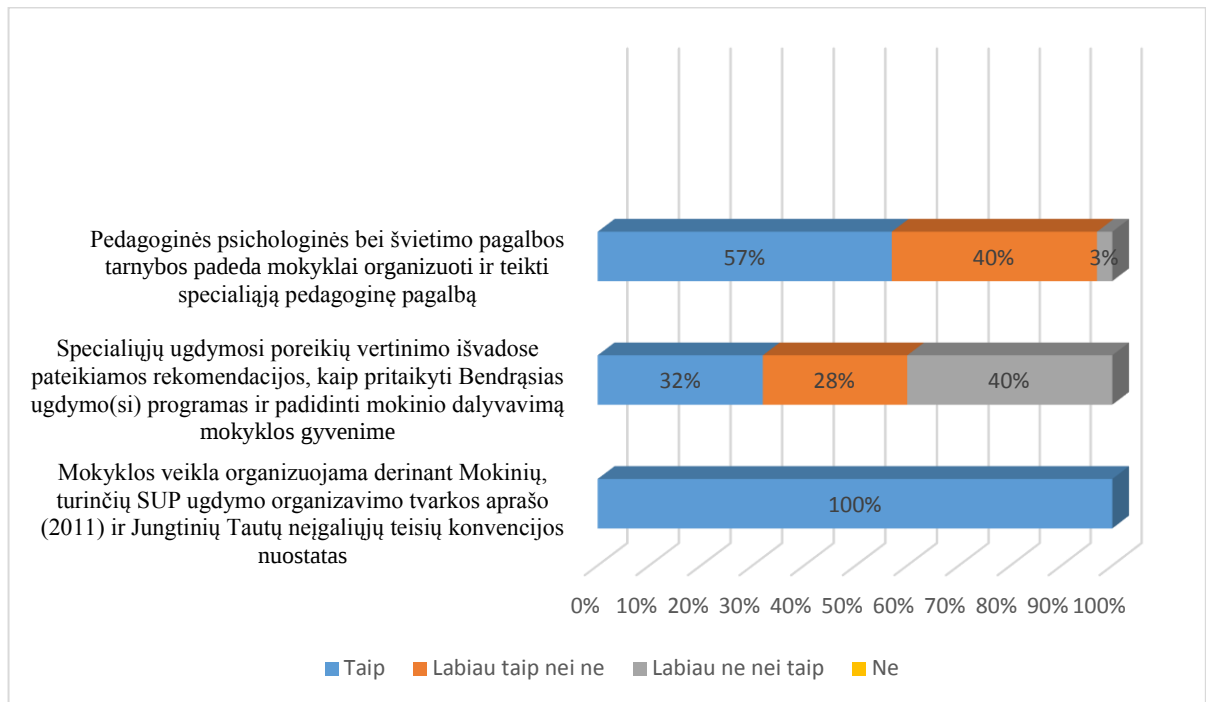

14 pav. Mokyklos ugdymo politika yra inkliuzinė, %

Šios kategorijos duomenų analizė parodė respondentų nuomonių įvairovę. Daugiau nei 70% apklaustųjų nurodo, kad mokykloje pateikta prieinama informacija apie specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarką, su kuria gali susipažinti mokiniai ir jų tėvai. Tačiau apie 20% respondentų teigia, kad mokyklos informacijos sistema yra tobulintina, nes mokiniams ir jų tėvams sunkiai prieinama informacija apie mokyklos veiklą, ypač jei ji pateikta tik elektroninėje erdvėje. Apie 60% respondentų pažymi, kad mokiniai, turintys SUP, iki šiol mokyklose vertinami kaip atskira grupė, o specialioji pedagoginė pagalba teikiama tik atlikus formalias įvertinimo procedūras ir ne visuomet prieinama tiems mokiniams, kuriems reikia įveikti ugdymosi procese pasitaikančias kliūtis. Penktadalis (18%) respondentų nemano, kad jų mokyklos politika yra inkliuzinė. Galima daryti prielaidą, kad mokyklos negeba tinkamai numatyti inkliuzinio ugdymo strategijų ir jų suderinti su nacionaliniais švietimo teisės aktais įstatymais, nuostatomis ir prioritetais.

Įveikiant ugdymosi ir dalyvavimo kliūtis, vadovaujamas LR Švietimo įstatymu bei poįstatyminiais aktais

Šios kategorijos duomenys pateikti 15 paveiksle.

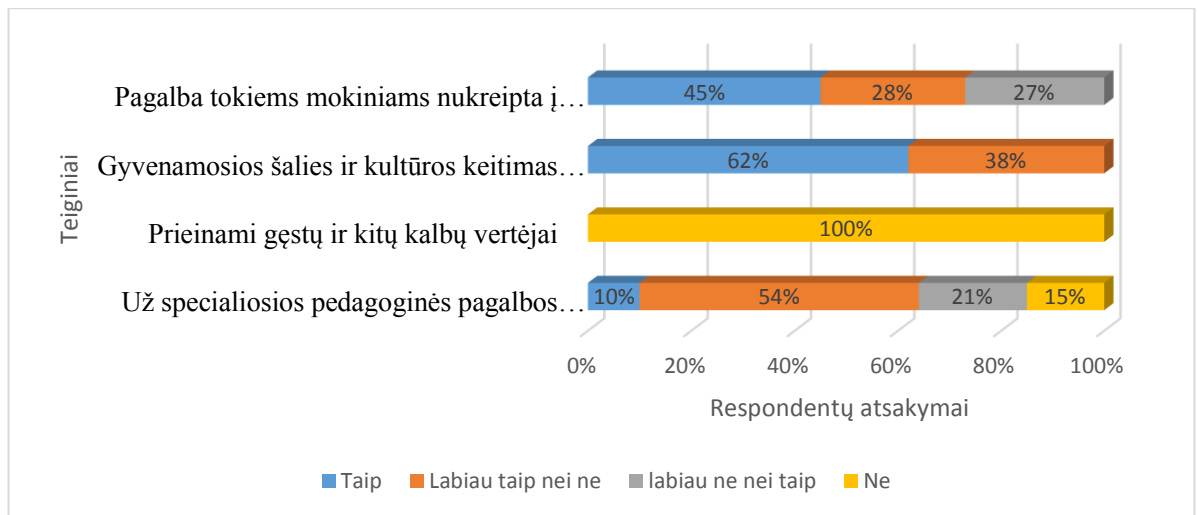

15 pav. Įveikiant ugdymosi ir dalyvavimo kliūtis, vadovaujamas LR Švietimo įstatymu bei poįstatyminiais aktais, %

Duomenų analizė parodė, kad respondentai (100%) mano, jog mokyklos veikla organizuojama derinant *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ugdymo organizavimo aprašo ir Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatus*. Daugiau nei pusė apklaustųjų (60%) patvirtina, kad švietimo pagalbos tarnybos padeda mokyklai organizuoti ir teikti specialiąją pedagoginę pagalbą. Tačiau apie 40% apklausos dalyvių nurodo, kad pedagoginių, psichologinių ir švietimo pagalbos tarnybų veikla organizuojama netinkamai, pastebima įvairių pažeidimų, dažni darbuotojų abejingumo atvejai, kai pasiteisinama dideliu užimtumu, būtina pagalba mokykloms, vaikams ir jų šeimoms nesuteikiama laiku. Įvairių tarnybų darbuotojai nerodo iniciatyvos vykdyti inovatyvius pokyčius, nesukuria paslaugų plėtros strategijos, dažnai apsiriboja trumpomis konsultacijomis ir nereikšmingais vizitais į mokyklas.

Mokiniams, ugdomiems ne gimtąja kalba, specialioji pedagoginė pagalba derinama su kita pagalba

Duomenų analizė rodo, kad mokyklose ne visada, kai reikia, prieinami gestų ir kitų kalbų vertėjai (žr. 16 pav.).

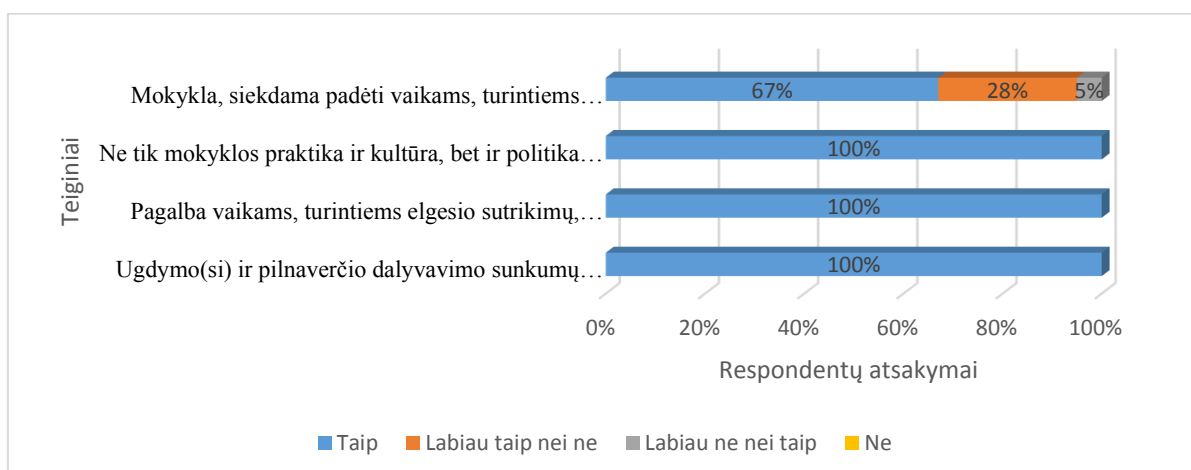

16 pav. Mokiniams, ugdomiems ne gimtąja kalba, specialioji pedagoginė pagalba, derinama su kita pagalba, %

Trečdalis respondentų (apie 30%) nemano, kad mokiniams, ugdomiems ne gimtąja kalba, specialioji pedagoginė pagalba derinama su kita pagalba ir yra nukreipta į sunkumų įveikimą visose ugdymosi srityse ir organizacinėje mokyklos struktūroje. Galima daryti prielaidą, kad mokyklose mokiniams, ugdomiems ne gimtąja kalba patiems tenka įveikti nemažai kliūčių, nesulaukus tinkamos pagalbos.

Neformaliojo ugdymo ir pagalbos vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų, politika siejama su ugdymo planų pritaikymo ir specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo politika

Šios kategorijos duomenų analizė pateikta 17 paveiksle.

17 pav. Neformaliojo ir formaliojo ugdymo politikos derinimas su ugdymo planų pritaikymo ir specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo politika, %

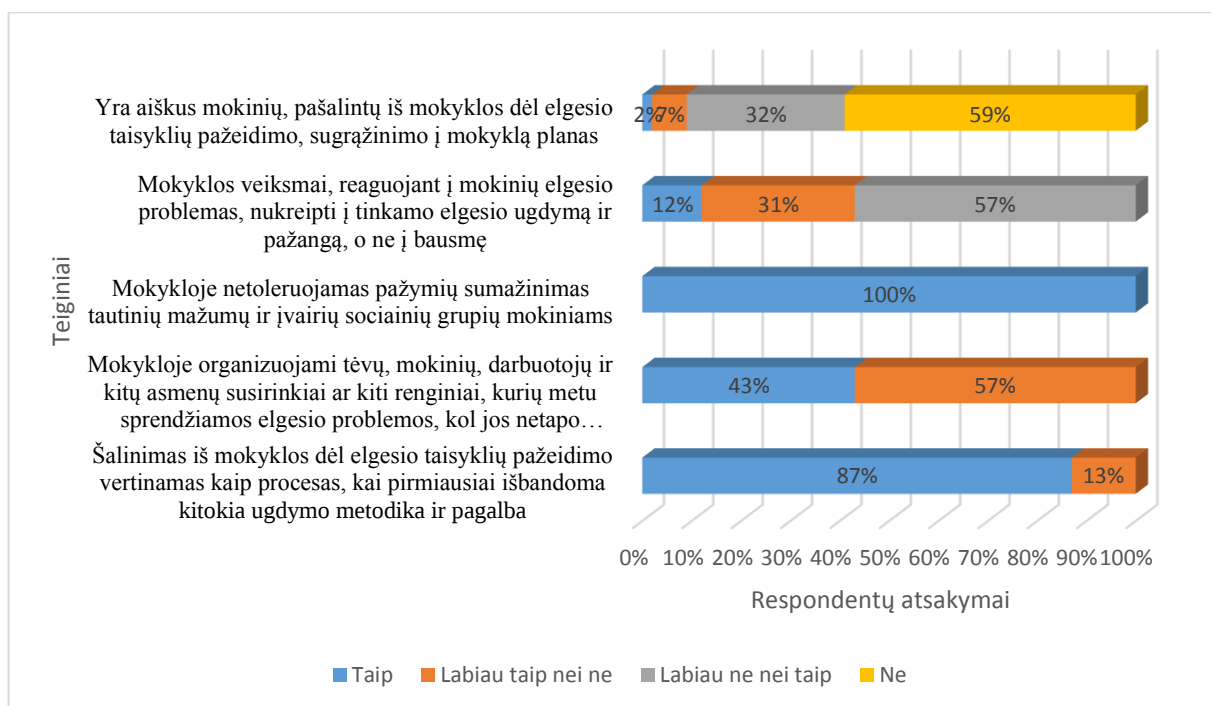
Respondentai – mokytojai ir pagalbos mokiniui specialistai – pritaria, jog neformaliojo ugdymo ir pagalbos vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų, politika siejama su

ugdymo planų pritaikymu ir specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo politika. Sprendžiant iš tyrimo dalyvavusių pedagogų, mokyklų vadovų, pavaduotojų ugdymui ir pedagoginę pagalbą teikiančių specialistų atsakymų, silpniausia mokyklų inkliuzinio ugdymo politikos grandis yra tarpžinybinis bendradarbiavimas. Tokį teiginį palaikė apie trečdalis apklaustųjų.

Mokinių šalinimo iš mokyklos dėl elgesio taisyklių pažeidimų praktika

Duomenų apie šalinimo iš mokyklos dėl elgesio taisyklių pažeidimų praktiką analizė pateikta 18 paveiksle.

Apklaustos duomenų analizė leidžia teigi, kad mokyklose laikomasi esminių inkliuzinio ugdymo politikos principų ir nepritariama mokinių šalinimui iš mokyklos. Visi respondentai teigia, kad mokyklose netoleruojamas pažymių sumažinimas tautinių mažumų ir įvairių socialinių grupių mokiniams. Apie 80% pedagogų ir specialistų atsakymų rodo, kad mokyklos išbando visas įmanomas pagalbos mokiniui galimybes bei įvairias ugdymo metodikas tam, kad mokinys liktų mokykloje ir jo elgesys pasikeistų.

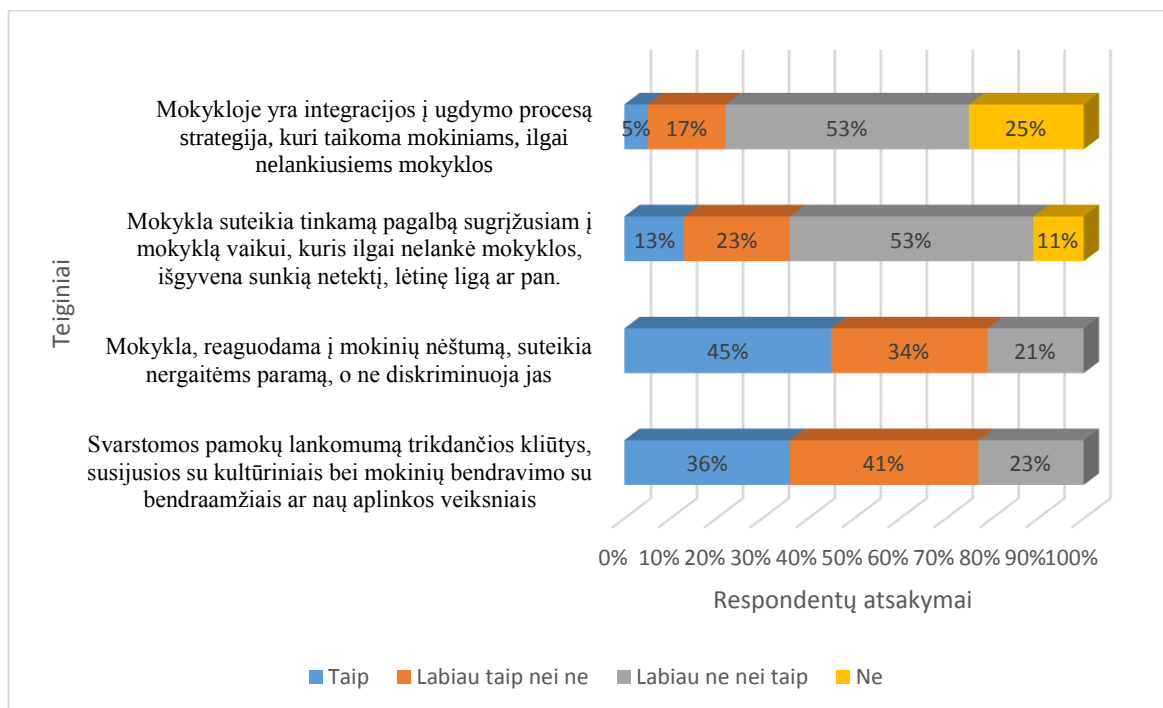
18 pav. Mokinių šalinimo iš mokyklos dėl elgesio taisyklių pažeidimų praktika, %

Pasigendama sklandaus mokyklos ir tėvų bendradarbiavimo. Apie 60% respondentų teigia, kad mokykloje organizuojama mažai tėvų, mokinių, darbuotojų ir kitų asmenų susirinkimų ar kitų renginių, kurių metu sprendžiamos elgesio problemos, kol jas dar įmanoma kontroliuoti. Taip pat jie pažymi, kad švietimo įstaigose nėra aiškaus mokinių, pašalintų iš mokyklos dėl elgesio taisyklių pažeidimo, sugražinimo į mokyklas plano.

Galima daryti prielaidą, kad pašalinti iš mokyklos mokiniai negrįžta į tas pačias ugdymo įstaigas. Taip mokyklos pažeidžia esminę inkluzinės politikos nuostatą sugrąžinti į mokyklą visus iš mokymo(si) proceso iškritusius mokinius, sudaryti jiems sąlygas sėkmingai ugdytis, visaverčiai dalyvauti mokyklos gyvenime. Įgyvendinant esminį inkluzinio ugdymo plėtros principą *dalyvavimo plėtojimas siekiant padidinti švietimo prieinamumą visiems mokiniams* būtina užtikrinti, kad visi mokiniai galėtų dalyvauti ugdymosi veikloje, kuri kiekvienam iš jų yra prasminga.

Įveikiamos kliūtys, trukdančios pamokų lankomumui

Šios kategorijos duomenų analizė pateikta 19 paveiksle.

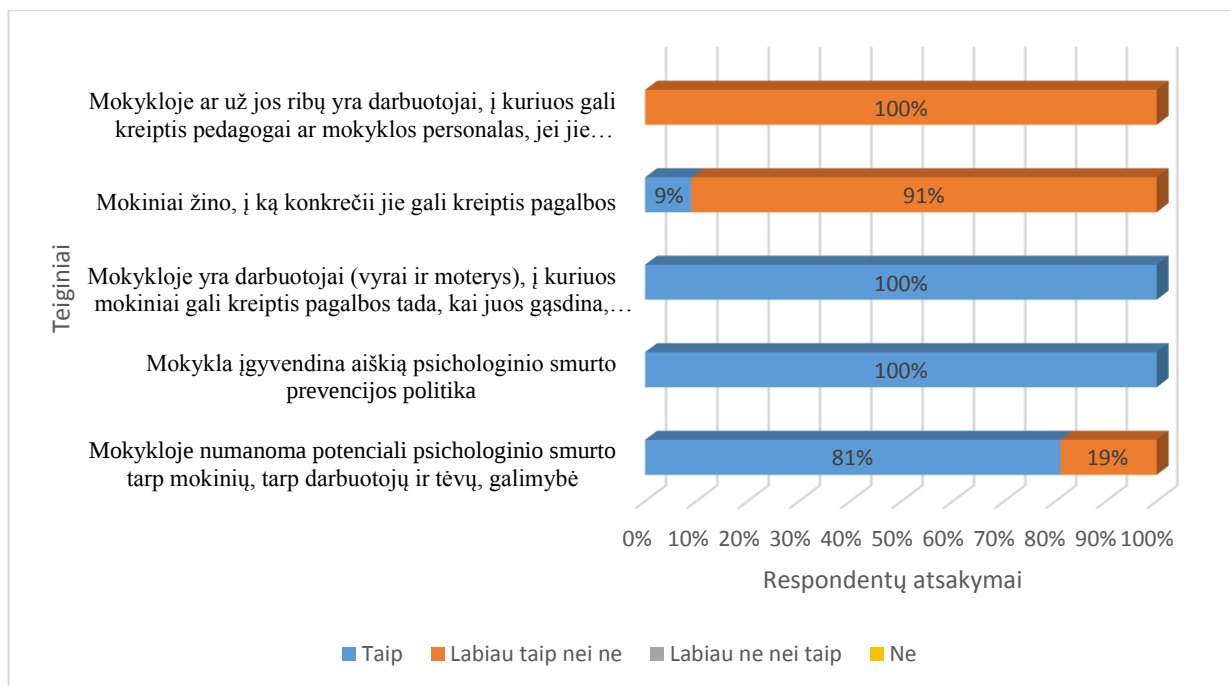

19 pav. Įveikiamos kliūtys, trukdančios pamokų lankomumui, %

Daugiau nei 50% respondentų nepritaria teiginiams, kad *Mokykloje yra integracijos į ugdymo procesą strategija, kuri taikoma mokiniams, ilgai nelankantiems mokyklos* ir *Mokykla suteikia tinkamą pagalbą sugrįžusiam į mokyklą vaikui, kuris ilgai nelankė mokyklos, išgyvena sunkią netektį, lėtinę ligą ar pan.* Apie 70% respondentų pažymėjo taip arba labiau taip nei ne, pritardami teiginiams *Mokykla reaguodama į mokinių nėštumą, suteikia mergaitėms paramą, o ne diskriminuoja jas* ir *Svarstomos pamokų lankomumą trukdančios kliūtys, susijusios su kultūriniais bei mokinių bendravimo su bendraamžiais ar namų aplinkos veiksniais.*

Mažinama psichologinio smurto mokykloje rizika

Šios kategorijos duomenų analizė pateikta 20 paveiksle.

20 pav. Mažinama psichologinio smurto mokykloje rizika, %

Psichologinio smurto mokykloje rizikos mažinimas vertintas vienareikšmiškai – fiksuojami didžiausi nuomonių sutapimai. Šią kategoriją sudarantiems teiginiais dažniau buvo pritarta. Visi respondentai (100%) teigiamai vertina bendrojo ugdymo mokyklos pasirengimą vykdyti kokybišką prevencijos politiką ir bet kuriuo atveju suteikti tinkamą pagalbą vaikams, nukentėjusiems nuo psichologinio smurto. Taip pat 100% respondentų pažymi, kad *Mokykloje yra darbuotojai (vyrai ir moterys), į kuriuos mokiniai gali kreiptis pagalbos tada, kai juos gąsdina, persekioja ir pan. Mokykla įgyvendina aiškią psichologinio smurto prevencijos politiką.* 81% respondentų pritaria teiginiui, kad *Mokykloje numanoma potenciali psichologinio smurto tarp mokinių, tarp darbuotojų ir tėvų galimybė.* Pažymėtina, kad daugiau nei 90% visų respondentų *labiau taip nei ne* pritaria teiginiais: *Mokykloje ar už jos ribų yra darbuotojai, į kuriuos gali kreiptis pedagogai ar mokyklos personalas, jei jie gąsdinami ar patiria smurtą; Mokiniai žino, į ką konkrečiai jie gali kreiptis pagalbos.*

Apibendrinant šio bloko teiginius, galima teigti, kad *specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimas bendrojo ugdymo mokyklose vykdomas kryptingai. Visi veiksmai derinami su svarbiausiomis tarptautinėmis ir nacionalinėmis strategijomis ir teisinais dokumentais, reglamentuojančiais specialųjį ugdymą. Pažymėtina, kad organizuojant veiksmingą pagalbą visiems mokiniams būtinas sisteminis požiūris, pagal kurį pagrindinis dėmesys skiriamas įvairių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimui visais sistemos lygmenimis. Būtina užtikrinti bendradarbiavimą tarp nacionalinių ir vietos politikos formuotojų, švietimo vadovų, mokyklų*

vadovų, mokytojų, kitų specialistų, mokinių ir šeimų, kad būtų sukurtos efektyvios inkliuzinio ugdymo politikos plėtros strategijos.

2. 3. Bendrojo ugdymo mokyklų vizijų ir misijų analizė

Ugdymo ir švietimo sistemą Lietuvoje reglamentuoja LR *Švietimo įstatymas*. Konkretesnius tikslus ir uždavinius bei veiklos būdus nurodo *Švietimo koncepcija*. Yra numatyta konkreti veiksmų seka *Valstybinėje švietimo 2013– 2022 metų strategijoje*⁴⁹. Ja siekiama sutelkti švietimo bendruomenės pastangas esminiems švietimo pokyčiams, kurie būtini atsižvelgiant į visuomenės lūkesčius, *Lietuvos pažangos strategijos Lietuva 2030*⁵⁰, patvirtintos LR Seimo 2012 m. nuostatas, pasaulines švietimo politikos ir praktikos tendencijas, naujausius Lietuvos ir Europos Sąjungos švietimo būklės duomenis. Visuose šiuose dokumentuose formuluojami pagrindiniai švietimo sistemos tikslai ir uždaviniai, nurodomos pagrindinės sąvokos ir principai, kuriais privalo vadovautis visos ugdymo institucijos.

Sėkmingai dirbanti mokykla pati nusistato savo tikslus, derindamasi prie nacionalinių švietimo tikslų. Taip pat formuluojami uždaviniai ir numatomi veiklos rodikliai. Mokyklos politikos valdymas pirmiausia yra jos *tikslų, misijos, vizijos* ir strateginių uždavinių formulavimas⁵¹. Švietimo dokumentuose ir mokslinėje literatūroje akcentuojama, kad mokyklos veiklos kokybė priklauso nuo to, kiek mokyklos bendruomenei aiški mokyklos misijos samprata, kiek jai yra žinomi ir priimtini išsikelti strateginiai tikslai, ar visiems aiški mokyklos vizija (ko tais tikslais siekiama). Jei mokykloje yra sudaroma darbo grupė, kuri rengia mokyklos vizijos, strategijos projektą ir tas projektas svarstomas su mokytojais, mokiniais, tėvais, tai sukurta vizija atitiks visus mokyklos bendruomenės lūkesčius. Mokyklos administracija privalo reguliariai supažindinti bendruomenę su planų įgyvendinimo rezultatais, pateikti aiškias išvadas. Turi būti numatoma, kaip tai bus pamatuojama (Ališauskas, R., 2014, p. 9– 11).

Mokyklos vizija ir misija turi atspindėti esminius mokyklos siekius ir jų įgyvendinimo kryptis (Ališauskas, R., 2014, p. 9– 11).

Mokyklos **vizija** turi atspindėti, ko mokykla siekia, t. y. kokios vertybės puoselėjamos, kaip ketinama tobulinti mokyklą ir užtikrinti jos augimą, koks jos poveikis aplinkai. **Misija** – mokyklos tikslas ir svarbiausi uždaviniai – *kas daroma, kam daroma ir kaip tai daroma* (Ališauskas, R., 2014, p. 9– 11).

⁴⁹Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. https://www.smm.lt/uploads/lawacts/.../451_f91e8f0a036e87d0634760f97ba07225 (žiūrėta 2017-03-24).

⁵⁰Lietuvos pažangos strategija Lietuva 2030. <https://www.lietuva2030.lt/lt/apie-lietuva-2030> (žiūrėta 2017-03-24).

⁵¹Švietimo problemos analizė. Kas yra gera mokykla? (2012). http://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/bs_2012-SPA_Nr3_Kas-yra-gera-mokykla.pdf (žiūrėta 2017-03-24).

Kokybinis tyrimas, atliktas Vilniaus, Trakų, Elektrėnų, Šalčininkų, Varėnos, Alytaus, Klaipėdos, Mažeikių, Zarasų, Druskininkų savivaldybių bendrojo ugdymo mokyklose, leido išanalizuoti 30 įvairaus tipo *bendrojo ugdymo mokyklų: pradinių, pagrindinių, progimnazijų, gimnazijų vizijas ir misijas (pateiktos 2 bakalauro priede).*

Siekiant atskleisti pasirinktų bendrojo ugdymo mokyklų vizijos ir misijos dermę su inkluzinio ugdymo principais, išanalizuotos visų tyrime dalyvavusių mokyklų (N= 30) vizijos ir misijos. Vizijų analizės rezultatai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė

Mokyklų vizijų dermė su inkluzinio ugdymo principais

	Inkluzinio ugdymo principai <i>(Europos specialiojo ir inkluzinio ugdymo agentūra, 2011)</i>	Tyrime dalyvavusių mokyklų vizijų pavyzdžiai
1.	Pagarba mokinių nuomonei.	Nei vienoje iš pateiktų vizijų aiškiai neišreikšta pagarba mokinių nuomonei
2.	Aktyvus mokinių dalyvavimas.	M 22 <i>Tolerantiška, optimistiška, geranoriška erdvė su besimokančia ir atvira kaitai mokyklos bendruomene, kuriai vaikas – asmenybė ir kūrėjas.</i> M 24 <i>Saugioje, bendravimo ir bendradarbiavimo principais pagrįstoje aplinkoje sudaromos sąlygos įvairių poreikių ir galimybių ugdytiniams įgyti kokybišką pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą. Mokykloje pagal galimybes plėtojama įvairiapusė saviraiška, savivalda, puoselėjama estetiška aplinka.</i>
3.	Teigiamos mokytojų nuostatos.	M 13 <i>Gimnazija, kur asmenine atsakomybe ir pozityviu požiūriu sukurtoje saugioje aplinkoje užtikrinamas kiekvieno bendruomenės nario visokeriopas tobulėjimas.</i>
4.	Mokytojų kompetencijos.	M 2 <i>Gimnazija – saugi, atvira kaitai, moderni, aukštos kultūros ugdymo įstaiga, turinti gerą materialinę bazę, aukštos kvalifikacijos pedagogus ir sudaranti palankias sąlygas, kad visiems gimnazijos bendruomenės nariams būtų gera, kad atsiskleistų kiekvieno bendruomenės nario kūrybiškumas ir kad kiekvienas bendruomenės narys pagal savo gebėjimus ir polinkius įgytų šiuolaikines kompetencijas.</i> M 12 <i>Demokratiniais principais organizuota ugdymo įstaiga maksimaliai tenkinanti mokinių mokymosi ir saviraiškos poreikius, organizuojanti nenutrūkstamą mokytojų kvalifikacinį tobulėjimą, aprūpinta moderniomis informacinių technologijų priemonėmis, esanti šiuolaikiška ir veikianti pagal nuoseklumo, pagrįstumo, kokybiškumo ir pilietiškumo principus.</i> M 14 <i>Moderni, demokratijos principais besivadovaujanti, atitinkanti gyvenimo keliamus reikalavimus ir poreikius pagrindinė mokykla, kurioje kiekvienas bendruomenės narys galėtų įsigyti ir tobulinti savo kompetencijas, reikalingas</i>

		<i>šiuolaikinio gyvenimo iššūkiams.</i> M 20 <i>Tapti iniciatyvia, atvira kaitai, modernia pagrindine mokykla, puoselėjančia savo tautos tradicijas, kurioje kiekvienas bendruomenės narys galėtų įgyti ir tobulinti šiuolaikiniam žmogui būtinas kompetencijas ir nuostatas.</i> M 22 <i>Tolerantiška, optimistiška, geranoriška erdvė su besimokančia ir atvira kaitai mokyklos bendruomene, kuriai vaikas – asmenybė ir kūrėjas.</i>
5.	Lyderystė mokykloje.	M 25 <i>Siekia tapti patrauklia mokykla visiems, kuri išsiskiria ypatingu dėmesiu kiekvienam vaikui, inovatyviu ir tyrinėjančiu ugdymu, aukšta bendravimo ir bendradarbiavimo kultūra, darnia lyderyste ir sėkmingu pokyčių įgyvendinimu.</i>
6.	Įvairių žinybų paslaugų dermė.	M 16 <i>Gimnazija yra nuolat tobulėjanti švietimo įstaiga, kurios veikla pagrįsta bendruomenės iniciatyvomis, išplėta socialine partneryste ir bendradarbiavimu, užtikrinanti kokybišką esminių mokinio kompetencijų ugdymą ir sąmoningą asmeninę pažangą.</i>

Pasirinktų mokyklų **vizijų** analizės duomenys rodo, kad trečdalis tyrime dalyvavusių mokyklų prioritetu laiko mokyklos bendruomenės kūrimą ir socialinių ryšių mokyklos bendruomenėje stiprinimą. Akademiniai aspektai, tokie kaip mokymas ir mokymasis, akcentuojami mažiau. Nors visos mokyklos, dalyvavusios tyrime, savo vizijoje akcentuoja, kad jų dėmesio centre yra vaikas ir jo gerovė, tačiau nei vienoje vizijoje nėra išskiriama pagarba mokinių nuomonei, retai akcentuojama įvairių žinybų paslaugų dermė. Pažymėtina, kad kurdamos savo viziją, mokyklos aiškiai nepateikia atsakymų į esminius klausimus *kas, kam ir kaip tai daroma*.

Tyrime dalyvavusių mokyklų vizijos pateikiamos didelės apimties tekstais, pvz.:

M 7 – *Mokyklos veikla, besiremianti demokratiškumo, bendradarbiavimo, profesionalumo principais, yra orientuota į vaiką, į ateitį. Mokykloje ugdomi mokinių komunikaciniai gebėjimai, socialinė ir informacinė kultūra, gebėjimas konkuruoti atviroje, nuolat kintančioje visuomenėje. Mokykla – besimokanti bendruomenė, nuolat keliantis kvalifikaciją pedagoginis personalas. Mokinys ir jo tėvai – mokyklos partneriai. Mokykla – mokymosi ir bendradarbiavimo centras visai kaimo bendruomenei.*

M 17 – *Efektyvi, tradicinio ugdymo vertybėmis besivadovaujanti gimnazija, įgyvendinanti pradinį, pagrindinį ir vidurinį mokymą, ugdomi savarankišką, atsakingą, patriotišką, kultūringą asmenybę, gebančią plėtoti savo pažinimo galias, kūrybingai naudoti žinių visumą. Gimnazija orientuota į asmens vertybinių nuostatų ir informacinės visuomenės piliečio ugdymą, sudaranti vienodas ugdymosi galimybes saugioje, sveikoje ir jaučioje mokymosi aplinkoje, teikianti galimybę ruošti būsimai profesinei veiklai.*

M 1 – *Moderni mokykla, užtikrinanti ugdymosi kokybę, atsižvelgianti į visuomenės poreikius, vertybių sistemą, puoselėjanti moksleivių dvasines ir fizines galias, ugdomi tvirtus*

dorovės ir sveikos gyvensenos pagrindus, bendrąsias žmogaus vertybes, lavinanti gebėjimus prisitaikyti šiuolaikiniame greitai besikeičiančiame gyvenime.

Šeštadalis tyrime dalyvavusių mokyklų viziją formuluoja vienu sakiniu:

M 23 – *Nuolat besimokanti mokykla, atvira šeimai ir visuomenei.*

M 10 – *Gimnazija, kur asmenine atsakomybe ir pozityviu požiūriu sukurtoje saugioje aplinkoje užtikrinamas kiekvieno bendruomenės nario visokeriopas tobulėjimas.*

M 15 – *Patraukli, šiuolaikiška, efektyviai dirbanti, besimokanti, turinti modernią ugdymo bazę pradinė mokykla.*

M 21 – *Nuolat atsinaujinanti, atvira tobulėjimui, įvaldžiusi modernias technologijas, bendruomenės tradicijas puoselėjanti gimnazija.*

Pastebėta, kad, formuluojant vizijas, dažnai pasirenkamas analitinis modelis – remiamasi tuo, ką geba, o ne tuo, ką ji turėtų ar galėtų nuveikti ir kokią mokyklą mato ateityje.

Mokyklų (M 10 pagrindinės, M 13, M 26, M 30 gimnazijų, M 15, M 22 pradinių, M 23 progimnazijos) vizijose akcentuojama, kad mokyklos bendruomenė – didžiausias turtas. Tokia vizija yra universali, nes ji tinka ir kitoms mokykloms, joje nėra atskleidžiamas esminis išskirtinumas.

Manytina, kad M 2 gimnazijos vizija suformuluota naudojant analitinį modelį: *Gimnazija – saugi, atvira kaitai, moderni, aukštos kultūros ugdymo įstaiga, turinti gerą materialinę bazę, aukštos kvalifikacijos pedagogus ir sudaranti palankias sąlygas, kad visiems gimnazijos bendruomenės nariams būtų gera, kad atsiskleistų kiekvieno bendruomenės nario kūrybiškumas ir kad kiekvienas bendruomenės narys pagal savo gebėjimus ir polinkius įgytų šiuolaikines kompetencijas.*

M 5 gimnazijos vizija taip pat formuluojama naudojantis analitiniu modeliu – remiamasi atlikta veiklos situacijos analize ir turimais ištekliais: *Gimnazija, teikianti kokybišką ir įvairiapusį išsilavinimą įvairių gebėjimų ir polinkių mokiniams, demokratiška, dinamiška, tolerantiška, gebanti darniai gyventi bendruomenę, ugdoma dorą, humanišką, išsilavinusį mokinį, nebijantį pokyčių, gebantį, įveikti sunkumus bei įgyvendinti profesinius lūkesčius.*

Kintantis požiūris į šalies poreikius ir ateities vizija atsiskleidžia svarbiausiame strateginiame valstybės dokumente – *Lietuvos pažangos strategijoje Lietuva 2030*. Ši strategija yra vienas pagrindinių švietimo tikslų šaltinių. Iškėlusį sumanios Lietuvos viziją, visuomenė turi tapti veikli, solidari, nuolat besimokanti. Kiekvienas asmuo – atviras kaitai, kūrybingas ir atsakingas. Todėl švietimo politika ir numatomos švietimo kaitos kryptys turi sutelkti švietimo bendruomenę ir visus Lietuvos žmones nuolat kryptingai lavintis siekiant asmeninės ir šalies sėkmės, užtikrinant lygias galimybes. *Valstybinės Švietimo 2013–2022 metų strategijos* tikslai: pasiekti tokį pedagoginių bendruomenių lygį, kai jų daugumą sudaro mąstantys, nuolat tobulėjantys ir rezultatyviai dirbantys profesionalūs mokytojai; įdiegti duomenų analize ir

įsivertinimu grįstą švietimo kokybės kultūrą, užtikrinančią savivaldos, socialinės partnerystės ir vadovų lyderystės darną; užtikrinant švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį, suteikti mokiniams, studentams ir jaunimui palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi ir studijų poreikius). Teikti veiksmingą pedagoginę ir psichologinę pagalbą mokiniams, patiriantiems mokymosi sunkumų; garantuojant švietimo sistemos veiksmingumą, sukurti paskatų ir vienodų sąlygų mokytis visą gyvenimą sistemą, grįstą veiksminga pagalba atpažįstant save ir renkantis kelią veiklos pasaulyje. Derinti asmens pasirinkimą su valstybiniu planavimu⁵².

Išanalizavus *Valstybinėje Švietimo strategijoje* pateiktą švietimo viziją, galima teigti, kad maždaug šeštadalio tyrime dalyvavusių mokyklų suformuluotos vizijos atitinka *Švietimo strategijos* tikslus.

Valstybinėje Švietimo 2013–2022 metų strategijoje pateikta Lietuvos Švietimo **misija** – suteikti kiekvienam su Lietuva save siejančiam asmeniui savarankiško ir aktyvaus gyvenimo pagrindus, padėti nuolat tobulinti savo gebėjimus, tapti visaverčiu demokratinės visuomenės nariu, aktyviai dalyvaujančiu socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime.⁵³

Moksliniuose šaltiniuose pažymima, kad misija atspindi organizacijos egzistavimo prasmę, ja siekiama atsakyti į klausimą, kas mes esame, ko siekiame. Misijos formuluotėje turi atsispindėti šie elementai: paslaugų vartotojai, veiklos pobūdis, konkurencinis pranašumas, pagrindinės etinės vertybės. Teisingai suformuluota misija: deklaruoja mokyklos požiūrį, suvienodina skirtingus požiūrius, orientuoja mokyklą į jos veiklos rezultatais suinteresuotas visuomenės grupes, švietimo paslaugų vartotojus, padeda pastangas nukreipti viena linkme, padeda racionaliau panaudoti išteklius (Jucevičius ir kt., 2003).

Tagramadzė (2016 b) akcentuoja, kad šiuolaikinės mokyklos labiau orientuotos į akademinį pasiekimą, tačiau *Geros mokyklos koncepcijoje* (2015) pažymima, jog, apibūdinti mokyklos misiją, vienodai svarbi yra mokinių patirtis ir ugdymosi rezultatai. *Geros mokyklos*, kaip ir inkliuzinės mokyklos, misija yra nukreipta į ugdymo rezultatą, kurį sudaro trys dėmenys: asmenybės branda, pasiekimai ir pažanga. Be to, sureikšminamas vaiko mokyklinis gyvenimas ir jo ugdymasis, akcentuojant mokymąsi (Tagramadzė, 2016 b, p. 55). *Gera mokykla* turi tapti „pamatinėmis humanistinėmis vertybėmis ugdymą grindžianti, prasmės, atradimų ir asmens ugdymo(si) sėkmės siekianti mokykla, kuri savo veikloje vadovaujasi mokyklos bendruomenės susitarimais ir mokymusi“ (*Geros mokyklos koncepcija*, 2015, p. 1).

Mokyklų, dalyvavusių tyrime, **misijų** analizės rezultatai pateikiami 4 lentelėje.

⁵²Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. (2013). https://www.smm.lt/uploads/documents/VSS_2013--2022_2013-08-23.pdf (2017-03-28).

⁵³Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. https://www.smm.lt/uploads/lawacts/.../451_f91e8f0a036e87d0634760f97ba07225 (žiūrėta 2017-03-21).

Mokyklų misijų dermė su Geros mokyklos koncepcija

	Geros mokyklos misija (Geros mokyklos koncepcija, 2015)	Tyrimė dalyvavusių mokyklų misijų pavyzdžiai
MOKINIŲ PATIRTYS	Gyvenimas mokykloje (Ugdymasis (Mokymasis))	M 1: Teikti gyvenvietės vaikams pradinį ugdymą; ugdyti gebėjimą mokytis; skatinti vaiką siekti pažangos; formuoti įgūdžius, gebėjimus, vertybines nuostatas; ruošti vaiką sistemingam ugdymui, mokymui II – oje mokyklos pakopoje; jausti atsakomybę už tuos, kuriuos patikėjo mums tėvai (rūpintojai) ir ruošti juos nuolat besikeičiančiame gyvenime. M 3: Sudaryti geras sąlygas siekti aukštos žinių kokybės, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio galimybes; išryškinti mokinių individualumą, puoselėti jų saviugdą ruošiant integracijai į visuomenę; padėti moksleiviams stiprinti mokymosi motyvaciją, tinkamai pasiruošti studijoms; užtikrinti mokyklos bendruomenės narių tobulėjimą. M 6: Bendrojo lavinimo mokykla, teikianti kokybišką priešmokyklinį ir pradinį išsilavinimą, sudaranti sąlygas mokinių saviraiškos tenkinimui, organizuojanti kryptingą meninį ugdymą, ugdanti visapusiškai išsilavinusių asmenybę, gebančią sėkmingai mokytis pagrindinės mokyklos mokymo pakopoje. M 7: Mokykla teikia kokybišką ikimokyklinį, priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą, užtikrina saugią mokymo (-si) aplinką. Mokykloje vyrauja demokratiniai santykiai, pagrįsti tolerancija ir tarpusavio pagarba. M 19: Gimnazijos paskirtis – atskleisti mokinių individualius gebėjimus ir polinkius, suteikti kokybišką jaunuolių ir suaugusiųjų pagrindinį (II dalis) ir vidurinį išsilavinimą, ugdyti vertybines nuostatas.
REZULTATAI	Asmeninė branda Pasiekimai Pažanga	M 2: Gimnazija teikia mokiniams kokybišką I ir II pakopų pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą. Kompetentingi mokytojai, bendraudami ir bendradarbiaudami su mokiniais ir jų šeimomis, padeda mokiniams pagal jų gebėjimus ir poreikius pasiekti gerų rezultatų, atsakingai rinktis savo gyvenimo kelią, įgyti dorinę, tautinę ir pilietinę brandą, išsiugdyti socialinius įgūdžius. Gimnazija sudaro sąlygas mokytojų profesiniam tobulėjimui. Tai siekianti tobulėti organizacija, puoselėjanti savo tradicijas, tautiškumą, toleranciją, mokanti prisitaikyti prie besikeičiančių aplinkos sąlygų. M 4: Teikti ikimokyklinį, priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą, sudaryti visiems mokiniams lygias galimybes mokytis ir įgyti kokybišką išsilavinimą sveikoje ir saugioje aplinkoje; tenkinti švietėjiškus, kultūrinius ir tautinius poreikius. M5: Įgyvendinant valstybinę švietimo politiką, ugdyti savarankiškus, dorus, tolerantiškus, aktyvius Lietuvos piliečius, teikti kokybiškas švietimo paslaugas, užtikrinant pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo įsigijimą M 8: Teikti kokybišką išsilavinimą bendraujant ir bendradarbiaujant su mokiniu ir jo šeima (globėjais), padėti mokiniui pagal gebėjimus ir poreikius siekti individualios pažangos, ugdyti brandžias asmenybes, puoselėjančias tautos tradicijas. M 10: Mokykla, sudaranti sąlygas kokybiškam kiekvieno vaiko ugdymui pagal priešmokyklinio, pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, kurioje mokinių vertinamas, kūrybiškas, tolerantiškas ir nuolat besimokantis. M 13: Ugdyti bendražmogiškas vertybes, bendrąsias ir dalykines kompetencijas; teikti kokybišką pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą; organizuoti ugdymą lietuvių ir lenkų kalbomis; sėkmingai integruoti mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, racionališkai išnaudojant

		<i>visus žmogiškuosius ir materialiuosius išteklius; diegti (siūlyti) profesinius modulių, siekiant kokybiškiau ruošti mokinius gyvenimui, praktinei veiklai; telkti bendruomenę, tapti kultūros ir švietimo skleidimo centru; lenkti besikeičiančias aplinkybes savo pasiryžimu nuolat mokytis ir tobulėti.</i> M 23: <i>Mokykla ugdo išsilavinusį ir kultūringą žmogų, gebantį adaptuotis šiuolaikinėje visuomenėje, formuoja mokymosi visą gyvenimą principus.</i>
--	--	--

Dalis mokyklų **misijų** aiškiai orientuotos į asmenybės ugdymą ir saviugdą, nukreipiant bendruomenės ir mokinių pastangas siekti tikslo:

M 24: Nuolat atsinaujinanti mokykla, gebanti tenkinti klientų poreikius ugdymui, telkianti bendruomenę savitos kultūros ir tradicijų plėtotei, teikianti išsilavinimą, leidžiantį sėkmingai pasirengti tolimesniam ugdymuisi, studijoms, konkurencijai tarp bendraamžių.

Kitos mokyklos daugiau orientuojasi į mokyklos misiją kaip erdvės ugdymui ir saviugdai kūrimą:

M 20: Būti švietimo įstaiga, teikiančia kokybišką ikimokyklinį, priešmokyklinį, pradinį ir pagrindinį ugdymą, kuriančia šiuolaikinę, inovatyvią, mokymosi aplinką bei besimokančios organizacijos kultūrą, kurioje gerai jaučiasi įvairių gebėjimų ir socialinių sluoksnių vaikai ir kiti bendruomenės nariai, gebančia perimti, išsaugoti ir perduoti praeities etnokultūros paveldą, skiepijančia pilietines ir tautines tradicijas.

M 9: Įgyvendinant valstybinę švietimo politiką, teikti kokybiškas ir veiksmingas švietimo paslaugas, atitinkančias nuolat kintančias visuomenės reikmes, tenkinti ugdymo(si) poreikius, sudaryti visiems lygias ugdymo(si) galimybes ir sąlygas, užtikrinti pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo įsigijimą, taupiai ir tiksliai naudoti skirtus išteklius.

Šioje pateiktyje akcentuojamas visų vaikų ugdymosi poreikių tenkinimas, lygių galimybių ir sąlygų sudarymas.

Beveik pusė tyrime dalyvavusių mokyklų, formuluodamos misiją, akcentuoja galimybę kiekvienam besimokančiajam įgyti kompetencijų – žinių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų; ugdyti asmenybę, gebančią aktyviai dalyvauti klasės ir mokyklos bendruomenės veikloje, kultūringai, pagarbiai elgtis, sveikai gyventi.

Pažymėtina, kad svarbiausias visų misijų siekis – kiekvieno ugdytinio individuali pažanga ir ugdymosi rezultatai, kurie būtų prasmingi pačiam ugdytiniui, jo tėvams (globėjams) ir padėsiantys toliau mokytis, įsitvirtinti gyvenime ir visuomenėje. M 8 misijoje akcentuojama tėvų įtraukimo į mokyklos gyvenimą svarba: *Teikti kokybišką išsilavinimą bendraujant ir bendradarbiaujant su mokiniu ir jo šeima (globėjais), padėti mokiniui pagal gebėjimus ir poreikius siekti individualios pažangos, ugdyti brandžias asmenybes, puoselėjančias tautos tradicijas.*

M 27 misijoje minimas siekis sudaryti saugias ugdymo ir ugdymosi sąlygas ir lygių galimybių užtikrinimas: *Padėti mokiniui mokytis pagal gebėjimus, įgyti bendrąją dalykinę, sociokultūrinę, technologinę raštingumą, dorinę, tautinę ir pilietinę brandą, užtikrinti lygias ugdymosi galimybes, vadovaujantis bendravimo ir bendradarbiavimo, dalinimosi sukaupta patirtimi principais, sudaryti sveikas ir saugias ugdymo ir ugdymosi sąlygas, racionaliai panaudojant turimus materialinius ir žmogiškuosius išteklius.*

Pateiktų mokyklų misijos yra išsamios. Tai rodo puikų nusiteikimą kryptingai plėtoti veiklą, pasiektų rezultatų pagrindu numatyti tolesnius tobulintinus veiklos aspektus.

Trumpa, lakoniška ir neatsakanti ne į vieną iš svarbių klausimų, *kas, kam ir kaip tai daroma* yra M 22 misija: *Tai abipusis džiaugsmas: mažajam augti – dideliui auginti.* Pažymėtina, kad ši misija atsietą nuo konkrečios aplinkos, nereali, anonimiška.

Pažymėtina, kad visos mokyklos savo misijas nukreipia į vaiko asmenybinių ūgtį, brandą, pažangą, veiklos prasmingumą. Misijų formuluotės skirtingos, tačiau jų turinys iš esmės dera su *Geros mokyklos koncepcija* ir inkluzinio ugdymo principais, tokiais kaip *aktyvus mokinių dalyvavimas, teigiamos mokytojų nuostatos, mokytojų kompetencijos.*

Tik maža dalis mokyklų pateikia savo filosofiją, o tai gali sudaryti mokykloms įvairias galimas kliūtis įgyvendinant misijas. Mokyklos filosofijos pagrindas yra vertybės (Tagramadzė, 2016 a, p. 8).

Mokyklos taip pat turi numatyti inkluzinės mokyklos misijos įgyvendinimo kliūtis ir numanyti trikdžių sprendimus. Tačiau ne visos tyrime dalyvavusios mokyklos paisė šios nuostatos.

Pvz., M 5 gimnazijos misija neatspindi visų vertybinių principų: *Įgyvendinant valstybinę švietimo politiką, ugdyti savarankiškus, dorus, tolerantiškus, aktyvius Lietuvos piliečius, teikti kokybiškas švietimo paslaugas, užtikrinant pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo įsigijimą.* Šioje misijoje trūksta demokratiškumo ir lygių galimybių, atvirumo įvairovei, skirtybėms, naujovėms ir geriausiai pasaulio praktikai.

Panaši ir M 29 gimnazijos misija: *Teikti šiuolaikinius reikalavimus atitinkantį antros pakopos pagrindinį bei vidurinį išsilavinimą ir ugdyti kompetencijas, būtinas sėkmingai socialinei integracijai ir tolimesniam mokymuisi;* bei M 30 gimnazijos misija: *Gimnazija teikia kokybiškas švietimo paslaugas pagal pagrindinio ugdymo programos antrąją dalį ir vidurinio ugdymo programą, ugdo aktyvų ir atsakingą valstybės pilietį, gebantį kurti, kritiškai mąstyti, bendrauti ir bendradarbiauti.*

Misija atskleidžia veiklos prasmę ir kryptį, todėl lengviau formuluojamos užduotys organizacijos nariams, jie patys lengviau suvokia, ką ir kodėl reikia daryti. Beveik pusė (47%) tyrime dalyvavusių mokyklų misijos atitinka švietimo strategijoje apibrėžtas misijos nuostatas: M 1 pradinės mokyklos, M 2 ir

M 3 gimnazijų, M 7 gimnazijos, M 8, M 11, M 12 gimnazijų, M 17 gimnazijos. Šias misijas vienija panašūs siekiai: *mokykla orientuota į XXI amžiaus mokymo(si) prioritetus, nuolatinę kaitą, besimokančiosios bendruomenės stiprinimą ir ugdanti tautos kultūrinėmis vertybėmis besiremianti, kūrybišką, atvirą, savarankų, laisvą ir atsakingą žmogų.*

M 27 gimnazijos misija, suformuluota vadovaujantis inkliuzinio ugdymo principais, yra efektyvi ir šiuolaikiška: *Padėti mokiniui mokytis pagal gebėjimus, įgyti bendrąjį dalykinį, sociokultūrinį, technologinį raštingumą, dorinę, tautinę ir pilietinę brandą, užtikrinti lygias ugdymosi galimybes, vadovaujantis bendravimo ir bendradarbiavimo, dalinimosi sukaupta patirtimi principais, sudaryti sveikas ir saugias ugdymo ir ugdymosi sąlygas, racionaliai panaudojant turimus materialinius ir žmogiškuosius išteklius.*

*Nacionalinė darnaus vystymosi strategija*⁵⁴ pagrįsta tokiais principais: vadovavimo, atsakomybės, ekologinio efektyvumo, mokslo ir žinių bei technologinės pažangos, atsargumo, dalyvavimo (partnerystės) bei kitais. Išnagrinėjus mokyklų vizijas ir misijas, žvelgiant per darnaus vystymosi prizmę, galima teigti, kad nėra tokio darnaus vystymosi principo kaip *bendruomeniškumas*. Norint užtikrinti socialiai stabilią plėtrą šiuolaikinėje visuomenėje, būtina skatinti kuo platesnį visų žmonių dalyvavimą priimant sprendimus. *Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje* viena iš nuostatų yra *mokytis visą gyvenimą*. Ši nuostata neatsispindi mokyklų vizijose.

Išanalizavus vizijas ir misijas, pateiktas bendrojo ugdymo mokyklų strateginiuose planuose, nustatyta, kad jose dominuoja siekis tobulėti, tačiau mažai atsispindi siekiai sukurti kažką naujo, siekti išskirtinumo. Mokyklos retai naudoja kūrybinį vizijos ir misijos kūrimo modelį. Analizuojant misijas ir vizijas sunku atskleisti, kokios mokyklos norima, kokie inkliuzinio ugdymo principai yra reikšmingi mokyklai.

Holistiškumo principas, kuris, sprendžiant sudėtingą subalansuotos plėtros problemą, atsižvelgia į kiekvieną veiksnį, taip pat neatsispindi mokyklų vizijose ir misijose. Dauguma problemų yra apibrėžtos bendrais bruožais, nėra išskirtinumo.

Dalies mokyklų misijos ir vizijos planavimo procesas parengtas analitiniu modeliu: analizuojant, kur dabar esama, ko norima pasiekti, ar galima tai pasiekti ir kokia tinkamiausia strategija.

Strateginio planavimo grupė, formuluodama mokyklos viziją ir misiją, dažniausiai gilinasi į ugdymo paskirtį, analizuoja vyriausybinius dokumentus, kurie reglamentuoja mokyklos ugdymo veiklą, taip pat remiasi kolegų patirtimi, seminarų medžiaga.

⁵⁴Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. (2016). http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=8084 (žiūrėta 2017-03-21).

Kuriant ir įgyvendinant vizijas ir misijas, reikėtų vadovaujantis nuostata, kad kiekviena mokykla turėtų kurti inkliuzinę mokyklą, kur gerbiamas, pripažįstamas kitoniškumas, kur sudaromos sąlygos visiems tenkinti individualius poreikius ir atsiskleisti. Tyrime dalyvavusių mokyklų vizijose ir misijose inkliuzinės politikos principai menkai atsispindi. Visų bendrojo ugdymo mokyklų politika nukreipta inkliuzinio ugdymosi link, bet pokyčiai vyksta lėtai ir nevienodai. Vienose įstaigose pažanga labai akivaizdi, kitose – nelabai.

Apibendrinus mokyklų misijų ir vizijų analizę išryškėjo, kad mokyklos supranta inkliuzinės mokyklos idėją, neatmeta jos įgyvendinimo galimybių. Galima daryti prielaidą, kad inkliuzinio ugdymo politikos įgyvendinimas bendrojo ugdymo mokyklose tampa realybe. Svarbu, kad visi mokyklos bendruomenės nariai suprastų, priimtų ir prisidėtų prie inkliuzinio ugdymo idėjų įgyvendinimo. Kiekviena mokykla eina savitu keliu, savaip pasirengusi pokyčiams ir turi savitas vertybes, tradicijas ir nuostatas. Tačiau visa tai ne visada atsiskleidžia mokyklų vizijoje ir misijoje, kurios dažniausiai formuluojamos abstrakčiai. Galima daryti prielaidą, kad pedagogams ir mokyklų vadovams trūksta žinių ir įgūdžių, kaip strategiškai planuoti inkliuzinės mokyklos veiklą.

IŠVADOS

Remiantis mokslinių šaltinių bei tyrimo duomenų analize, formuluojamos tokios apibendrinančios išvados:

1. Mokslinės literatūros ir švietimo dokumentų analizė parodė, jog inkluzinio ugdymo politika – įstatymų, įvairių politinių priemonių ir veiklų visuma, sudaro pagrindą užtikrinti ugdymo prieinamumą, skatina atnaujinti ugdymo programų turinį, gerinti mokytojų rengimo kokybę ir jų gebėjimą taikyti inovatyvius ugdymo metodus, užtikrina tinkamos aplinkos kūrimą bei strategijų, tenkinančių visų besimokančių asmenų specialiuosius ugdymosi poreikius ir visų darbuotojų poreikius, kūrimą ir taikymą.
2. Tyrimu atskleista, kad pedagogai ir specialistai, įgyvendindami inkluzinio ugdymo politikos principus, kuria *Mokyklą visiems*, saugią ir pozityvią ugdymo(si) aplinką, bando pritaikyti ją mokinių, visų mokyklos darbuotojų, tėvų ir globėjų poreikiams. Pedagogai ir specialistai suteikia individualią pagalbą, atitinkančią mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius, ugdo praktinius gyvenimo įgūdžius, reikalingus savarankiškam gyvenimui. Tačiau dalies pedagogų, specialistų ir kitų mokyklos darbuotojų neigiamos nuostatos ir nepakankamas pasirengimas inkluziniam mokinių ugdymui stabdo *Mokyklos visiems* kūrimo procesą.
3. Tyrimas parodė, specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimas bendrojo ugdymo mokyklose vykdomas kryptingai. Mokyklų inkluzinio ugdymo politika, nukreipta į visapusišką mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimą, užtikrina pagalbos prieinamumą. Tačiau ne visos mokyklos taiko tinkamas strategijas, padedančias sugrąžinti iškritusių iš mokyklos mokinių skaičių, padėti sugrįžusiems iš užsienio ar atvykusiems į mokyklą viduryje mokslo metų mokiniams užkirsti kelią smurtui, patyčioms ir diskriminacijai. Kiekvieno vaiko visavertis dalyvavimas mokyklos gyvenime ir kokybiškas jo ugdymosi poreikių tenkinimas gali būti užtikrintas tik vykdant sisteminius pokyčius.
4. Kokybinio tyrimo rezultatų analizė atskleidė bendrojo ugdymo mokyklų strateginio planavimo spragas: mokyklų misijos ir vizijos tik iš dalies atskleidžia inkluzinio ugdymo principus; misijos ir vizijos menkai dera tarpusavyje bei su šalies švietimo apibrėžta vizija ir misija. Patirties stoka kurti strateginius planus, formuluoti vizijas ir misijas tampa stabdžiu, įgyvendinant inkluzinio ugdymo politiką mokykloje.

Literatūra

1. Ainscow, M. (2007). Taking an inclusive turn. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 1, 3– 7.
2. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Miltenienė, L. (2011). *Specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimas: Lietuvos patirtis užsienio šalių kontekste*. Šiauliai: VŠI Šiaulių universiteto leidykla.
3. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L. (2010). *Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo(si) formų įvairovės tyrimas*. Tyrimo ataskaita. I dalis. Projektas. *Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo(si) formų plėtra*. Šiaulių universitetas, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
4. Ališauskienė, S., Ališauskas, A., Melienė, R., Šapelytė, O., Miltenienė, L., Gerulaitis, D. (2007). *Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis*. Tyrimo ataskaita. Šiaulių universitetas, Švietimo ir mokslo ministerija.
5. Ališauskas, A., Jomantaitė, R. (2008). *Bendrojo lavinimo mokyklų mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo analizė. Jaunųjų mokslininkų darbai*. 4 (20), 71– 78.
6. Ališauskas, R.. (2014). *Švietimo politikos gairės*. http://svis.emokykla.lt/uploads/Ricardas%20Alisauskas_SMM.pdf (žiūrėta 2017-03-21).
7. Ališauskienė, S., Kairienė, D. (2013). *Ekologiniu sisteminiu požiūriu grįsta ankstyvoji pagalba ikimokyklinėse ugdymo įstaigose. Specialusis ugdymas*. 2013. Nr.2 (29), 109– 122.
8. Ališauskas, A. (2007). *Vaiko psichopedagoginis vertinimas: pokyčių perspektyva*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
9. Ališauskas, A., Ališauskienė ir kt. (2011). *Specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimas. Lietuvos patirtis užsienio šalių kontekste*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
10. Ališauskas, A., Jomantaitė, R. (2008). *Bendrojo lavinimo mokyklų mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo analizė. Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4 (20), 71– 78.
11. Ališauskas, A., Klizaitė, J. (2010). *Būsimų pedagogų pasirengimas tenkinti mokinių specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Specialusis ugdymas*, 1 (22), 40– 49.
12. Ališauskienė S., Ališauskas A. (2011). *Inkliuzinės mokyklos kūrimas*. Konferencija *Švietimo konsultantų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo rezultatų apibendrinimas*. Vilnius.
13. Ališauskienė, S. (2003). *Specialistų ir tėvų bendradarbiavimo predispozicija ir bendradarbiavimo kūrimas. Specialusis ugdymas*, 1 (8), 129– 138.
14. Ališauskienė, S., Čegytė, D. (2008). *Ankstyvosios intervencijos vaikystėje specialistų profesinio pasirengimo turinio analizė. Specialusis ugdymas*, 2 (19), 79– 91.

15. Ališauskienė, S., Miltenienė L. (2004). *Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
16. Ambrukaitis, J. (2002). *Psichosocialiniai veiksniai, turintys įtakos specialiųjų poreikių vaikų ugdymo kokybei*. *Socialinis darbas*, (1), 34– 42.
17. Ambrukaitis, J. (2005). *Specialiojo ugdymo kaitos bruožai*. Mokslo taikomasis leidinys. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
18. Bartaševičius, R., Targamadzė, V. (2012). *Švietimo politika Lietuvos bendro avinimo mokyklose*. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA.
19. Booth, T., Ainscow, M. (2002). *Index of Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE). <http://www.csie.org.uk/resources/inclusion-index-explained.shtml>
20. Čiuladienė, G. (2012). *Iššūkiai mokyklai: inkliuzijos link*. *Švietimo problemos analizė*, 6 (70). https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/Issukiai_mokyklai.pdf (žiūrėta 2016-07-11).
21. Dudzinskienė, R., Kišonienė, R., Luneckienė, A., Žičkienė, D. (2008). *Į pagalbą mokytojui ir mokyklai*. Vilnius: VIA RECTA.
22. Europos komisija. Europa 2020. *Apie strategiją Europa 2020 glaustai*. http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_lt.htm (žiūrėta 2017-02-10).
23. Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2009. *Raktiniai inkliuzinio švietimo kokybės plėtros principai – Rekomendacijos politikams*, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-LT.pdf (žiūrėta 2017-02-11).
24. Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra (2014). *Įtraukiojo ugdymo aprūpinimo pagalbos priemonėmis organizavimas – Jungtinė ataskaita*. Odensė, Danija. Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo plėtros agentūra. https://www.european-agency.org/sites/default/files/OoPSummaryReport_LT.pdf (žiūrėta 2017-02-11).
25. Evansas, P., Sabaliauskienė, R. (2010). *Lietuvos kelias inkliuzinio ugdymo link*. *Specialusis ugdymas*, 2 (23), 158– 166.
26. Galkienė, A. (2005). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
27. Galkienė, A., Dudzinskienė, R. (2004). *Veiklos koordinavimo reikšmė specialiosios pedagoginės pagalbos efektyvumui ugdant heterogenines moksleivių grupes*. *Specialusis ugdymas*, 1 (10), 39– 48.
28. Geležinienė, R., Vasiliauskienė, L., Vyšniauskienė, A. (2011). *Mokomės kartu. Metodinės rekomendacijos mokytojams ir švietimo pagalbos teikėjams*. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, 2011.

29. *Geros mokyklos koncepcija* (2015). TAR, 2015-12-21, Nr. 20048.
30. Gerulaitis, D., Geležinienė, R., Povilaitienė, N., Venckus, R. (2009). *Kūrybiškumas ir socialinė integracija*. Metodinis leidinys. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
31. Gudinas, P., Uginskienė, E. (2006). *Švietimo politikos gerinimo gairės. UNESCO „Švietimo visiems“ ugdymo kokybės gerinimo politikos aktualumas Lietuvoje*. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA. 16. 127–136. www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/download/9714/7535 (žiūrėta 2017-02-11).
32. Gumuliauskienė, A. (2013). *Švietimo politikos formavimas ir įgyvendinimas: dėrmės aspektai*. Šiauliai, VšĮ ŠU leidykla.
33. Jucevičienė, P., Tautkevičienė, G. (2004). *Universiteto bibliotekos mokymosi aplinkos samprata. Ugdymo proceso linkmės*. Nr. 71, 101–105.
34. Jucevičienė, P. (1998). *Edukologinės idėjos Lietuvos švietimo sistemos modernizavimui*. Kaunas: Technologija.
35. Jucevičius R., Jucevičienė P., Janiūnaitė B., Cibulskas G. *Mokyklos strategija*. Strateginio vystymo vadovas. Kaunas: Žinių visuomenės institutas, 2003. ISBN 9955-9646-1-8.
36. *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija*. Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501.
37. Juodaitytė, A. (2014). *Vaikų individualizuoto ugdymo pedagoginės rekonstrukcijos: diskursai ir metakontekstai*. Šiaulių universitetas. Tiltai.
38. Kairienė, D., (2010). *Komandos narių bendradarbiavimas tenkinant ankstyvąją pagalbą vaikui ir šeimai: atvejo analizė*. Specialusis ugdymas. 2010. Nr. 1 (22), 84–96.
39. Kardelis K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Liucijus.
40. Kišonienė, R., Dudzinskienė, R. (2007). *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymo turinio individualizavimas*. Rekomendacijos mokytojams, ugdančioms skirtingų poreikių ir gebėjimų mokinius. Vilnius: VIA RECTA.
41. Kyriazopoulou, M. ir Weber, H. (redaktoriai) 2009. *Rodiklių parengimas – inkliuzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti*, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra.. www.european-agency.org/sites/default/files/development-of-a-set-of-indicators-for-inclusive-education-in-europe_indicators-LT.pdf (žiūrėta 2017-02-11).
42. Koskienė, N. (2014). A. Ališauskas: *Inkliuzinė mokykla – siekiamybė ar utopija?* <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/123202> (žiūrėta 2017-02-11).
43. Kunigytė-Arlauskienė, I., Jakaitienė, R. (2010). *Specialiųjų poreikių turinčių vaikų santykiai su mokyklos bendruomenės nariais*. SOCIALINIS UGDYMAS. 9 (1). 122–131.
44. Labinienė, R., Aidukienė, T., Kvedarienė, J., Kliminskas, R. (Sud.). (2003). *Mokyklą visiems kuriame šiandien*. Vilnius: Presvika.

45. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011). Valstybės žinios, Nr. 38-1804. http://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/Lietuvos-Respublikos-svietimo-istatymas_svietstrat.pdf (žiūrėta 2017-02-16).
46. Lietuva. Švietimas regionuose. Mokykla. (2015). Švietimo aprūpinimo centras. Vilnius.
47. Lietuva. Švietimas regionuose. Lygios galimybės. (2014). Švietimo aprūpinimo centras. Vilnius.
48. Lietuvos pažangos strategija Lietuva 2030. http://lms.lt/archyvas/files/active/0/2011-02-18_Lietuva2030.pdf (žiūrėta 2017-02-16-19).
49. Lietuvos Respublikos seimas. 2014. Dėl bendrojo ugdymo politikos formavimo ir įgyvendinimo. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=9495&p_k=1&p_d=150575 (žiūrėta 2017-02-16).
50. Mažylienė, A., Gutauskienė, R. Tumelienė, R Špokienė, R (2011). *Inkliuzinis ugdymas ir komandinė pagalba mokiniui*. Vilnius: Lodvila.
51. Meijer, C. J. W. (Sud.). (2005). *Inkliuzinis ugdymas ir veikla klasėje vidurinėje mokykloje*. Ataskaitos santrauka. Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra.
52. Miltenienė, L., Melienė, R. (2010). *Specialiojo ugdymo formos inkliuzinio ugdymo kontekste: Olandijos patirtis. Specialusis ugdymas*. Nr. 1 (22).
53. Monkevičius, A. (2009). Švietimo politika. <http://algirdas.m.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2009/10/> (žiūrėta 2017-02-16).
54. UNESCO *Inkliuzinio ugdymo plėtros gairės iliustruojamos pavyzdžiais* Tarptautinė konferencija *Inkliuzinis ugdymas: būdas skatinti socialinę sanglaudą*. http://www.inclusive-education-in-action.org/iea/dokumente/upload/b2fa1_madridflyer-lt.pdf (žiūrėta 2017-02-26).
55. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai.
56. Ruškus, J., Ališauskas, A., Šapelytė, O. (2006). *Pedagoginių psichologinių tarnybų veiklos veiksmingumas*. Tyrimo ataskaita. Šiaulių universitetas, Švietimo ir mokslo ministerija. https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/PPT_ataskaita.pdf (žiūrėta 2017-02-21).
57. Ruškus, J., Mažeikis, G. (2007). *Neįgalimas ir socialinis dalyvavimas*. Vši Šiaulių universiteto biblioteka.
58. Ruškus, J., Žvirdauskas, D., Zybartas, S., Eskytė, I., Motiečienė, R., Dorelaitienė, A. (2012). *Ikimokyklinis, priešmokyklinis ugdymas Lietuvoje. Būklės ir galimybių tyrimas. Mokslo studija*. Vytauto didžiojo universitetas. Kaunas.
59. Salamankos Deklaracija. (1996). *Specialusis ugdymas ir jo vystymosi metmenys. Švietimo naujovės*, 1, 3– 20.
60. *Specialiojo ir inkliuzinio ugdymo inovacijos*. Šiaulių universitetas. http://www.su.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=16653:specialiojo-ir

- inkliuzinio-ugdymo inovacijos&catid=974:mokslas-ir-menas&Itemid=16526&lang=lt (žiūrėta 2017-01-04).
61. Simoniukštytė, A. (2015) *Apie inkliuzinį ugdymą, pedagogų nuostatas ir tarpkultūrinę kompetenciją*. www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/apie-inkliuzini.../18870 (žiūrėta 2017-04-30).
62. Targamadzė, V. (2016a). *Gera bendrojo ugdymo mokykla: mimikrija ar metamorfozė?* Socialinis ugdymas. 42(1). 6– 16.
63. Targamadzė, V. (2016b). *Geros mokyklos koncepcija; sampratos naratyvas*. Tiltai. (1). 53– 61. <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v74i2.1366> (žiūrėta 2017-04-30).
64. Targamadzė V., Žadeikaitė L. (2007). *Modulio Ugdymo politika ir vadyba mokomoji medžiaga*. Aukštosios mokyklos dėstytojų pedagoginių kompetencijų bei gebėjimo taikyti šiuolaikines studijų technologijas tobulinimas, 2 knyga. Vilnius: Petro ofsetas.
65. Tarptautinės konferencijos *Inkliuzinis ugdymas: būdas skatinti socialinę sanglaudą*, vykusios 2010 m. kovo 11–12 d. Madride, išvados. https://www.european-agency.org/sites/default/files/inclusive-education-in-action-flyer_Madrid-Extracts-LT.pdf (žiūrėta: 2017- 02-18).
66. Vaitkevičiūtė, V. (2008). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas
67. *Valstybinė švietimo 2013– 2022 metų strategija*. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382> (žiūrėta 2017-02-24).
68. *Veiksmai, kurių reikia imtis inkliuzinio ugdymo srityje*. Deleгатų nuomonės ir pasiūlymai. Europos specialiojo ir inkliuzinio ugdymo agentūra, (2016). https://www.europeanagency.org/sites/default/files/Take%20Action%20for%20Inclusive%20Education_LT.pdf (žiūrėta 2017-03-04).
69. Žadeikaitė, L., Targamadzė, V. (2007). *Modulio Ugdymo politika ir vadyba aprašas*. Aukštosios mokyklos dėstytojų pedagoginių kompetencijų bei gebėjimo taikyti šiuolaikines studijų technologijas tobulinimo inovatyvi modulinė programa, 1 knyga. Vilnius: Petro ofsetas.
70. Želvys R. (2003). *Švietimo politika. Švietimo politika ir monitoringas*. Vilnius: Garnelis
71. *Показатели инклюзии. Разработка инклюзивной ПОЛИТИКИ*. Практическое пособие. Тони Бут, Мэл Эйнскоу, Перевод пособия осуществлен РООИ «Перспектива» Москва, Россия. <https://perspektiva-inva.ru/userfiles/education/publication/pokazateli-incluzii.pdf> (žiūrėta 2017-02-21).
72. Захарова Т. И. (2009). *Организационное поведение*. Москва: ЕАОИ.

Irena Eikšto

SCHOOL'S POLICY OF INCLUSIVE EDUCATION HELPING TO MEET STUDENTS WITH DIFFERENT EDUCATIONAL NEEDS

The Bachelor Theses

Summary

The bachelor thesis analyzes factors of school's inclusive education policy that helps to meet special educational needs of the students. In order to reveal the research subject a theoretical analysis has been carried and mix methods have been applied - quantitative research / survey has been combined with the qualitative research – the analysis of school documents.

The study sample consisted of 112 respondents from 30 comprehensive schools. Questionnaire survey investigated how the participating schools develop school for all and organise the special education for those who need it. Document analysis aimed to explore, how the schools' missions and visions reveal the inclusive education principles.

Analysing the data, a link between inclusive education policy and a quality of the meeting of special educational needs of the students has been researched.

The study revealed that *the goal of developing a school for all is implemented in establishing the inclusive education policy in schools. It is noted that for the introduction of school's inclusive education policy are necessary certain conditions, one of which is essential for inclusive education in action.* Depending on the school for all aim to implement the principles of inclusive education in comprehensive schools, students develop *respect for diversity*, active participation of students, teachers develop positive provisions, competences, school leadership is developed, and there is harmony of various departments. The organization of special educational assistance is carried out purposefully in comprehensive schools. All actions are aligned with national educational strategies and legislation governing special education. Physical care and psychological security are taken for students and staff, focusing on behaviour and discipline problems. The school environment is comfortable and safe, but in some schools teachers miss modernity and functionality. There are notable efforts to improve the education quality of students with SEN and to apply the full form of integration in education. However, educators and experts note that some of the teachers, specialists and other school staff negative attitudes and preparedness for inclusive education of students, stop the school for all development process. Schools do not prevent violence, bullying and discrimination outbreaks. Each child's full-scale participation in school life can be guaranteed only for the recovery of the various educational needs, or at least partially compensate for reduced function. Schools lack of experience in creating strategic plans, to articulate its vision and mission becomes a serious hindrance to the implementation of inclusive education policy.

Key words: inclusive school policy, special educational needs, special educational support, inclusive education.

PRIEDAI

ANKETINĖ APKLAUSA

INKLIUZINĖS ŠVIETIMO POLITIKOS PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO KOKYBĖS LYGIO NUSTATYMAS LIETUVOS BENDROJO UGDYMO MOKYKLOSE

Mieli kolegos,

Šio tyrimo tikslas – atskleisti, kaip šiuo metu Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose įgyvendinami inkliuzinės švietimo politikos principai.

Tikime, kad Jūsų atsakymai padės geriau pažinti šalies mokyklų, įgyvendinančių bendrojo ugdymo programas, inkliuzinės politikos nuostatas.

APKLAUSA YRA ANONIMINĖ!

Joje dalyvauja pedagogai, įvairūs specialistai, administracijos darbuotojai ir vadovai, dirbantys Lietuvos mokyklose.

Jūsų atsakymai ir patirtis mums labai svarbi, todėl prašome atsakyti į visus anketos klausimus.

Prašome pažymėti atsakymo variantus, atitinkančius Jūsų nuomonę ar/ir patirtį. Dėkojame už bendradarbiavimą.

Šiaulių universiteto Specialiosios pedagogikos bakalauro studijų studentė Irena Eikšto. Bakalauro darbo vadovė prof. Stefanija Ališauskienė.

2017

Susipažinkime! Pateikite informacijos apie save.

Atsakymus žymėkite taip

☒

arba įrašykite

Jūsų lytis:	☐ Moteris ☐ Vyras
Jūsų užimamos pareigos (įrašykite):	
Jūs dirbate mokykloje:	☐ Pradinėje mokykloje ☐ Pagrindinėje mokykloje ☐ Progimnazijoje ☐ Gimnazijoje ☐ Kita (įrašykite)
Jūsų darbo stažas:	☐ Iki 5 metų ☐ 6 – 10 m. ☐ 11 – 15 m. ☐ 16 – 20 m. ☐ 21 ir daugiau
Su kokiais mokiniais dirbate:	☐ 1-4 klasių mokiniais ☐ 5-10 klasių mokiniais ☐ 11-12 klasių mokiniais
Kiek mokykloje mokosi mokinių (įrašykite):	
Kiek mokykloje mokosi mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių (įrašykite):	
Kiek mokykloje mokosi mokinių iš socialinės rizikos aplinkos (įrašykite):	
Kiek mokykloje dirba mokytojų (įrašykite):	
Išvardinkite, kiek ir kokie specialistai dirba mokykloje, pvz., <i>specialusis pedagogas ir t.t.</i>	

Dabar prašome atsakyti į klausimus, kaip Jūsų mokyklose įgyvendinami inkliuzinio švietimo principai. Pažymėkite kiekvieno teiginio tik vieną Jums tinkamą atsakymą arba įrašykite

Teiginiai		Taip	Labiau taip nei ne	Labiau ne nei taip	Ne
1. Mokyklos visiems kūrimas					
1.1 Darbuotojų įdarbinimas ir pareigų paaugštinimas vykdomi sąžiningai					
1.1.1.	Visi mokyklos bendruomenės nariai, tiek mokyklos viduje, tiek už jos ribų, mano, kad į aukštesnes pareigas skiriami tik tinkami šioms pareigoms darbuotojai.				
1.1.2.	Mokykloje visi darbuotojai vertinami, remiantis lygybės principu.				
1.1.3.	Pagrindinis darbuotojų skyrimo į tam tikras pareigas kriterijus yra visų mokyklos mokinių poreikių įvairovės pripažinimas.				
1.1.4.	Mokykloje visada įmanoma organizuoti neatvykstančių į darbą darbuotojų pavadavimą				
1.1.5. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)					
1.2 Visiems naujiems darbuotojams padedama integruotis į mokyklos kolektyvą					
1.2.1.	Mokykla supranta, su kokiais sunkumais gali susidurti naujas darbuotojas.				
1.2.2.	Visi darbuotojai, taip pat ir nauji, turi galimybę pasidalinti žiniomis ir patirtimi.				
1.2.3.	Visiems darbuotojams suteikiama būtina informacija apie mokyklą.				
1.2.4.	Vertinama naujų darbuotojų nuomonė apie mokyklą ir jų naujas požiūris į mokykloje vykstančius procesus.				
1.2.5. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)					
1.3 Mokykla siekia, kad joje ugdytūsi visi netoliese gyvenantys vaikai.					
1.3.1.	Visi mokiniai, kurie gyvena netoliese, priimami į mokyklą, nepriklausomai nuo jų žinių, gebėjimų ir pasiekimų lygio arba sveikatos būklės.				
1.3.2.	Mokykla siekia padėti tautinėms mažumoms priklausantiems vaikams įveikti kliūtis mokyklos gyvenime.				
1.3.3.	Į mokyklos gyvenimą aktyviai įtraukiami vaikai, kurie ką tik atvyko gyventi į Lietuvą iš užsienio šalių.				
1.3.4.	Specialiąsias ugdymo įstaigas lankantys mokiniai, gyvenantys netoli mokyklos, kviečiami dalyvauti mokyklos renginiuose.				
1.3.5. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)					
1.4 Mokykliniai pastatai prieinami asmenims, turintiems fizinę negalią.					
1.4.1.	Mokykla pritaiko neįgaliesiems asmenims visas patalpas: klasių, koridorių, tualetų, valgyklos, žaidimų aikštelių mokyklos kieme.				
1.4.2.	Organizuojami pasitarimai su nevyriausybinėmis organizacijomis dėl				

	fizinės mokyklos aplinkos prieinamumo gerinimo.				
1.4.3.	Mokykla vykdo įstatymus ir kitus oficialius reikalavimus dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymo sąlygų, fizinės aplinkos prieinamumo gerinimo.				
1.4.4. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)					
.....					
1.5 Visiems naujiems mokiniams padedama adaptuotis mokykloje.					
1.5.1.	Sukurta speciali informacinė programa, leidžianti supažindinti su mokykla kiekvieną naują mokinį.				
1.5.2.	Tėvams prieinama informacija apie nacionalinę švietimo sistemą ir apie mokyklą.				
1.5.3.	Naujam mokiniui suteikiama galimybė dirbti poroje su labiau patyrusiu draugu.				
1.5.4.	Teikiama pagalba mokiniams, kuriems sudėtinga, ypač mokymosi pradžioje, įsiminti mokyklos patalpų išsidėstymą.				
1.5.5.	Nauji mokiniai supranta, į ką mokykloje galima kreiptis, iškilus problemai.				
1.5.6.	Vaikai iš anksto supažindinami su mokykla, prieš jiems pereinant į ją iš vaikų darželio ar iš pradinės mokyklos į vidurinę.				
1.5.7. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)					
.....					
1.6 Kiekvienas mokinys vienodai vertinamas vykdant klasių ir ugdymo grupių komplektavimą.					
1.6.1.	Įvairūs mokyklos resursai (patalpos, priemonės, mokytojai) klasėms skirstomi sąžiningai.				
1.6.2.	Skirstant mokinius pagal klases kreipiamas dėmesys į nusistovėjusius draugiškus santykius tarp vaikų ir į mokinius, kalbančius ta pačia gimtąja kalba.				
1.6.3.	Mokykloje kryptingai teikiama pagalba mokiniams, turintiems žemus mokymosi pasiekimus.				
1.6.4.	Mokyklos suvokia, kad Švietimo įstatymas įpareigoja ugdyti vaikus, turinčius mokymosi sunkumų bendroje klasėje kartu su kitais bendraamžiais.				
1.6.5. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)					
.....					
2. Specialios pedagoginės pagalbos teikimo organizavimas					
2.1. Visi specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo būdai yra koordinuojami.					
2.1.1.	Mokyklos inkliuzinė politika, nukreipta į specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą, suprantama visiems mokyklos bendruomenės nariams.				
2.1.2.	Administracijos specialistai supranta specialiosios pedagoginės pagalbos svarbą įgyvendinant inkliuzinę politiką mokykloje.				
2.1.3.	Yra aiškus planas, leidžiantis integruoti tarpžinybinių pagalbos tarnybų paslaugas, įgyvendinant inkliuzinę mokyklos politiką.				
2.1.4.	Darbuotojai informuoti apie visas tarnybas už mokyklos ribų, kurios gali padėti užtikrinti kokybišką ugdymą ir visų mokinių įtraukimą į mokyklos gyvenimą.				
2.1.5. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)					
.....					
2.2. Darbuotojų profesinės kvalifikacijos kėlimas padeda jiems tinkamai reaguoti į					

skirtingus mokinių poreikius.				
2.2.1.	Ugdymo proceso planavimo veikla nukreipta į visapusišką mokinių, turinčių skirtingą patirtį, gebėjimus ir sveikatos sutrikimus, įtraukimą į ugdymo procesą ir mokyklos gyvenimą.			
2.2.2.	Darbuotojai apmokomi taikyti alternatyviuosius ugdymo metodus, kurie skatina aktyvų mokinių bendradarbiavimą ugdymo(si) procese.			
2.2.3.	Mokytojai ir specialiosios pedagoginės pagalbos specialistai turi galimybę plėtoti savo profesinį bendradarbiavimą.			
2.2.4.	Darbuotojai naudoja naujausias informacines ugdymo(si) technologijas			
2.2.5.	Visi darbuotojai supažindinami su Neįgaliųjų teisių konvencija.			
2.2.6. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)				
.....				
2.3. Mokyklos švietimo politika yra inkliuzinė.				
2.3.1.	Mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, vertinami kaip asmenys, turintys įvairių interesų, žinių ir gebėjimų, o ne kaip atskira grupė.			
2.3.2.	Specialioji pedagoginė pagalba teikiama tiems vaikams, kuriems reikia įveikti ugdymosi procese pasitaikančias kliūtis			
2.3.3.	Mokyklos apraše pateikta mokiniams ir tėvams prieinama informacija apie specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarką.			
2.3.4.	Mokykloje specialioji pedagoginė pagalba teikiama esant reikalui ir be formalių įvertinimo procedūrų.			
2.3.5.	Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo politika nukreipta į vaiko įtraukimą ir visavertį dalyvavimą mokyklos gyvenime bei iškritimo iš mokyklos mažinimą.			
2.3.6. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)				
.....				
2.4. Įveikiant ugdymo(si) ir dalyvavimo kliūtis, vadovaujamosi LR Švietimo įstatymu bei poįstatyminiais aktais				
2.4.1.	Mokyklos veikla organizuojama derinant <i>Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ugdymo organizavimo tvarkos aprašo (2011)</i> ir <i>Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos</i> nuostatas.			
2.4.2.	Pedagoginės psichologinės bei švietimo pagalbos tarnybos padeda mokyklai organizuoti ir teikti specialiąją pedagoginę pagalbą.			
2.4.3.	Specialiųjų ugdymosi poreikių vertinimo išvadose pateikiamos rekomendacijos, kaip pritaikyti Bendrąsias ugdymo(si) programas ir padidinti mokinio dalyvavimą mokyklos gyvenime.			
2.4.4. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)				
.....				
2.5. Mokiniais, ugdomiems ne gimtąja kalba, specialioji pedagoginė pagalba derinama su kita pagalba.				
2.5.1.	Už specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą atsakingi visi mokyklos darbuotojai.			
2.5.2.	Prieinami gestų ir kitų kalbų vertėjai, tada, kai reikia.			
2.5.3.	Gyvenamosios šalies ir kultūros keitimas laikomas kriterijumi, sukeliančiu ugdymo(si) ir pilnaverčio dalyvavimo sunkumus.			
2.5.4.	Pagalba tokiems mokiniams nukreipta į sunkumų įveikimą visose ugdymo(si) srityse ir organizacinėje mokyklos struktūroje.			

2.5.5. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)				
.....				
2.6. Neformaliojo ugdymo ir pagalbos vaikams, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų, politika siejama su ugdymo planų pritaikymo ir specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo politika.				
2.6.1.	Ugdymo(si) ir pilnaverčio dalyvavimo sunkumų įveikimas yra visų pagalbos tarnybų pareiga.			
2.6.2.	Pagalba vaikams, turintiems elgesio sutrikimų, padeda pagerinti <i>visų</i> mokinių situaciją.			
2.6.3.	Ne tik mokyklos praktika ir kultūra, bet ir politika nukreipta į pagalbą vaikams, turintiems elgesio sutrikimų.			
2.6.4.	Mokykla, siekdama padėti vaikams, turintiems elgesio sutrikimų, palaiko glaudžius ryšius su vaiko teisių apsaugos bei kitomis tarnybomis.			
2.6.5. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)				
.....				
2.7. Mokinių šalinimo iš mokyklos dėl elgesio taisyklių pažeidimų praktika				
2.7.1.	Šalinimas iš mokyklos dėl elgesio taisyklių pažeidimo vertinamas kaip procesas, kai pirmiausiai išbandoma kitokia ugdymo metodika ir pagalba.			
2.7.2.	Mokykloje organizuojami tėvų, mokinių, darbuotojų ir kitų asmenų susirinkimai ar kiti renginiai, kurių metu sprendžiamos elgesio problemos, kol jos netapo nekontroliuojamos.			
2.7.3.	Mokykloje netoleruojamas pažymių sumažinimas tautinių mažumų ir įvairių socialinių grupių mokiniams.			
2.7.4.	Mokyklos veiksmai, reaguojant į mokinių elgesio problemas, nukreipti į tinkamo elgesio ugdymą ir pažangą, o ne į bausmę.			
2.7.5.	Yra aiškus mokinių, pašalintų iš mokyklos dėl elgesio taisyklių pažeidimo, sugrąžinimo į mokyklą planas.			
2.7.6. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)				
.....				
2.8. Įveikiamos kliūtys, trukdančios pamokų lankomumui.				
2.8.1.	Svarstomos pamokų lankomumą trikdančios kliūtys, susijusios su kultūriniais bei mokinių bendravimo su bendraamžiais ar namų aplinkos veiksniais.			
2.8.2.	Mokykla, reaguodama į mokinių nėštumą, suteikia mergaitėms paramą, o ne diskriminuoja jas.			
2.8.3.	Mokykla suteikia tinkamą pagalbą sugrįžusiam į mokyklą vaikui, kuris ilgai nelankė mokyklos, išgyvena sunkią netektį, lėtinę ligą ar pan.			
2.8.4.	Mokykloje yra integracijos į ugdymo procesą strategija, kuri taikoma mokiniams, ilgai nelankantiems mokyklos.			
2.8.6. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)				
.....				
2.9. Mažinama psichologinio smurto mokykloje rizika.				
2.9.1.	Mokykloje numanoma potenciali psichologinio smurto tarp mokinių, tarp darbuotojų, tarp darbuotojų ir tėvų, galimybė.			
2.9.2.	Mokykla įgyvendina aiškią psichologinio smurto prevencijos politiką.			
2.9.3.	Mokykloje yra darbuotojai (vyrai ir moterys), į kuriuos mokiniai gali			

	kreiptis pagalbos, tada, kai juos gąsdina, persekioja ir pan.				
2.9.4.	Mokiniai žino, į ką konkrečiai jie gali kreiptis pagalbos.				
2.9.5.	Mokykloje ar už jos ribų yra darbuotojai, į kuriuos gali kreiptis pedagogai ar mokyklos personalas, jei jie gąsdinami ar patiria psichologinį smurtą.				
2.9.6. Kita informacija ir Jūsų komentarai (prašome įrašyti)					
.....					

Maloniai prašome pateikti kitus, su Anketa susijusius savo komentarus:

.....

.....

Nuoširdžiai dėkojame už bendradarbiavimą ir pagalbą!

Eil. nr.	Mokyklos pavadinimas	Vizija	Misija	Filosofija
		Lietuvos švietimo vizija – kiekvienas vaikas, jaunas ir suaugęs žmogus Lietuvoje siekia ir nesunkiai randa kur mokytis, šalies švietimo sistemą sudaro valstybinės, savivaldybių ir nevalstybinės nuolat tobulėjančios, tarpusavyje ir su partneriais bendradarbiaujančios švietimo įstaigos, kurių darbuotojai turi autoritetą visuomenėje ir palaiko nuolatinę diskusiją dėl šalies švietimo plėtotės, Lietuvos valstybės ir jos žmonių sėkmės ir kultūros bei ūkio plėtros, atsižvelgiant į miesto ir kaimo darnią raidą. (VALSTYBINĖ ŠVIETIMO 2013–2022 METŲ STRATEGIJA)	Lietuvos švietimo Švietimo misija – suteikti kiekvienam su Lietuva save susiejusiam asmeniui savarankiško ir aktyvaus gyvenimo pagrindus, padėti nuolat tobulinti savo gebėjimus tapti visaverčiu demokratinės visuomenės nariu, aktyviai dalyvaujančiu socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime. (VALSTYBINĖ ŠVIETIMO 2013–2022 METŲ STRATEGIJA)	
M1	Vilniaus sav. Grigiškių pradinė mokykla	Moderni mokykla, užtikrinanti ugdymosi kokybę, atsižvelgianti į visuomenės poreikius, vertybių sistemą, puoselėjanti moksleivių dvasines ir fizines galias, ugdanti tvirtus dorovės ir sveikos gyvensenos pagrindus, bendrąsias žmogaus vertybes, lavinanti gebėjimus prisitaikyti šiuolaikiniame greitai besikeičiančiame gyvenime.	Teikti Vilniaus miesto savivaldybės Grigiškių gyvenvietės vaikams pradinį ugdymą. Ugdyti gebėjimą mokytis; Skatinti vaiką siekti pažangos; Formuoti įgūdžius, gebėjimus, vertybines nuostatas; Ruošti vaiką sistemingam ugdymui, mokymui II – oje mokyklos pakopoje. Jausti atsakomybę už tuos, kuriuos patikėjo mums tėvai (rūpintojai) ir ruošti juos nuolat besikeičiančiame gyvenime.	Dabartimi perkame ateitį.
M2	Vilniaus sav. Grigiškių „Šviesos“	Gimnazija – saugi, atvira kaitai, moderni, aukštos kultūros ugdymo įstaiga, turinti gerą materialinę bazę,	Gimnazija teikia mokiniams kokybišką I ir II pakopų pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą.	Filosofija Teisingumas, iniciatyvum

	gimnazija	aukštos kvalifikacijos pedagogus ir sudaranti palankias sąlygas, kad visiems gimnazijos bendruomenės nariams būtų gera, kad atsiskleistų kiekvieno bendruomenės nario kūrybiškumas ir kad kiekvienas bendruomenės narys pagal savo gebėjimus ir polinkius įgytų šiuolaikines kompetencijas.	Kompetentingi mokytojai, bendraudami ir bendradarbiaudami su mokiniais ir jų šeimomis, padeda mokiniams pagal jų gebėjimus ir poreikius pasiekti gerų rezultatų, atsakingai rinktis savo gyvenimo kelią, įgyti dorinę, tautinę ir pilietinę brandą, išsiugdyti socialinius įgūdžius. Gimnazija sudaro sąlygas mokytojų profesiniam tobulėjimui. Tai siekianti tobulėti organizacija, puoselėjanti savo tradicijas, tautiškumą, toleranciją, mokanti prisitaikyti prie besikeičiančių aplinkos sąlygų.	as, bendradarbiavimas, pagalba vienas kitam ir asmeninė atsakomybė už savo veiklas.
M3	Vilniaus sav. Grigiškių gimnazija	Grigiškių gimnazija – demokratiška, atvira ir draugiška bendruomenei, nuolat besimokanti, atsižvelgianti į kiekvieno vaiko gebėjimus, polinkius ir teikianti kokybišką išsilavinimą, ugdanti moraliniais principais ir asmeniniu kultūros pavyzdžiu besivadovaujantį žmogų, mokanti atvirumo, tolerancijos bei pagarbos tautų tradicijoms.	Sudaryti geras sąlygas siekti aukštos žinių kokybės, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio galimybes. Išryškinti mokinių individualumą, puoselėti jų saviugdą ruošiant integracijai į visuomenę. Padėti moksleiviams stiprinti mokymosi motyvą, tinkamai pasiruošti studijoms. Užtikrinti mokyklos bendruomenės narių tobulėjimą.	Pagrindinė vertybė yra žmogus – mokinys – mokytojas. Svarbiausia – bendravimas ir bendradarbiavimas, geranoriška pagalba, jauki ir saugi aplinka.
M4	Trakų r. Lentvario Henriko Senkevičiaus gimnazija	Moderni, atvira pokyčiams ir visuomenei ugdymo įstaiga, kuri aktyviai organizuoja ugdymo procesą, teikia aukšto lygio vidurinę išsilavinimą, puoselėja tautinę kultūrą, ugdo dorą ir sąmoningą Lietuvos Respublikos pilietį, gebantį kūrybiškai taikyti žinias gyvenime.	Teikti ikimokyklinį, priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą, sudaryti visiems mokiniams lygias galimybes mokytis ir įgyti kokybišką išsilavinimą sveikoje ir saugioje aplinkoje; tenkinti švietėjiškus, kultūrinius ir tautinius poreikius.	Nuo mokymo – į mokymąsi remiantis demokratijos principais, bendravimu, bendradarbiavimu, pasitikėjimu, vientisumu, kūrybingum

				u ir nuolatiniu atsinaujinim u.
M5	Trakų r. Lentvario Motiejaus Šimelionio gimnazija	Gimnazija, teikianti kokybišką ir įvairiapusį išsilavinimą įvairių gebėjimų ir polinkių mokiniams, demokratiška, dinamiška, tolerantiška, gebanti darniai gyventi bendruomenė, ugdanti dorą, humanišką, išsilavinusį mokinį, nebijantį pokyčių, gebantį, įveikti sunkumus bei įgyvendinti profesinius lūkesčius	Įgyvendinant valstybinę švietimo politiką, ugdyti savarankiškus, dorus, tolerantiškus, aktyvius Lietuvos piliečius, teikti kokybiškas švietimo paslaugas, užtikrinant pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo įsigijimą.	
M6	Trakų r. Lentvario pradinė mokykla	Moderni, europietiška, demokratiškai organizuota, kokybišką ugdymą užtikrinanti mokykla ugdymo inovacijų diegimo ir sklaidos centras atviras kaitai ir tobulėjimui. Mokykla, kurioje vaikas yra asmenybė ir kūrėjas, mokytojas-asmenybė, kūrėjas ir draugas, tėvai - ugdymo proceso dalyviai ir partneriai	Bendrojo lavinimo mokykla, teikianti kokybišką priešmokyklinį ir pradinį išsilavinimą, sudaranti sąlygas mokinių saviraiškos tenkinimui, organizuojanti kryptingą meninį ugdymą, ugdanti visapusiškai išsilavinusią asmenybę, gebančią sėkmingai mokytis pagrindinės mokyklos mokymo pakopoje.	
M7	Šalčininkų r. Kalesninkų Liudviko Narbuto gimnazija	Mokyklos veikla besiremianti demokratiškumo, bendradarbiavimo, profesionalumo principais yra orientuota į vaiką, į ateitį. Mokykloje ugdomi mokinių komunikaciniai gebėjimai, socialinė ir informacinė kultūra, gebėjimas konkuruoti atviroje, nuolat kintančioje visuomenėje. Mokykla besimokanti bendruomenė, nuolat keliantys kvalifikaciją pedagoginis personalas. Mokinyss ir jo tėvai – mokyklos partneriai. Mokykla – mokymosi ir bendradarbiavimo centras visai Kalesninkų bendruomenei.	Mokykla teikia kokybišką ikimokyklinį, priešmokyklinį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą, užtikrina saugią mokymo (-si) aplinką. Mokykloje vyrauja demokratiniai santykiai pagrįsti tolerancija ir tarpusavio pagarba.	Nuolatinis tobulėjimas, tolerancija, gėris, pagarba žmogui yra vertybės, kurias stengiamės įskiepyti savo mokiniams, kurdami jaukią, draugišką darbo ir mokymo(-si) atmosferą savo mokykloje.

M8	Trakų rajono Onušio Donato Malinausko gimnazija	Moderni, saugi, atvira kaitai ir inovacijoms, nuolat besimokanti demokratiškais principais organizuota valstybinė ugdymo įstaiga, orientuota į bendražmogiškąsias vertybes, teikianti kokybišką išsilavinimą, ugdanti mokinių asmenybės kompetencijas, kurianti kultūros židinį vietos bendruomenei.	Teikti kokybišką išsilavinimą bendraujant ir bendradarbiaujant su mokiniu ir jo šeima (globėjais), padėti mokiniui pagal gebėjimus ir poreikius siekti individualios pažangos, ugdyti brandžias asmenybės, puoselėjančias tautos tradicijas.	Ugdausi pažinimo kompetenciją – pažįstu pasaulį. Pažinimo procesas begalinis
M9	Trakų rajono Aukštadvario gimnazija	Šiuolaikiška, saugi, patraukli mokytis, sava ir savita mokykla, sudaranti sąlygas ugdyti(s) įvairių poreikių turintiems mokiniams, vykdanči pagrindinio, vidurinio ugdymo programas, siekianti tapti gimnazija.	Įgyvendinant valstybinę švietimo politiką, teikti kokybiškas ir veiksmingas švietimo paslaugas, atitinkančias nuolat kintančias visuomenės reikmes, tenkinti ugdymo(si) poreikius, sudaryti visiems lygias ugdymo(si) galimybes ir sąlygas, užtikrinti pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo įsigijimą, taupiai ir tikslingai naudoti skirtus išteklius. Sudaryti galimybes kiekvienam besimokančiajam įgyti kompetencijų - žinių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų. Ugdyti asmenybę, gebančią aktyviai dalyvauti klasės ir mokyklos bendruomenės veikloje, kultūringai, pagarbiai elgtis, sveikai gyventi.	
M10	Trakų rajono Senujų Trakų Kęstučio pagrindinė mokykla	Atvira naujovėms, nuolat besimokanti, įsivertinanti, atsinaujinanti, atvira ir atskaitinga mokykla, kurios centre – vaikas.	Mokykla, sudaranti sąlygas kokybiškam kiekvieno vaiko ugdymui pagal priešmokyklinio, pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, kurioje mokiny s vertinamas, kūrybiškas, tolerantiškas ir nuolat besimokantis	Mokykla – kiekvienam besimokančiam ir dirbančiam vieta atsiskleisti ir įprasminti save.
M11	Trakų rajono	Ugdyti savarankišką, sugebančią atsakingai kurti	Mokykla yra moderni, dinamiška, pažangi	Mokykloje gera, saugu,

	Lentvario Versmės gimnazija	savo gyvenimą, visapusiškai išsilavinusią, galinčią pritaikyti įgytas žinias, sugebėjimus ir kompetenciją besikeičiančioje visuomenėje, realizuojančią mokymosi viso gyvenimo idėją, mokančią įsitvirtinti Lietuvos ir Europos kultūros erdvėje jaunąją kartą.	mokymosi įstaiga – teikianti priešmokyklinį vaikų ugdymą, formalųjį, pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą, sudaranti sąlygas mokiniams mokytis ankstyvojo anglų kalbos bei pagilinto valstybinės lietuvių kalbos mokymo, diegianti naujausias informacines technologijas ugdymo procese, teikianti galimybes mokytojų ir mokinių tobulėjimui, bei gebanti veikti besikeičiančioje visuomenėje.	smagu, kai vyksta nauji pokyčiai, o Tu tampi ne stebėtoju, o aktyviu dalyviu. Mokytis niekada nėvėlu, bet geriausia tai pradėti daryti šiandien!
M 12	Trakų r. Paluknio Medeinos gimnazija	Demokratiniais principais organizuota ugdymo įstaiga maksimaliai tenkinanti mokinių mokymosi ir saviraiškos poreikis, organizuojanti nenutrūkstamą mokytojų kvalifikacinį tobulėjimą, aprūpinta moderniomis informacinių technologijų priemonėmis, esanti šiuolaikiška ir veikianti pagal nuoseklumo, pagrįstumo, kokybiškumo ir pilietiškumo principus.	Teikti pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą lietuvių kalba pagal valstybinius standartus. Ugdyti mokinius atsižvelgiant į jų įgimtas savybes, rūpintis jų saugumu ir kompetencijomis. Puoselėti mokinių savivaldą, mokyti juos integruotis į visuomenę, būti atviriems visai gimnazijos bendruomenei.	
M 13	Trakų r. Rūdiškių gimnazija	Gimnazija, kur asmenine atsakomybe ir pozityviu požiūriu sukurtoje saugioje aplinkoje užtikrinamas kiekvieno bendruomenės nario visokeriopas tobulėjimas.	Ugdyti bendražmogiškas vertybes, bendrąsias ir dalykines kompetencijas; teikti kokybišką pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą; organizuoti ugdymą lietuvių ir lenkų kalbomis; sėkmingai integruoti mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, racionaliai išnaudojant visus žmogiškuosius ir materialiuosius išteklius; diegti (siūlyti) profesinius modulius, siekiant kokybiškiau ruošti mokinius gyvenimui, praktinei veiklai; telkti	

			bendruomenę, tapti kultūros ir švietimo skleidimo centru; lenkti besikeičiančias aplinkybes savo pasiryžimu nuolat mokytis ir tobulėti.	
M 14	Trakų rajono Senujų Trakų Andžejaus Stelmachovskio pagrindinė mokykla	Moderni, demokratijos principais besivadovaujanti, atitinkanti gyvenimo keliamus reikalavimus ir poreikius pagrindinė mokykla, kurioje kiekvienas bendruomenės narys galėtų įsigyti ir tobulinti savo kompetencijas, reikalingas šiuolaikinio gyvenimo iššūkiams.	Mokykla saugi, dinamiška, atvira kaitai, inovatyvi, skatinanti žinių poreikį, puoselėjanti kiekvieno vaiko individualumą, plėtojanti partnerystę ir aktyviai dalyvaujanti miesto, rajono, šalies ir tarptautiniame gyvenime	
M 15	Trakų pradinė mokykla	Patraukli, šiuolaikiška, efektyviai dirbanti, besimokanti, turinti modernią ugdymo bazę pradinė mokykla.	Teikti pradinį išsilavinimą, išugdyti gebėjimus, įgūdžius, reikalingus mokyklos mokiniams mokytis pagrindinės mokyklos mokymo pakopoje.	Teisingumas, bendradarbiavimas, pagalba vienas kitam, asmeninė atsakomybė.
M 16	Trakų Vytauto Didžiojo gimnazija	Gimnazija yra nuolat tobulėjanti švietimo įstaiga, kurios veikla pagrįsta bendruomenės iniciatyvomis, išplėtotą socialinę partnerystę ir bendradarbiavimą, užtikrinanti kokybišką esminių mokinio kompetencijų ugdymą ir sąmoningą asmeninę pažangą	Gimnazija – bendruomenės edukacinis kultūrinis centras, teikiantis pagrindinį bei vidurinį išsilavinimą, užtikrinantis mokytojų profesinį meistriškumą, padėsiantį formuoti kokybišką ir efektyvų mokymą(si), atliepiantį individualius asmenybės poreikius.	Mokymasis – vidinis lobis.
M 17	Elektrėnų savivaldybės Semeliškių gimnazija	Efektyvi, tradicinio ugdymo vertybėmis besivadovaujanti gimnazija, įgyvendinanti pradinį, pagrindinį ir vidurinį mokymą, ugdanti savarankišką, atsakingą, patriotišką, kultūringą asmenybę, gebančią plėtoti savo pažinimo galias, kūrybingai naudoti žinių visumą. Gimnazija orientuota į asmens	Teikti kokybišką, atitinkantį standartus, pradinį ir vidurinį išsilavinimą Semeliškių seniūnijos teritorijoje gyvenantiems vaikams. Ugdyti žmogų, savarankišką, dorą, pilietiškai brandų, kūrybingą, kultūringą, pajėgų savarankiškai bei kartu su kitais spręsti savo	

		vertybinių nuostatų ir informacinės visuomenės piliečio ugdymą, sudaranti vienodas ugdymosi galimybes saugioje, sveikoje ir jaukioje mokymosi aplinkoje, teikianti galimybę ruošti būsimai profesinei veiklai.	ir visuomenės gyvenimo problemas, pasirengusį gyventi besikeičiančioje, modernioje informacinėje visuomenėje.	
M 18	Elektrėnų savivaldybės Ažuolyno pagrindinė mokykla	Patraukli pagrindinė dešimtmetė mokykla, šiuolaikiška, efektyviai dirbanti, besimokanti, turinti modernią ugdymo bazę, kurioje saugu ir įdomu mokytis, gera dirbti ir kurti, kurioje padedama atsiskleisti individualioms asmenų savybėms ir gebėjimams.	Mokykla užtikrina valstybinės ugdymo politikos įgyvendinimą, teikia kokybišką pagrindinį išsilavinimą, kuris lemia sėkmingą ugdytinių mokymosi tąsą, ir tenkina įvairių gabumų mokinių poreikius. Mokykla remiasi humanizmo, demokratiškumo, tautiškumo, atvirumo principais, padeda įtvirtinti dorovės ir sveikos gyvensenos pagrindus ir sudaro galimybes laisvai, kritiškai, mąstančiai ir atsakingai asmenybei vystytis.	
M 19	Elektrėnų „Versmės“ gimnazija	Kūrybinga, motyvuojanti, teikianti kokybiškas švietimo paslaugas keturmetė gimnazija, ugdanti visapusiškai išsilavinusią savarankišką asmenybę, sugebančią atsakingai kurti savo gyvenimą, galinčią pritaikyti įgytas žinias ir sugebėjimus besikeičiančioje visuomenėje, realizuojančią mokymosi visą gyvenimą idėją ir mokančią įsitvirtinti Lietuvos ir Europos kultūros erdvėje.	Gimnazijos paskirtis – atskleisti mokinių individualius gebėjimus ir polinkius, suteikti kokybišką jaunuolių ir suaugusiųjų pagrindinį (II dalis) ir vidurinį išsilavinimą, ugdyti vertybines nuostatas.	„Visų pirma, mokykla turi tapti ne objektu, kurį tvarko kas nori iš šalies, o subjektu – veikėju, turinčiu savo veidą, tradicijas, tempus“ (M.Lukšienė, 1993)
M 20	Elektrėnų savivaldybės Kietaviškių pagrindinė	Tapti iniciatyvia, atvira kaitai, modernia pagrindine mokykla, puoselėjančia savo tautos tradicijas, kurioje kiekvienas	Būti švietimo įstaiga, teikiančia kokybišką ikimokyklinį, priešmokyklinį, pradinį ir pagrindinį ugdymą,	Mokykloje visiems bendruomenės nariams turi būti

	mokykla	bendruomenės narys galėtų įgyti ir tobulinti šiuolaikiniam žmogui būtinas kompetencijas ir nuostatas.	kuriančia šiuolaikinę, inovatyvią, mokymosi aplinką bei besimokančios organizacijos kultūrą, kurioje gerai jaučiasi įvairių gebėjimų ir socialinių sluoksnių vaikai ir kiti bendruomenės nariai, gebančia perimti, išsaugoti ir perduoti praeities etnokultūros paveldą, skiepijančia pilietines ir tautines tradicijas.	gera ir saugu.
M 21	Elektrėnų savivaldybės Vievio gimnazija	Nuolat atsinaujinanti, atvira tobulėjimui, įvaldžiusi modernias technologijas, bendruomenės tradicijas puoselėjanti gimnazija.	Teikiame valstybinę švietimo politiką atitinkantį pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą. Visiems mokiniams suteikiame lygias galimybes, ugdome dorą, motyvuotą, savarankišką, patriotiškai nusiteikusią asmenybę. Padedame atsakingai pasirinkti gyvenimo kelią, ugdome socialinius įgūdžius. Racionaliai ir tikslingai naudojame skirtus išteklius.	
M 22	Elektrėnų savivaldybės Vievio pradinė mokykla	Tolerantiška, optimistiška, geranoriška erdvė su besimokančia ir atvira kaitai mokyklos bendruomene, kuriai vaikas – asmenybė ir kūrėjas.	Tai abipusis džiaugsmas: mažajam augti – dideliui auginti	Kiekvieno veiklos kokybė – mokyklos kokybė
M 23	Varėnos „Ryto“ progimnazija	Nuolat besimokanti mokykla atvira šeimai ir visuomenei.	Mokykla ugdo išsilavinusį ir kultūringą žmogų, gebantį adaptuotis šiuolaikinėje visuomenėje, formuoja mokymosi visą gyvenimą principus.	
M 24	Senosios Varėnos Andriaus Riliškio progimnazija	Saugioje, bendravimo ir bendradarbiavimo principais pagrįstoje aplinkoje sudaromos sąlygos įvairių poreikių ir galimybių ugdytiniams įgyti kokybišką pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą. Mokykloje pagal galimybes plėtojama įvairiapusė	Nuolat atsinaujinanti mokykla, gebanti tenkinti klientų poreikius ugdymui, telkianti bendruomenę savitos kultūros ir tradicijų plėtojei, teikianti išsilavinimą, leidžiantį sėkmingai pasirengti tolimesniam ugdymuisi, studijoms, konkurencijai	Humanistinė demokratinė filosofija ir vertybių sistema sudaro palankias sąlygas

		saviraiška, puoselėjama aplinka.	savivalda, estetiška	tarp bendraamžių.	mokyklos bendruomenės veiklą grįsti demokratijos principais, bendradarbiavimu ir pasitikėjimu, veiksmų suderinamumu bei nuolatine kaita
M 25	Alytaus Šaltinių pagrindinė mokykla	Siekia tapti patrauklia mokykla visiems, kuri išsiskiria ypatingu dėmesiu kiekvienam vaikui, inovatyviu ir tyrinėjančiu ugdymu, aukšta bendravimo ir bendradarbiavimo kultūra, darnia lyderyste ir sėkmingu pokyčių įgyvendinimu		Alytaus Šaltinių pagrindinė mokykla yra vaikų ir jaunimo ugdymo įstaiga, teikianti kokybišką bendrąjį pradinį ir pagrindinį išsilavinimą, orientuotą į XXI amžiaus mokymo (si) prioritetus, nuolatinę kaitą, besimokančiosios bendruomenės stiprinimą ir ugdanti tautos kultūrinėmis vertybėmis besiremiantį, kūrybišką, atvirą, savarankų, laisvą ir atsakingą žmogų.	
M 26	Alytaus rajono Pivašiūnų gimnazija	Mokykla – moderni, besimokanti mokykla, teikianti kokybišką išsilavinimą.		Teikti kokybišką pradinį ir pagrindinį, vidurinį išsilavinimą bei priešmokyklinio ugdymo ir neformaliojo vaikų švietimo paslaugas, tenkinančias mokinių poreikius, parengti mokinius sėkmingam tolesniam mokymuisi.	„Žinojimas be nuostatos ir atradimo yra niekas“. (H. Gudavičius)
M 27	Klaipėdos Vėtrungės gimnazija	Demokratiška, moderni, atvira kaitai ir tobulėjimui, nuolat besimokanti, pilietiška ir tolerantiška gimnazija, ugdanti laisvą, kūrybingą, kultūringą ir dorą Lietuvos Respublikos pilietį, siekiantį tęsti mokymąsi aukštojoje mokykloje.		Padėti mokiniui mokytis pagal gebėjimus, įgyti bendrąjį dalykinį, sociokultūrinį, technologinį raštingumą, dorinę, tautinę ir pilietinę brandą, užtikrinti lygias ugdymosi galimybes, vadovaujantis bendravimo ir bendradarbiavimo, dalinimosi sukaupta	

			patirtimi principais, sudaryti sveikas ir saugias ugdymo ir ugdymosi sąlygas, racionaliai panaudojant turimus materialinius ir žmogiškuosius išteklius.	
M 28	Mažeikių Gabijos gimnazija	Moderni ir atvira kaitai gimnazija, kurioje vyrauja humaniški ir demokratiški bendruomenės narių santykiai, modernus ugdymo proceso organizavimas, geri intelektualiniai ir materialiniai resursai.	Ugdyti dorą, išsilavinusį, kritiškai ir atsakingai mąstantį, gebantį žinias taikyti praktikoje, mokantį prisitaikyti prie besikeičiančios visuomenės ir naujų europinių standartų, atvirą pasaulio vertybėms, bet išlaikantį tautinę, patriotinę savimonę Lietuvos pilietį.	Gimnazijos filosofija Ugdytinis išsilavinęs žmogus, sugebantis kritiškai mąstyti, iš kartos į kartą perduoti dvasines vertybes, papročius, meilę tėvynei, gerbiantis kitų tautų kalbą, kultūrą.
M 29	Zarasų „Ąžuolo“ gimnazija	Šiuolaikišką, jaukią ir saugią mokymosi aplinką kurianti bendruomenė, ugdanti kūrybingą, savarankišką, atsakingą ir pilietišką asmenybę.	Teikti šiuolaikinius reikalavimus atitinkantį antros pakopos pagrindinį bei vidurinį išsilavinimą ir ugdyti kompetencijas, būtinas sėkmingai socialinei integracijai ir tolimesniam mokymuisi.	„Mažutėj gilėj slypi mūsų ąžuolo galia.“
M 30	Druskininkų Ryto gimnazija	Moderni, aukštos kultūros gimnazija, kurioje svarbus kiekvienas jos bendruomenės narys.	Gimnazija teikia kokybiškas švietimo paslaugas pagal pagrindinio ugdymo programos antrąją dalį ir vidurinio ugdymo programą, ugdo aktyvų ir atsakingą valstybės pilietį, gebantį kurti, kritiškai mąstyti, bendrauti ir bendradarbiauti.	